

52044

T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT FAKÜLTESİ

**HAYAT SİGORTA ŞİRKETLERİNDE FONLARIN
OLUŞUMU-YÖNETİMİ VE
KAR PAYI OLARAK DAĞITIMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

T. 52044

Tez Danışmanı:
Yrd.Doç.Abdülkadir MERCÜL

Hazırlayan :
Serpil AKYOL

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İSTANBUL 1994

HAYAT SİGORTA ŞİRKETLERİNDE FONLARIN OLUŞUMU - YÖNETİMİ VE KAR PAYI OLARAK DAĞITIMI

GİRİŞ	7
--------------------	----------

1.BÖLÜM HAYAT SİGORTALARINA GENEL BİR BAKIŞ

1.1 RİSK-SİGORTA KAVRAMINA BAKIŞ	9
1.1.1 RİSK	9
1.1.1.1 Risk tanımı	9
1.1.1.2 Risk kaynakları	10
1.1.1.3 Risk çeşitleri	10
1.1.1.4 Riske karşı koyma yolları	11
1.1.2 SİGORTA	11
1.1.2.1 Sigorta tanımı	11
1.1.2.2.Sigortalanabilme koşulları	12
1.1.2.3.Sigorta tercih sebepleri	13
1.1.2.4.Sigorta çeşitleri	14
1.2 HAYAT SİGORTASI KAVRAMINA BAKIŞ	16
1.2.1 HAYAT SİGORTASI	16
1.2.1.1 Hayat sigortası tanımı	16
1.2.1.2 Hayat sigortalarına aktueryal yaklaşım	16
1.2.1.2.1 Mortalite fonksiyonları ve ölüm tabloları	17
1.2.1.2.2 Mortaliteyi etkileyen faktörler	20
1.2.1.2.3 Faiz ve rant hesapları	20
1.2.1.2.4 Komitasyon fonksiyonları	22
1.2.1.3 Hayat sigortası çeşitleri	23
1.2.1.4 Hayat sigortalarının gelişimi	28
1.2.1.4.1 Dünyada sigorta ve hayat sigortalarının doğuşu	28
1.2.1.4.2 Türkiye'de sigortanın doğuşu	29
1.2.1.4.3 Türkiye'de hayat sigortacılığının gelişimi	30
1.2.1.5 Türkiye'de Hayat sigorta sektörü	33

2. BÖLÜM HAYAT SİGORTA ŞİRKETLERİNDE OLUŞAN FONLAR VE YÖNETİMİ

2.1 FON KAVRAMINA BAKIŞ	37
2.1.1 Fon kavramı	37
2.1.2 Fon toplamada etkili mali kurumlar	38
2.1.3 Sigorta şirketlerinde fon kaynakları	40
2.1.4 Sigorta şirketlerinde toplanan fonlar	45
2.1.5 Hayat sigorta şirketlerinin fon yaratma kapasitesi	47
2.1.6 Hayat sigorta şirketlerinde fon yaratma kapasitesini etkileyen faktörler	
2.1.6.1 Prim üretimi	51
2.1.6.2 Tahsilat	57
2.1.6.3 Fon Yönetimi	58
2.2. FON YÖNETİMİNE GENEL BAKIŞ	59
2.2.1 Yatırım -portföy kavramı	59
2.2.2 Portföye alınabilecek yatırım araçları	60
2.2.3 Portföy oluşturmada dikkat edilecek hususlar	66
2.2.4 Portföy yönetimi	68
2.2.4.1 Portföy planlama	68
2.2.4.2 Portföye alınacak varlıkların seçimi	69
2.2.4.2.1 Temel analiz	69
2.2.4.2.2 Teknik analiz	71
2.2.4.3 Portföy seçimi	72
2.2.4.4 Portföy değerlendirme	72
2.2.4.5 Portföy revizyonu	74
2.2.5 Yatırım ve riskler	74
2.2.5.1 Sistematiik riskler	75
2.2.5.2 Sistematiik olmayan riskler	77
2.3 HAYAT SİGORTA ŞİRKETLERİNDE FON YÖNETİMİNE BAKIŞ	
2.3.1 Hayat sigorta şirketlerinde fon yönetimi ve yatırım prensipleri	78
2.3.2 Hayat sigorta şirketlerinde mevzuata göre teminat kısıtlamaları	81
2.3.3 Hayat sigorta şirketlerinde kullanılan yatırım araçları	87
2.3.3.1 Yatırım araçlarına bakış	87
2.3.3.2 Yatırım araçlarının karşılaştırması	91
2.3.3.3 Kollektif yatırım kuruluşları	96
2.3.3.3.1 Yatırım ortaklıkları	97
2.3.3.3.2 Yatırım fonları	98

3.BÖLÜM HAYAT SİGORTA ŞİRKETLERİNDE OLUŞAN FONLARIN GETİRİLERİ VE KAR PAYI OLARAK DAĞITIMI

3.1 HAYAT SİGORTA ŞİRKETLERİNDE OLUŞAN FONLARIN BLOKAJI VE GETİRİLERİ

3.1.1 Fonların blokajı ve getiri hesapları	105
3.1.1.1 Hisse senetleri	105
3.1.1.2 Tahviller ve hazine bonoları	106
3.1.1.3 Gayrimenkuller	109
3.1.1.4 Nakit	110
3.1.1.5 İkraz	110
3.1.2 Reeskont ve repo işlemleri	111
3.1.3 Sayılarla Hayat branşı yatırımları ve getirileri	113
3.1.3.1 1993 yılı Hayat şirketlerinin yatırımları ve getirileri	113
3.1.3.2 1990-1993 yılları Hayat sektöründeki yatırımlar ve toplam yatırımlar içindeki payları	118
3.1.3.3 1990-1993 yılları Hayat sektöründeki yatırım gelirleri ve toplam yatırım getirileri içindeki payları	119

3.2 HAYAT SİGORTA ŞİRKETLERİNDE KAR PAYI DAĞITIM ESASLARI

3.2.1 Kar payı amacı ve tanımı	120
3.2.2 Kar payının dağıtımında izlenen gelişmeler	121
3.2.3 Kar payının dağıtım esasları	122
3.2.3.1 Kar payı dağıtımı	122
3.2.3.1.1 Bir sene önceki riya zi ihtiyat yatırımından elde edilen net gelir üzerinden hesaplanan karpayı sistemi	122
3.2.3.1.2 Bir sene önceki riya zi ihtiyat yatırımından elde edilen net gelir ve cari yıl primleri üzerinden hesaplanan kar payı sistemi	124
3.2.3.2 Kar payı kapitali	125
3.2.3.2.1 Ek kapital	125
3.2.3.2.2 Kar payı riya zi ihtiyatına kar payı verilmesi	127
3.2.3.3 Kar payı kalıntısı	128
3.2.3.4 Meri portföy	128
3.2.4 Hayat sigorta şirketlerinin dağıttığı kar payları	130

3.3 HAYAT SİGORTA ŞİRKETLERİNDE YATIRIM VE KAR PAYI DAĞITIM ESASLARINA ÖRNEKLER

132

SONUÇ

ÖZET

KAYNAKÇA

İ.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsüne bağılı olarak yaptığım master tezimi oluşturmamda ilgisi ve olumlu eleştirileriyle beni yönlendiren hocam, Sayın Yrd. Doç. Abdülkadir Mercül'e,

Sağıladığı çalışma ortamıyla, verdiğı destekle, başarılarıma her zaman kaynak olan annem Fatma Akyol'a,

Tezimin hazırlanmasında desteklerini esirgemeyen Ömer Haluk Elçioğılu'na,

Sevgili Müjde Hanıma,

Erdal Tekin'e, Milli Re'den Abdurrahman Kelleci'ye,

Teşekkürlerim sonsuzdur...

GİRİŞ

Hayatın belirsizliklerine karşı ekonomik ve çağdaş yöntemlerle güvence sağlamak gelişmişliğin göstergesidir. Hayat Sigortaları da bu gelişmişliğin bir sonucu olup küçük tasarrufları uzun vadeli büyük fonlara çevirebilme özelliğiyle bir mali aracı kurum olarak ayrı bir öneme sahiptir...

Tasarruf yapma ihtiyacı kişileri yatırım alternatifleri üzerinde düşünmeye zorlamaktadır. Birikimli hayat sigortaları, gerek riziko teminatları gerekse süre sonu toplu kapital veya ömür boyu irat imkanlarıyla çok yönlü bir güvence ve bir tasarruf aracı olarak kabul edilmelidir. Ülkemizdeki ekonomik koşulların istikrarsızlığı, enflasyon, sektöre güvensizlik gibi sebeplerle bu bilinç ve ihtiyaç tam manasıyla hissedilememektedir. Oysa hayat sigortacılığı aktüaryal (sigorta metamatığı) hesaplamalarla kurulmuş sağlam temeli, fon yaratma kapasitesiyle, gelişmiş ülkelerin finans dünyalarında son derece etkin konumlara ulaşmıştır.

Çalışmamızda, mantığını gösterebilmek için hayat sigortaları kavramına aktüaryal açıdan yaklaşmış, sektörün fon yaratma kapasitesi, oluşan fonlar, bu fonların yönetimi ve fon gelirlerinden sigortalıların payına düşen karpayı dağıtım esasları ele alınmıştır.

Hayat sigorta sektörü ile ilgili bir durum analizi yapılırken, temel noktalar vurgulanmış sonuç bölümünde ise konu ile ilgili öneriler sunulmuştur. .

1.BÖLÜM HAYAT SİGORTALARINA GENEL BİR BAKIŞ

1.1 RİSK - SİGORTA KAVRAMINA BAKIŞ

1.1.1 RİSK

1.1.1.1 Risk tanımı

Refah düzeyinin korunmasını amaçlayan, iktisat ilminin uygulamaya yönelen bir dalı olarak tanımladığımız sigortanın temeli belirsizlik ve risk olasılıklarıdır. Risk; arzu edilmeyen bir olayın meydana gelme ihtimalidir. Sigorta matematiği yönünden ise; zararların , kayıpların belirsizliği anlamına gelmektedir.¹

¹AKBUT, Özdemir, "Hayat Sigortası Teori ve Türkiye'deki Uygulama" , Sevinç Matbaası, Ankara 1980,

1.1.1.2 Risk kaynakları

Riskler; hirsizlik, vandalizm, kazalar gibi *sosyal*, yangın, hava durumu toprak kayması gibi *fiziki*, konjokturel dalgalanmalar gibi *ekonomik*, ölüm, maluliyet, ihtiyarlık, işsizlik gibi *kişisel*, kanuni sorumluluk, mal hasar riskleri gibi *kurumsal* bazda birçok şekilde günlük yaşantıda karşımıza çıkmaktadır.²

1.1.1.3 Risk çeşitleri

Özelliklerine göre riskleri sınıflandırmak mümkündür. Sigorta matematiğinde analiz yönünden temel risk ve özel risk ayrımı önemlidir. Temel risk; kaynakları ve sonuçları yönünden bireysel değildir. Harpler, enflasyon gibi. Özel risk; bireysel olayların sonucunda oluşur. Riskin doğuş nedeni ve etkileri de bireyseldir. Bir evin yanması, bir kişinin ölmesi gibi. Riski; spekulatif risk ve saf(pure) risk olarak iki ana gruba ayırmak mümkündür. Spekulatif riskler sigortacılığın ilgilendiği riskler değildir. Bu tür riskler koruma(hedge) altına alınabilmektedir. Sigorta kapsamına giren riskler saf(pure) risklerdir. Bu tür risklerde kazanç ihtimali yoktur.³

RİSK TÜRÜ

MEYDANA GELEN SONUÇLAR

Saf risk

Zarar

Zarar olmama

Spekülatif risk

Zarar

Değişme yok

Kazanç

²PEKİNER, Kamuran, "Sigorta İşletmeciliği Prensipleri - Hesap Bünyesi", Formül Matbaası, 1981, s.3 - 10

³KARACAN, Ali İhsan, "Sigortacılık ve Sigorta Şirketleri", Bağlam Yayınevi, 1994, s.25

Bu riskler; kişiler farkında olsun veya olmasın mevcuttur. Belirsizlik ancak riskten haberdar olma, farkına varma ile ortaya çıkar. Farkına varma ile riskten kaçınabilmek için riski yönetme (riske karşı koyma) yolları aranır.

1.1.1.4 Riske karşı koyma yolları

Hasara engel olma (tedbir alma) riski red (varlığının kabul edilmemesi), riske katlanma (hasari pesinen kabullenme), riskin etkilerini sınırlandırma (riskin aktarılması), riski dağıtma, mali tedbirler alma gibi önlemlerle bu belirsizlikler azaltılmaya çalışılmaktadır. Bu tedbirlerin en etkilisi risklerin sebep olabilecekleri hasarları karşılamak üzere alınacak ön mali tedbirlerdir. Ekonomik bakımdan zayıf olduğu için kendi kendine yardım olanaklarından yoksun olan kişilere, devlet tarafından yapılan yardımları, kişinin geleceğin belirsizliğini düşünerek gelirinden bir kısmını ayırmasını veya kollektif kendi kendine yardımı yani sigortayı alınabilecek ön mali tedbirler olarak göstermek mümkündür. Alınabilecek ön mali tedbirlerin en uygun en çağdaş ve en ucuz olanı ise *sigortadır*.⁴

1.1.2 SİGORTA

1.1.2.1 Sigorta tanımı

Aynı riskle karşı karşıya bulunan çok sayıda kişinin, bireysel olarak belirsiz olan hasar olasılığını belirgin duruma getirmek ve bu olasılığın gerçekleşmesi ile ortaya çıkan zararları birlikte karşılamak amacıyla, risk yönetim sorumluluğunu taşıyan bir kişi veya kurum tarafından bir araya getirilmesidir.⁵ Bu tanımdan da anlaşılabacağı üzere sigorta sosyo-ekonomik çöküntülerin önleyicisidir. Bir dayanışma işlemleri organizasyonudur.

⁴PEKİNER, Kamuran, s.10 -13

⁵ AKMUT, Özdemir, "Hayat Sigortaları" Betaş yayınevi, İstanbul, 1992, s.9

Bir tarafta sigortalının diğerk tarafta sigorta şirketinin bulunduğu hukuki bir akitdir.Sigorta bir kumar değıldir. Kabul görmüş bir güvencedir.

1.1.2.2.Sigortalanabilme koşulları

Ekonomik uygunluk ,bilinebilir olasılık dağılımı,benzer riske tabi çok sayıda birim olması, risklerin tesadüfi olması, zararın belirli olması ve zararın katastrofik olmaması sigortalanabilirliğin koşullarıdır.

Ekonomik uygunluk, olası zarar prim ile kıyaslandığında görel olarak büyük olmalıdır. Eğer sigortalının ödeyeceğı prim ile sigortacının masrafları toplamı potansiyel zararlara göre çok yüksekse sigorta ekonomik olarak uygun değıldir.

Bilinebilir olasılık dağılımı, sigorta primleri beklenen zararlar ile tahmini olasılık dağılımlarından çıkarılmış ve sayısal olarak ifade edilmiş olan geleceğın tahminine dayanmaktadır. Sigortalanacak riskin zarar olasılığı doğru bir şekilde hesaplanamaz ise, risk sigortalanamaz bir risktir.

Benzer riske tabi çok sayıda birim olması, sigortacının riski büyük sayılar kanunundan yararlandığı ölçüde azalır. Bu sayede doğru bir olasılık dağılımı yapılır. Ayrıca aktüeryal hesaplamaların gruba uygun yapılabilmesi için de sigortalananın zarar olasılığı ile gözlenen ampirik olasılık dağılımının benzer olması gerekir. Bu özelliğı sigortayı hayır kurumlarından veya diğerk benzerlerinden ayırmaktadır.

Risklerin tesadüfi olması, sigortalı sigortalandığı risk üzerinde herhangi bir kontrol ve etkiye sebep olmamalıdır. Hasarın kesin olması veya bilerek yaratılması halleri sigortalanamaz.

Zararın belirli olması, sigorta para ile ölçülebilir kayıpları kapsar. Manevi hasarlar sigorta kapsamına girmez. Zararın yeri,zamanı ve miktarının belirli olması prim tespiti ve hasar ödemesi için olduğu kadar istatistiksel çalışmalar ve geleceğe ilişkin tahmin yapma açısından da önemlidir.

Zararın katastrofik olmaması, zararın yıkıcı olma olasılığı riski sigortalamaz hale getirir.Çünkü sigortacı bir grubun risklerini alırken grubun bir bütün olarak bu zararlara uğrayacağını bekler, ama herhangi bir zamanda yalnızca küçük bir yüzdesinin zarara uğramayacağını düşünür.⁶

1.2.3.Sigorta tercih sebepleri

Kişiler özellikle yararına inandıkları, korunma ihtiyaçlarına cevap buldukları, gerekliliğini tecrübe ettikleri için sigorta yaptırmaktadırlar. Prof.Dr.İlhan Erdoğan'ın 3.000 kişi arasında gerçekleştirdiği anket çalışmasının sonuçları da bu yöndedir.Konu ile ilgili sorulara cevap verenlerin sayısı 587 kişidir.⁷

<u>POLİÇE SATIN ALMA SEBEBİ</u>	<u>KADIN</u>		<u>ERKEK</u>		<u>GENEL</u>	
	Toplam	%	Toplam	%	Toplam	%
Yararına inanma	29	18	135	31	164	28
Korunma arzusu	25	16	67	17	92	96
Gereklilik- alışkanlık	24	15	49	11	73	12
Tecrübe	36	23	116	27	152	26
Yakınların isteği	33	21	37	9	70	12
Diğer	12	7	24	6	36	1

⁶KARACAN, Ali İhsan, s.40 - 43

⁷ERDOĞAN, İlhan, "İsteğe Bağlı Sigorta Hizmetlerine Karşı Tutum", Beta, İstanbul, 1993, s.72

1.1.2.4.Sigorta çeşitleri

Menfaatlerin gözetilmesine,zorunluluk ilkesine ,hukuki dayanağına ve primlerin hesaplanmasına göre sigortaları özel ve sosyal olarak iki ana bölüme ayırmak mümkündür.⁸

ÖZEL SİGORTA

Özel menfaatler
İsteğe bağlı
Herkese açık
Mukavele esası
Prim oranı ünitenin tehlike derecesine göre belirlenir

SOSYAL SİGORTA

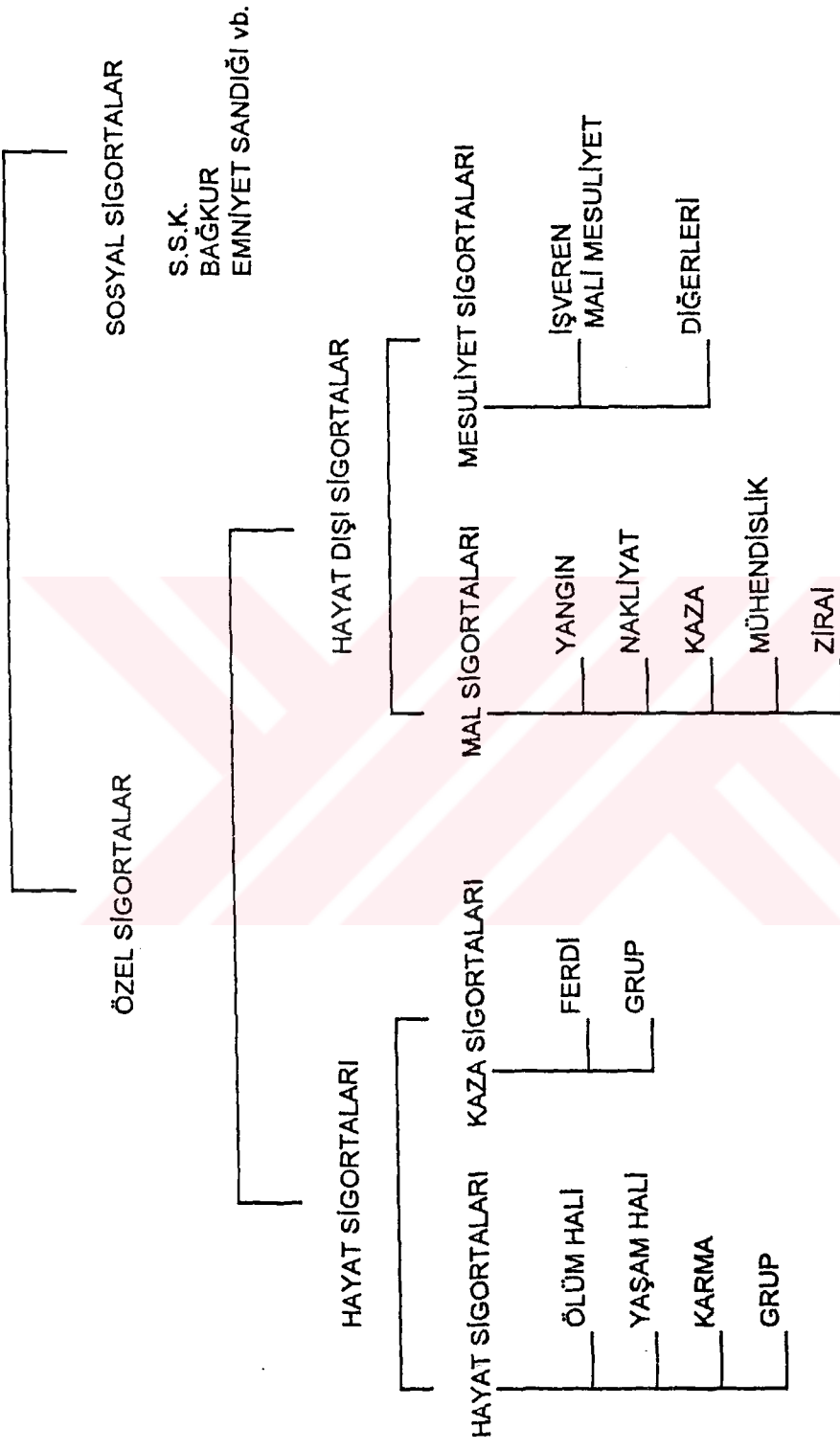
Genel menfaatler
Mecburi
Sadece belirli bir gruba açık
Kanun esası
Prim oranı sigortalının gelirine, mesleğine göre belirlenir

Özel sigortalar, hayat ve hayat dışı olarak ayrılmaktadır. Hayat dışı branşlar yeni bir yaklaşımla, hayat branşından ayrı olarak mal ve mesuliyet sigortaları şeklinde ayrılmaktadır.⁹

⁸PEKİNER, Kamuran, s.25

⁹İŞGÖREN, Tülin, "Uygulamalı Temel Sigorta Bilgileri" , Türkiye Genel Sigorta A.Ş., 1988, s.10

SİGORTA BÜNYESİ

1.2 HAYAT SİGORTASI KAVRAMINA BAKIŞ

1.2.1 HAYAT SİGORTALARI

1.2.1.1 Hayat sigortası tanımı

Toplum açısından bakıldığında, bir fert ve grubun yaşamlarına ilişkin mali riskleri transfer ederek belirsiz mali zararlarını karşılamak için fon biriktirilmesini sağlayan sosyal ve ekonomik bir araçtır. Fert açısından bakıldığında ise sigortalının sigortacıya ödediği prim karşılığında günlük hayatıyla ilgili risklere karşı korunma sağladığı bir metottur. Belli başlı riskler olarak ölüm, maluliyet tazminatları ve ihtiyarlık dönemi için sürekli veya toplu bir gelir imkanını saymak mümkündür.¹⁰

Hayat sigortaları hayat dışı sigortalardan farklı bir yapıya sahiptir. Çünkü konu kişilerdir, kişilerin hayatıdır. Hayat dışı sigortalarda ise, bir malın doğrudan doğruya veya dolaylı bir şekilde hasara uğrayıp uğramaması sözkonusudur. Hayat sigortalarında hasar tutarı poliçe üzerinde belirtilen tutardır. Hayat dışı sigortalarda tazminat tutarı sigorta meblağı ile sigorta kıymeti arasındaki ilişkiye göre hesaplanır. Ayrıca hayat sigortasında tazminatın gerçekleşeceği bilinmekle beraber zamanı bilinmemektedir. Hayat dışı sigortalarda ise, hasarın meydana gelip gelmeyeceği kesinlikle bilinmemektedir.¹¹

1.2.1.2 Hayat sigortalarına aktueryal yaklaşım

Hayat sigortasının temeli; hayatta kalma veya ölme olasılığına dayanmaktadır. Bu olasılıklar üzerinden matematiksel hesaplar yapılmakta (ödenecek safi prim, brüt prim, süre

¹⁰GREENE, R.Mark, "Risk and Insurance", South Western Publishing C.O., Ohio, 1973, s.481

¹¹PEKİNER, Kamuran, s.79

sonu birikim gibi, sunulan hizmetin altyapısını ve temel dayanağını oluşturan konular hesaplanmaktadır.) ve bu hesaplamalarda mortalite tabloları kullanılmaktadır. Bu tablolar; bir grup kişinin yaşamlarının incelenmesi sonucunda elde edilmektedir.

1.2.1.2.1 Mortalite fonksiyonları ve ölüm tabloları

Aynı yaştaki kişilerden oluşmuş bir grubun ölüm yolu ile azalarak sonunda tamamen bitmesi aslında teorik bir kavramdır. Bu kavram, yaşama olasılığı teorisinin esasını teşkil ettiği gibi hayat sigortalarını içeren bir çok problemin çözülmesinde yardımcı olmaktadır. Hayat sigortaları genellikle uzun süreli sigortalardır. Hayat sigortalarında sigortalının yükümlülüğü olan prim ile sigortacının yükümlülüğü olan sigortalı kapitali belirli bir anda birbirine eşit olmalıdır. Bu durum hayat sigortalarının temelini oluşturduğu gibi primin saptanmasında da esas olarak kabul edilmektedir. Aşağıdaki bölümlerde açıklanan mortalite fonksiyonlarından ve ölüm tablolarından yararlanarak, (x) yaşındaki bir kişinin belirli bir süre içinde ölmesi veya süre sonunda hayatta kalması ihtimalleri ile bunun herhangi bir andaki değeri, sayısal olarak saptanabilmektedir. Sigortanın başlangıcı ile rizikonun gerçekleşmesi arasında bir süre söz konusu olduğundan hesaplara faiz faktörünü de eklemek gerekmektedir. ¹²

Mortalite tablolarında yaşa bağlı l_x , d_x , q_x , p_x , M_x fonksiyonları yer almaktadır. Türkiye'de; CSO (1953-58) Amerikan, ADST (1949-51) Alman ve MS (1948-53) İsviçre mortalite (ölüm) tabloları kullanılmaktadır. ¹³

l_x Fonksiyonu: belirli bir ölüm tablosuna göre, x yaşında olan kişilerin sayısı l_x fonksiyonu ile gösterilmektedir. Ölüm tablosunda en küçük yaşa karşılık olan (ki bu yaş ∞ ile

¹²GÜLCÜR, K.Fazıl, "Sigorta Tekniği", 1971, s.65 - 73

¹³ŞİŞMANOĞLU, Müjde "Anadolu Hayat Eğitim Semineri Ders Notları".1994

gösterebiliriz) l_{∞} değeri, tablonun "radiks değeri" olarak bilinmektedir. Radiks değerleri genellikle 10'un uygun bir katı, örneğin 100.000, 1.000.000, 10.000.000 vb. olarak alınmaktadır. Radiks mutlak büyüklüğü sonucu etkilememekle birlikte mortalite hesaplarının doğruluk derecesinde rol oynamaktadır. Bu grup içinde yaş büyüdükçe hayatta kalanların sayısı azalacağından, x büyüdükçe l_x değerleri küçülmektedir. Ölüm tablolarının bu kısmında en büyük x değeri için ,yani hayatta kalanların sayısının "0" a ulaştığı nokta w ile gösterilmektedir. ($l_w = 0$)

d_x Fonksiyonu: bu fonksiyon belirli bir ölüm tablosuna göre x yaş ile $x+1$ yaşları arasında ölenlerin sayısını göstermektedir. ($l_x - l_{x+1} = d_x$)

p_x, q_x Fonksiyonları : belirli bir ölüm tablosuna göre x yaşındaki bir kişinin bir yıl sonra hayatta olma olasılığı p_x ile gösterilmektedir. q_x ise bu kişinin $x+1$ yaşına gelmeden ölme olasılığını oluşturmaktadır. Yaşama ve ölme olasılıkları birbirin tamamlayan olasılıklardır ($p_x + q_x = 1$).¹⁴

$$p_x = \frac{l_{x+1}}{l_x} \quad q_x = \frac{l_x - l_{x+1}}{l_x} = \frac{d_x}{l_x}$$

x yaşındaki bir kişinin (n) yıl süre ile hayatta kalması ihtimali aşağıdaki gibi ifade edilmektedir;

$${}_n p_x = \frac{l_{x+n}}{l_x}$$

Yine (x) yaşındaki bir kişinin (n) yıl içinde ölmesi ihtimali aşağıdaki gibidir;

¹⁴a.g.s.,s.67

$${}_n q_x = \frac{l_x - l_{x+n}}{l_x}$$

n yıl süre ile yaşama ve ölme ihtimalleri de birbirini tamamladığından sonuç aşağıdaki gibi olmaktadır;

$${}_n p_x + {}_n q_x = 1$$

M_x Fonksiyonu : x yaş için l_x 'deki azalma oranının l_x değerine bölünmesi mortalite şiddetini yani M_x 'i gösterir.

$$M_x = -1 / l_x \cdot dl_x / dx$$

Formüldeki - işareti azalma olduğunu göstermektedir. Esasında ölüm tablolarında yer alan M_x 'ler pozitif değerlerdir. Bu fonksiyonu M_x 'ler cinsinden basit şekilde ifadesi aşağıdaki gibi olacaktır;

$$M_x \approx \frac{1}{l_x} \cdot \frac{l_{x-1} - l_{x+1}}{2}$$

e'_x Yaşama Ümidi: bir kişinin x yaşında yaşama ümidi ölüm tablosuna göre o yaştan sonraki yaklaşık ömrüne eşittir. e^o_x ; tam yaşam ümidi anlamına gelmektedir. Burada kalan ömrün hesabında yılın kesirleri de gözönüne alınır. e_x ise; kısa yaşam ümididir, burada yılın kesirleri gözönüne alınmamaktadır. Tam yaşam ümidi kısa yaşam ümidinden yarım yıl daha uzundur.

$$e^o_x = e_x + 1/2 - 1/12 \quad x$$

$$e_x = p_x (1 + e_{x+1})$$

Durgun Nüfus Varsayımı: Hesaplarda kolaylık sağlayabilmesi için varolduğu kabul edilen bir modeldir. Bir grubun uzun bir süre göç hareketi ile hiç bozulmadığı ve l_0 kişiden x yaşında hayatta olanların sayısının da l_x olduğu kabul edilmektedir. Sabit nüfuslu bir grup içinde x ile $x + 1$ yaşları arasında hayatta olanlar L_x ile gösterilmektedir. Böyle bir grup için x ile $x + 1$ yaşları arasında ölenlerin sayısının hayatta olanların sayısına oranı merkezi ölüm oranını (m_x) göstermektedir.

$$m_x = d_x / L_x$$

Muhtemel Ömür: Ölüm tablosunda x 'e karşılık olan l_x değeri alınır ve ikiye bölünür. Bulunan küçük $l_x / 2$ değerine, tabloda yaklaşık olarak eşit olan yaş o kişinin muhtemel ölüm yaşını verir. Bu yaştan kişinin yaşı çıkarıldığında ise kişinin muhtemel ömrü elde edilmiş olur.

1.2.1.2.2. Mortaliteyi etkileyen faktörler

Kişiyeye bağlı değişimler, dış etkenler ve uzun süreli değişimler ölüm olasılığına etki etmektedir. Kişiyeye bağlı faktörleri, yaş, cinsiyet, meslek, içinde bulunulan toplumsal sınıf ve medeni hal olarak, dış etkenlere bağlı faktörleri; ırk, ülke, salgın hastalıklar, savaş, göç hareketleri olarak, uzun süreli değişimleri ise tıp alanında ve teknolojiye bağlı değişimler şeklinde saymak mümkündür.

1.2.1.2.3 Faiz ve rant hesapları¹⁵

Hayat sigortalarından sigortalının taahhüdü ile sigortacının taahhüdü arasında genelde bir süre söz konusu olduğu için hesaplara faiz faktörü de eklenmektedir. Hayat sigortalarında

¹⁵a.g.s.,s.221

basit faiz değil bileşik faiz sistemi kullanılmaktadır. Bileşik faiz sisteminde her devre sonunda oluşan faiz ana paraya eklenerek kapital, her devre sonunda faizin faiziyle birleşerek büyümektedir. n yıl sonraki kapital $K_n = K_0 (1 + i)^n$ formülü ile hesaplanmaktadır. Burada ana para K_0 , süre sonu kapital K_n , faiz oranı i , birim zaman adedi de n olarak gösterilmektedir.

Peşin Değer : n süre sonunda ve K_n tutarındaki bir kapitalin başlangıçtaki değeridir.

Bileşik faiz hesaplarında $K_0 = K_n / (1 + i)^n$ şeklinde formüle edilmektedir.

Rant : Bir kişinin veya bir grubun hayatta kalmalarına bağlı olarak eşit aralıklarla yapılan ödemeler dizisine hayat rantı denmektedir. Rantları sürelerine göre önceden belirlenmiş bir süre boyunca devam eden geçici süreli rantlar, devam süresi sonsuz kabul edilen daimi rantlar, ilk ve son ödeme tarihleri şarta bağlı olan ve bu sebeble devam süreleri önceden bilinmeyen şarta bağlı rantlar olarak ayırmak mümkündür. Hayat sigortalarında şarta bağlı rantlar kullanılmaktadır.

Rantları süreleri, başlangıç tarihleri ve ödeme şekilleri bakımından bölümlere ayırmak mümkündür. Başlıcaları;

Hemen başlayan rantlar: x yaşındaki bir kişi için hemen başlayan birim değerli ve devre sonu ödemeli bir rant α_x sembolü ile gösterilmektedir.

$\alpha_x = N_{x+1} / D_x$ formülü ile hesaplanmaktadır.

Rant peşin yani devre başında ödeniyorsa $\ddot{\alpha}_x = N_x / D_x$ formülü kullanılmaktadır.

Ya da $A = 1 / D_x \sum f(t) D_x + t$ formülü ile her türlü hayat rantı hesabını yapmak da mümkündür.

Yukarıda bahis konusu olan devre sonu α_x veya devre başı $\ddot{\alpha}_x$ rantlar süresizdir ve rantı alan kişiye hayatta kaldığı sürece ödenir. Ölümü halinde rant ödemesi durur.

Müeccel Rant(gecikmiş=ertelenmiş): x yaşındaki bir kişi için n yıl sonra başlayan ve ölünceye kadar devam eden birim değerli bir rant Q_x sembolü ile gösterilir.

$Q_x = N_{x+n+1} / D_x$ formülü ile hesaplanmaktadır.

Rant devre başlarında ödenecek ise; $Q_x = N_{x+n} / D_x$ formülü kullanılmaktadır.

Geçici Süreli Rant : x yaşındaki bir kişiye hayatta kaldığı n süre ile devre sonlarında ödenecek birim değerli bir rant $Q_{x:n}$ ile gösterilmektedir. (n) yıl süreli peşin ödemeli rant halinde ise ödemeler hemen devre başında başlayıp (n) inci yılın başında, yani $(n-1)$ inci yılın sonunda biteceğinden $Q_{x:n} = N_x - N_{x+n} / D_x$ olacaktır.

Devre sonunda ödenme şartına bağlı süreli rant ise; $N_{x+1} - N_{x+n+1} / D_x$ formülü ile hesaplanmaktadır.

1.2.1.2.4 Komütasyon Fonksiyonları¹⁶

Komütasyon fonksiyonları, daha önceki bölümlerde incelediğimiz mortalite fonksiyonları ile faiz faktörünün birlikte gözönüne alınması sonucu elde edilmektedir. Hayat sigorta tariflerinin formüllerinin elde edilmesinde büyük kolaylıklar sağlamaktadır. 2 grupta toplanmaktadır;

Hayat Komütasyon Fonksiyonları: x yaşındaki l_x kişiye verilecek veya bunlardan alınacak birer liranın doğum tarihindeki değeri olarak tarif edilen D_x , x yaşındakilerin sayısını veren l_x ile bir liranın x yıl önceki peşin değerini veren v^x 'in çarpımı ile elde edilmektedir.

$$(D_x = l_x \cdot v^x)$$

x yaşından w yaşına kadar; D_x 'lerin toplamı N_x ile gösterilmektedir. N_x 'lerin toplamı ise S_x ile gösterilmektedir.

¹⁶a.g.s., s.86 - 87

Ölüm Komütasyon Fonksiyonları: x ile $x+1$ yaşı arasında ölen d_x kişiye verilecek birer liranın doğum tarihindeki değeri olarak tarif edilen C_x , x ile $x+1$ yaşı arasında ölenlerin sayısı olan $d_x = l_x - l_{x+1}$ ile, bir liranın $x + 1$ yıl önceki peşin değerini veren $v^{(x+1)}$ 'in çarpımı ile elde edilmektedir. ($C_x = d_x \cdot v^{(x+1)}$)

C_x ' lerin w limit yaşına kadar toplamı M_x 'i vermektedir. ($M_x = \sum_{t=w}^{t=\infty} C_x + t$)

M_x ' lerin toplamı da R_x 'i oluşturmaktadır ($R_x = \sum_{t=w}^{\infty} M_x + t$)

Bu formüller hayat sigortacılarına kişilerin istek ve ihtiyaçlarına göre hazırlanan ürünlerde, fiyatlandırma çalışmalarında kullanılan teknik alt yapıyı oluşturmaktadır.

1.2.1.3 Hayat sigorta çeşitleri¹⁷

Hayat sigortaları ; verilen teminatlara göre, kişiler için bir güvence, mali destek, kaynak veya ek gelir olma özelliğini kazanmaktadır. Teminat altına alınan risklere göre ölüm hali, yaşam hali, karma ve diğer özel hayat sigortaları olarak bölümlendirilmektedir. Kişilerin mali güvence ihtiyaçlarını karşılayan bu sistemde yer alan sigorta çeşitleri ve prim hesapları ile ilgili detaylar aşağıdaki gibidir. Sadece riziko gözönüne alınarak saptanan prime hayat sigortalarında *safi prim* adı verilmemektedir. Buna çeşitli masraflar eklenerek sigortalıdan gerçekte alınan *tarife primi* elde edilmektedir.

Hayat sigortaları şahıslara ferdan teker teker satılabileceği gibi bir grup kişinin topluca hayat sigortası alması da mümkündür. Bunların ilkinde; *ferdi sigortalar* ikincisine ise; *grup sigortaları* adı verilmektedir. Grup sigortaları ferdi sigortalardan daha ucuz olduğundan

¹⁷ŞİŞMANOĞLU, Müjde, "Anadolu Hayat Eğitim Semineri Notları, 1994

özellikleri çerçevesinde hazırlanmakta ve tasdiğe tabi olmaktadır. Ferdi hayat sigortalarının birçok türleri bulunmaktadır. Bunlara güncel olarak *tarife* adı verilmektedir.

1-Ölüm hali hayat sigortası, sigortacının tazminat ödeme yükümlülüğü ancak sigortalının ölümü halinde meydana gelmektedir.

1-a Yıllık ölüm hali hayat sigortası; x yaşındaki bir kişinin bir yıl içinde ölmesi halinde sigortacının tazminat ödeme yükümlülüğü söz konusudur. $Sp_x = C_x/D_x$ formülü ile safi prim hesaplanmaktadır.

1-b Geçici süreli ölüm hali hayat sigortası; x yaşındaki bir kişinin belirli bir süre içinde ölmesi halinde sigortacının tazminat ödeme yükümlülüğü söz konusudur. Sigortalılardan başlangıçta bir defalık prim alındığını düşünerek bunu $A_{x,n}$ ile gösterelim. Formülümüz;

$$A_{x,n} = \frac{C_x + C_{x+1} + \dots + C_{x+n-1}}{D_x} = \frac{C_x - C_{x+n}}{D_x}$$

$$C_x = M_x \quad C_{x+n} = M_{x+n} \quad A_{x,n} = (M_x - M_{x+n}) / D_x \text{ olacaktır.}$$

$Sp_{x,n} = (M_x - M_{x+n}) / (N_x - N_{x+n})$ formülü ise sigortalıların ödemesi gereken yıllık prim belirlenmektedir. (n) yıl süre ile hayatta kalanların devre başlarında ödeyecekleri (zira hayat sigortalarında primler daima devre başlarında ödenmektedir.) 1'er liranın peşin değeri formülünden $x,n = (N_x - N_{x+n}) / D_x$ faydalanılmaktadır. Sigortanın başlangıcında bir kerede ödenen $A_{x,n}$ primini bu değere bölersek, sigortalılar tarafından ödenmesi gereken yıllık prim bulunmuş olacaktır. Yani;

$$Sp_{x,n} = A_{x,n} / x,n$$

$$= \frac{M_x - M_{x+n}}{D_x} / \frac{N_x - N_{x+n}}{D_x}$$

$$= \frac{M_x - M_{x+n}}{D_x} \times \frac{D_x}{N_x - N_{x+n}} = \frac{M_x - M_{x+n}}{N_x - N_{x+n}}$$

1-c Süresiz ölüm hali hayat sigortası; x yaşındaki bir kişiye bütün ömrü boyunca ölüm hali için teminat verilmektedir. Sigortacı, sigortalı hangi tarihte ölürse ölsün mukavelede belirlenen sigorta meblağını ödemekle yükümlüdür.

Tek primli ödemede;

$$A_x = \frac{C_x + C_{x+1} + \dots + C_w}{D_x} = \frac{\sum C_x}{D_x} = M_x / D_x$$

n yıl prim ödemelide;

$$Sp_{x,n} = \frac{M_x}{D_x} : \frac{N_x - N_{x+n}}{D_x}$$

$$= \frac{M_x}{N_x - N_{x+n}}$$

Hayat boyu prim ödemelide;

$$\text{Yıllık } Sp_x = \frac{M_x}{D_x} : \ddot{Q}_x$$

$$= \frac{M_x}{D_x} : \frac{N_x}{D_x}$$

$$= M_x / N_x$$

şeklinde düzenlenen formüllerle ödenecek prim hesaplanmaktadır.

2- Geçici süreli hayat sigortası(differe); x yaşındaki bir kişinin belirli bir süre isonunda hayatta kalması halinde sigortacının bir kapital ödeme yükümlülüğünü aldığı hayat sigortası çeşididir. Bu süre içinde ölüm halinde ise ya bir prim iadesi olmakta veya hiçbir ödeme yapılmamaktadır.

Ölüm halinde prim iadesiz difere kapitalli ise; $A_{x:n} = D_{x+n} / D_x$ formülü ile ödenecek prim hesaplanabilmektedir.

n yıl ödemeli'de safi prim hesabı,

$$Sp_{x:n} = D_{x+n} / N_x - N_{x+n}$$

3- Karma hayat sigortası(muhtelit); n yıllık bir süre içinde hem ölüm hem de n yıl sonunda sigortalının hayatta kalması halinde sigortacının bir kapital ödemesini gerektiren hayat sigortası çeşididir.

Geçici süreli ölüm sigortası ile geçici süreli hayat sigortasının toplamından ibarettir. Yani;

$$Sp_{x,n} = \frac{M_x - M_{x+n}}{N_x - N_{x+n}} + \frac{D_{x+n}}{N_x - N_{x+n}}$$

$$Sp_{x,\overline{n}} = \frac{M_x - M_{x+n} + D_{x+n}}{N_x - N_{x+n}}$$

Bunun bir defada alınan tek prim hesabı ise;

$$\prod_{x:\overline{n}} = \frac{M_x - M_{x+n} + D_{x+n}}{D_x}$$

4- Birikim sigortası; son yıllarda yaygınlaşan bu tarife bir nevi bankacılık-hayat sigortası bileşiminden ibarettir. Birikim sigortası formülünü aşağıdaki şekilde oluşturabiliriz; Ölüm rizikosunu karşılayacak yıllık riziko primini Tp_x ve sigortalıdan alınan toplam yıllık primi de M ile gösterirsek, birikime kalan kısım ;

$$K = M - Tp_x \quad \text{olmaktadır.}$$

Birikim veya ihtiyarlık adı verilen teminat tamamen faiz faktörleri ile temin olunmakta ve hiçbir riziko taşımamaktadır. Yıllık veya aylık olarak ödenen birikime ait primlerin (veya birikime kalan primlerin) teknik faiz oranları ile kapitalizasyonun teminat miktarını oluşturmaktadır. Formül ile ifadesi aşağıdaki gibidir;

K_p = Birikime ait prim

i = Teknik faiz oranı

n = Sigorta süresi

$\ddot{S}_n$ = Sigorta yılı başlarında ödenen 1'er liralık taksitlerin müddet sonu değeri

$$\begin{aligned} \ddot{S}_n &= (1+i) + (1+i)^2 + (1+i)^3 + \dots + (1+i)^n \\ &= (1+i) \times \frac{(1+i)^n - 1}{(1+i) - 1} \end{aligned}$$

$$= \frac{(1+i)}{i} \left[(1+i)^n - 1 \right]$$

C_n = Müddet sonu kapitali olmak üzere;

$$K_p = \frac{C_n}{\ddot{S}_n} \quad \text{veya} \quad C_n = K_p \cdot \ddot{S}_n \quad \text{olmaktadır.}$$

1.2.1.4 Hayat sigortalarının gelişimi

1.2.1.4.1 Dünyada sigorta ve hayat sigortalarının doğuşu

İlk sigoracılık uygulamalarına 4000 yıl önce kervanların soyulması veya fidye ödeme durumlarına karşı aldıkları tedbirlerle Babil'lerde rastlanmaktadır. Prim esasına dayalı sigortacılık 13.yüzyılda başlamış, 14. yüzyılda gelişme kaydetmiştir. İlk örneği italyada görülen deniz ticaretinin gelişmesi ile şekillenen sigorta uygulamaları 16.yy.'da, gemiler ve yükleri sigortalanan kaptan, mürettebat ve yolcuların da hayatlarını sigortalama fikri ile hayat sigortacılığı başlamıştır. İlk hayat sigortası poliçesi 1583 yılında gerçekleştirilmiştir.¹⁸Onyedinci yüzyılda bir İtalyan banker olan TONTİ hayat sigortalarına yeni bir anlam getirmiştir.Belirli kişilerin belirli bir süre için, ortaya belirli bir miktarda para koyması ve süre sonunda hayatta kalanların bu parayı paylaşması esasına dayanan Tontines sistemi kişilerin hayatlarını riske attığı için sonradan yasaklanmıştır. İstatistik verileri olmadan başlanan hayat sigortalarına teknik açıdan bakılırsa; ilk ve en eski ölüm tablosunun 1693 yılında gerçekleştirildiği görülmektedir. 1755 yılında Dodson tarafından

¹⁸HANSELL,D.S, "Elements of Insurance", M.S.E. Handbooks, s.28 - 43

gerçekleştirilen en önemli ölüm tablolarından biri, yaşa göre primleri gösteren ölüm tablolarından sonra hayat sigortalarında aktüerya bilimi başlamış ve gelişmiştir. 1774 yılında, düzenlenen Hayat Sigortaları Kanunu(Life Assurance Act) hayat sigortaları için sigortalanabilir menfaat ilgisi prensibini gündeme getirerek kumar ve bahis ile hayat sigortası arasındaki en önemli hukuki farkın yaratılmasını sağlamıştır. 1870 yılında hayat sigorta şirketleri hakkında kanun düzenlenmiştir. 19. yy'da ki sanayileşme, işçi kesiminde yaratılan hayat sigorta ihtiyacının(Industrial Life Assurance) başlangıcı olmuştur.

1.2.1.4.2 Türkiye'de sigortanın doğuşu

Ülkemizde; ilk olarak Selçuklular döneminde sigortaya benzer çalışmalar yapılmış ancak bunlar daha çok sosyal içerikli yardım kurumları niteliğini taşımıştır. Dolayısıyla ülkemizde 19. yüzyıldan önce sigortadan bahsetmek pek mümkün olmamıştır. 1860 yılında Ticaret Kanunnameyi Humayun'un 29. maddesinde sözü geçen sigorta, ilk olarak 1864 yılında Ticaret-i Bahriye Kanununda bir hüküm şeklinde yer almıştır. Sigortacılık faaliyetleri de 1872 yılında, Sun, Northern ve North British adlı 3 İngiliz Şirketinin acentelikleriyle başlamış, 1870 yılında vuku bulan Beyoğlu yangınından sonra İngilizlerle beraber diğer yabancı şirketlerin sigortacılarında acentelik faaliyetlerini geliştirmişlerdir.

Avrupadaki gelişmeler, Türkiye'yi de etkilemekle beraber dini yasaklar nedeniyle sigortacılık İslamiyete aykırı görülmüş ve bu nedenle gelişip yerleşememiştir. Hatta bu sorunu kökten çözüme ulaştırma için Fransız Union De Paris Sigorta şirketi Şeyhülislam'dan bir fetva alma gereği duymuştur. Meşrutiyetin başında 23 Teşrinievvel 1327 tarihinde bu şirketin müşterilerinden Sultanahmet Kapı Ağası mahallesinde oturan Mahmut Celaleddin adlı kişi şeyhülislamlık makamına bir dilekçe ile başvurmuştur. Şeyhülislamlık yirmi iki zikade 1329 (1911) tarihinde dilekçeye "memaliki ecnebiyede

kayın bir sigorta şirketi ile anlaşma yapıldığı takdirde sigorta miktarı ne beblağ ise helal olur" şeklinde bir cevap verilmiştir. Böylece yabancı şirket olması koşuluyla sigortacılık desteklenirken Müslümanların Osmanlı sınırları içinde sigortacılıkla ilgilenmeleri uygun görülmemiştir.¹⁹

İlk sigorta şirketi 1893 yılında Osmanlı Umum Sigorta Şirketi olarak kurulmuştur. 1916 yılında Türkiye'de çalışan sigorta şirketleri cemiyeti teşekkül ederek ozamana kadar daha ziyade yabancılardan oluşan sigorta şirketlerinin sermayesine Türklerde iştirak etmeye başlamıştır. Örneğin 1916'da kuruluş sermayesinin %25'i Türklere ait T. Milli Sigorta Şirketi kurulmuştur. Fransız Union Sigorta Şirketi'de 1918'de İttihadi Milli Sigorta Şirketini ihdas etmiştir. Cumhuriyet dönemiyle diğer sektörlerde olduğu gibi sigorta sektöründe de canlanma olmuştur. İlk milli Türk sigorta şirketi olan Anadolu Sigorta; 1925 tarihinde Atatürk'ün emriyle Türkiye İş Bankası A.Ş. tarafından kurulmuştur. 1927'de uygulamaya konan 1149 sayılı kanunla Türk sigortacılığı gelişmeye başlamış ve tamamen yerli sermaye ile kurulan şirket sayılarında artış görülmüştür. 1929'da Milli Reasürans T.A.Ş., 1935'te Güven Sigorta, 1936'da Ankara Sigorta, 1942'de Doğan Sigorta, 1944'te Halk Sigorta ,1947'de Genel Sigorta kurulmuş ve bunları diğer sigorta şirketleri izlemiştir.

1.2.1.4.3. Türkiye'de Hayat sigortacılığının gelişimi

Teknik açıdan bakarsak; hayat sigortaları üzerine yapılan ilk çalışmalarda batılı şirketlerden aktarılmış olan kalıplaşmış kombinezonlar dışına çıkılmamış hatta eski ve yine yabancı ülkelerin ölüm tablolarının kullanıldığı görülecektir. 1950 yıllarında genel sigortanın atılımlarıyla değişik ölüm tabloları kullanılmaya ve yeni kombinezonlar

¹⁹AKTUĞCU, M.Ali, "Sigorta İşletmeleri", Ege Üni.Matbaası, 1975, s.9

üretilmeye başlanmıştır.Bu yıllardaki çalışmaların ağırlıklı olarak grup hayat sigortaları üzerine olduğu dikkat çekicidir. 1940-1950 yılları arasında aktedilen grup hayat sigortaları daha çok dernek veya kuruluş üyelerinin ilgisini çekmiş, 1950 yıllarından sonra sosyal nitelik kazanarak büyük iş yerlerinin yardım sandıklarına kaymaya başlamıştır.²⁰

Dünyada 1930'lu yıllarda başlayan ekonomik kriz, arkasından gelen 2. Dünya Savaşı ülkemizde de hayat sigortalarını olumsuz yönde etkilemiş ve bu sigorta dalında 1950 yıllarına kadar kaydadeğer bir gelişme yaşanmamıştır. 1950 yılında başlayan ekonomik gelişme ise hayat sigortalarını olumlu yönde etkilemiştir. Bu gelişme 1960 yıllarında yerini gerilemeye bırakmıştır. Gerilemenin en büyük nedeni bilinçli veya bilinçsizce yapılan hatalı tanıtımlar olmuştur, yalan söyleyerek yapılan satışlar, enflasyon hayat poliçesi satışını iyice düşürmüştür. Sigortalıların birikimlerine sadece %4.25, %5, %5.5 gibi teknik faizlerin verilmesi birikimlerin doyuruculuğunu ortadan kaldırmıştır. Buna rağmen hayat sigortaları 1970 yılına kadar geçen yirmi yıllık dönemde yıllık ortalama %5.5 civarında reel büyüme sağlamıştır.²¹

1971 yılına kadar yaşa bağlı, sabit primli, sabit kapitalli, satışı ve operasyonu oldukça zor, ölüm ve hayatta kalma halinde aynı primi veren sigortalar pazarlanırken; 1971'de ortalama yaşı dikkate alan prim esasına göre ölüm ve emeklilik teminatı veren sigortalar başlatılmıştır. Bu sigortalar o güne kadar uygulamada bulunan sigorta sistemlerine göre satışta ve operasyonda önemli kolaylıklar getirmiştir. Bu olumlu gelişmenin başlangıç yıllarında, petrol krizinin etkisiyle ülke ekonomisi enflasyon sorununu da yaşamaya başlamıştır. Bu yıllarda ekonomide görülen fiyat artışları ve alternatif yatırım aracı niteliğinde olan vadeli mevduat faizleri bu tarihlerde uygulanan teknik faizin üzerinde

²⁰DİNÇER, Hulusi, "Grup Sigortaları" , Sigorta Murakabe Kurulu, s.4

²¹Sigorta Dergisi, Ağustos 1991, s.4 - 5

seyretmiştir. Teknik faiz oranı 1970-1979 yılları arasında 4-5,5 iken 1970 yılında %7 olan vadeli mevduat faiz oranı 1979 yılında %20'ye ulaşmıştır. 1980 yılında teknik faiz %5-9 arasında iken vadeli mevduat faiz oranı %33'e çıkmış, 1984 yılında ise, teknik faiz halen %5-9 arasında iken ,%45'e ulaşmıştır. ²² (Dünyada teknik faiz en çok %4-4.5 olup bunun üzerine çıkmamaktadır. Teknik faizin genellikle düşük tutulması, rezerv faiz oranı olan bu faizin, uzun dönemde yani ileride ulaşılacak oranı aşmamış olması gerekliliğinden kaynaklanmaktadır. Teknik faiz primlerin ileride tasarruf edilecek vade sonuna kadar sabit faiz oranı ile nemalandırılmasında kullanılır. Hayat sigortalarının prim hesaplamalarında kullanılan teknik faiz poliçe süresi boyunca sigortalıya belli bir faiz gelirini garanti etmektedir.)

Türk ekonomisinin içinde bulunduğu bu koşullara paralel bir gelişme gösteren hayat sigortasının 1980 'li yılların ilk yarısındaki durumu, sigortacıların hayat sigortaları üzerine bir kez daha düşünmelerine neden olmuştur.²³ 1979'larda Başak Sigorta kar payı uygulamalı hayat poliçesini çıkarmıştır. Ancak bu poliçede piyasada fazla satış yapamamıştır. Kara iştirak sistemini kapital birikiminde olumlu sonuçlar vermesinin anlaşılması üzerine ; 20 Nisan 1984'de Anadolu Sigorta "%95 kar paylı Geleceğin Sigortası" adlı poliçesi ile hayat sigortacılığına canlılık getirmiştir.Devletin 1986 yılında gelir vergi yasasında yaptığı değişiklikle uygulamaya koyduğu vergi indirimi de kişilerin hayat sigortalarına olan talebini arttırmıştır.1985 yılından itibaren milli ekonomideki büyüme sektörü ve bu arada hayat sigortalarını da olumlu yönde etkilemiştir. Bu olumlu gelişme ,hayat sigortası branşında çalışan sigorta şirketlerinin ayrı bir anonim şirket olarak hizmet vermeye başlamasıyla devam etmiştir. Gelişim 1991 yılının sonuna kadar diğer sigorta branşlarından daha yüksek oranlarda artış göstermiştir. 1992 yılı ile beraber artış

²²Türkiye'de Hayat Sigortaları Semineri, İktisadi Araştırmalar Vakfı,1993, s.33 - 51

²³İŞGÖREN, Tülin, "90'lı yıllarda Hayat Sigortacılığı", Sigorta Dergisi, Kasım 1990, s.3

hızı yavaşlamıştır. Hayat sigortalarında belli bir büyüme noktasına gelinmiş olması, geçmiş yıllarda kırsal kesimlerde yığın üretimi tekniği ile yapılan poliçe satışlarının bu yıllarda iptal ile sonuçlanması, piyasaya yeni ürünlerin sunulmaması, ürün çeşitlemesinin yapılmaması, 1989-1990 döneminde yapılan 2 yılda emeklilik propogandasının sektörü olumsuz etkilemesi, bazı acentelerin yeni poliçe üretip masrafa girmek yerine eski portföy gelirleriyle yaşamayı tercih etmeleri, satış elemanlarının satış esnasında sigortalı adaylarına yanlış bilgi vermeleri sonucu hayat sigortalarına tereddütle bakılması, satışlarda profesyonel satıcıların kullanılmasının transferlere, transferlerin de poliçe üretim maliyetlerinin artmasına ve bu artan maliyetlere dayanamayan acentelerin piyasadan çekilmelerine sebep olması, acente komisyonlarının ilk üç yılla sınırlandırılması, şirketlerin birbirlerini kötülemesi, kar paylı hayat sigortalarında süre sonu toplu kapital ödemelerinin henüz yapılmamış olması artış hızını yavaşlatan başlıca nedenlerindendir.²⁴

1.2.1.5 Türkiye'de Hayat Sigorta Sektörü

Şirket Sayısı :

Yerli Şirket : 38

Yabancı Şirket : 15

Toplam Şirket Sayısı : 53

Hayat Branşında Hizmet Veren Şirket Sayısı : 31

Sadece Hayat (ve/veya sağlık) branşında hizmet veren şirket sayısı : 12

(Anadolu Hayat, Bayındır Hayat, Emek Hayat, Güneş Hayat, Halk Yaşam, Merkez Hayat, Rumeli Hayat, Şark Hayat, AGF Garanti Hayat, American Life, Commercial Union Hayat, İmtaş Hayat)

²⁴Türkiye'de Hayat Sigortaları Semineri, İktisadi Araştırmalar Vakfı, 1993, s.43 - 44

Prim Üretimi:

Toplam Prim üretimi:	16.849.893.000.000 TL.-	(1993 yılı)
	8.190.961.000.000 TL.-	(1992 yılı)
Hayat prim üretimi:	2.478.185.000.000 TL.-	(1993 yılı)
	1.591.158.000.000 TL.-	(1992 yılı)

Hayat prim üretiminin toplam prim üretimi içindeki yeri:

DAL	1992 TPÜ %	1993 TPÜ %
YANGIN	%14.82	%16.05
NAKLİYAT	%09.21	%08.95
KAZA	%51.01	%54.08
MAKİNE MONTAJ	%03.06	%03.29
DOLU	%00.48	%00.39
HAYVAN ÖLÜMÜ	%00.46	%00.41
HASTALIK	%01.73	%02.12
HAYAT	%19.23	%14.71

8 Sigorta branşı arasında sektördeki payı ile 3. sırada yer almaktadır.

Türkiye'de Kişi Başına Düşen Prim

Kişi başına düşen toplam prim	:	16.2 \$
Kişi başına düşen hayat Sigorta Primi	:	3.11 \$
Hayat sigorta priminin toplam prime oranı	:	%19.2

Kişi Başına Düşen Primin Gayri Safi Milli Hasıla İçindeki Yeri²⁵

Toplam Prim / GSMH	:	%1.1
Hayat Sigortaları Primi / GSMH	:	%0.2

İlgili Yasa: Ülkemizde özel sigortalar Türk Ticaret Kanunu hükümleri ile düzenlenmiştir.

Hayat sigortaları ile ilgili hükümlerde, Türk Ticaret Kanunu 5. Kitap, 3. Fasılda "Can Sigortaları" adı altında toplanmıştır. Sigortacılığın denetimi ve gelişimini sağlamak üzere

²⁵"Dünya Ülkeleri Arasındaki Sıralama", Sigorta Dergisi, sayı:411,1994,s.21

ayrıca özel kanunlar çıkarılmıştır. Kanunların başında 539 sayı ve 16.06.1994 tarihli değişik 7397 sayılı Murakabe Kanunu gelmektedir. Bu kanunlara istinaden çıkartılan yönetmelik ve kararnamelerle uygulamalar denetlenmektedir. Sigorta sözleşmesi de ana hatları ile Türk Ticaret Kanunu hükümleri ve ilgili bakanlığın tanzim ettiği genel şartlar ve sözleşmenin işlerliğini kontrol etmek üzere çıkarılan yönetmelik ve tebliğlerle düzen altına alınmıştır. ²⁶

İlgili Kamu Birimleri ve Denetim: Yukarıda değinilen 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu ve bu kanuna ilişkin Kanun Hükümünde Kararnamelerle sigortacılığın denetimi Başbakanlık Hazine Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu Devlet Bakanlığına verilmiş ve denetleme organı olarak Sigorta Murakabe Kurulu, „Bankalar yeminli murakıpları ve Hazine kontrolörleri tasvip edilmiştir. Bu denetleme birimi içinde Sigorta Murakabe Kurulu ana birim olarak yer almaktadır. Diğer taraftan sigortacılığın gelişmesini, yaygınlaştırılmasını ve sigorta şirketleri arasında işbirliği sağlamak üzere sigorta şirketlerinin iştirakiyle kurulan Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği'nde kamu meslek teşekkülü olarak sektörde önemli bir yeri bulunmaktadır.

Denetim Alanları: Mevzuatın öngördüğü şartların hepsini kapsamaktadır. Genel şartlara, tarifelere uyulup uyulmadığı, idari ve teknik organizasyonun yeterli olup olmadığı, ihtiyat ve riyazi ihtiyatların ayrılması, bunların yer ve bölüm bakımından yatırımları, hasarların ve bedellerinin ödenmesi, mecburi ve ihtiyari reasüransların gereği gibi yapılması, konservasyon paylarının yeterince ayrılıp ayrılmaması denetime tabi olan konular arasında bulunmaktadır.

²⁶Sigorta Rehberi, İTO yayın no:1991-15, s.4

Satış Kanalları : Acenteler, acentelik alan banka şubeleri, prodüktörler aracılığıyla yapılmaktadır. Türkiye'de bankalar hariç 9.948 adet acente bulunmaktadır.

Kar Payı Dağıtımı: Birikimli hayat sigortalarında %9 teknik faiz dışında kar payının nasıl dağıtılacağı aktüerler ve şirket yöneticileri tarafından kararlaştırılmaktadır.

Hayat Sigortalılarına Getirilen Avantajlar: 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 63. maddesinde yapılan değişiklikle hayat sigortaları için ödenen primler 01.01.1986 tarihinden itibaren vergi indirimine tabi edilmiştir. Beyannameye tabi vergi mükellefleri ile bordroya tabi ücretliler bu indirimden faydalanmaktadır. Müddet sonu kapitalleri veya satın alma kıymetleri vergiye dahil değildir. Vefat tazminatları veraset ve intikal vergisine tabi bulunmaktadır.

2. BÖLÜM HAYAT SİGORTA ŞİRKETLERİNDE OLUŞAN FONLAR VE YÖNETİMİ

2.1 FON KAVRAMINA BAKIŞ

2.1.1 Fon kavramı

Belli bir amaca yönelik kullanılabilir para yada onun gibi etkinliği olan ekonomik değerlere veya potansiyele fon denir. Genel olarak işletmenin gereğinde para yerine kullanabildiği ve tasarrufta bulunabileceği kredi, amortisman payları, karşılıklar gibi kavramları kapsamaktadır. ²⁷ Geniş anlamıyla, işletmedeki bütün finansman araçlarıdır.

²⁷YÜKSEL, Ali Sait, "Para Bulma ve Yatırım", İstanbul, 1977, s.175 - 176

2.1.2 Fon toplamada etkin mali kurumlar

Ekonomik kalkınmanın kıt kaynaklarla gerçekleştirilmesinde en temel sorunlardan biri yatırım finansmanı için gereken fonların teminidir. Kaynakların kullanılabilir fonlara dönüştürülmesi ve en verimli alanlara aktarılması mali piyasaların iyi çalıştığı ekonomilerde, mali kurumlarla gerçekleşmektedir.²⁸

Mali aracı kurumlar yatırımların niteliği ve miktarı üzerinde etkili olmakta, yatırıma dönüştürülebilen fon miktarındaki artışın ötesinde ekonomik kalkınma üzerinde de büyük etkiler yaratabilmektedir. Fon toplamada etkin kurumların içindeki ve arasındaki rekabet, mali piyasaların gelişmesine hizmet etmektedir. Mali aracı kurumlar, mali piyasalarda arz ve talebi daha iyi tatmin edecek mali araçlar oluşturarak rekabet ederler. Bu rekabet, kaynakların dağılımının daha rasyonelleşmesi, fon aktarma maliyetinin düşmesi ve piyasanın ihtiyacı olan bilgilerin daha iyi yayılması şeklinde ortaya çıkan verimliliği arttırmaktadır. Günümüzde uluslararası mali piyasalarda yer alan uzmanlaşmış kurumların bir çoğu henüz Türkiye'de bulunmamakta veya gelişme aşamasında bulunmaktadır.²⁹

²⁸ÜNAL, Targan, Sigorta Sektörünün Ekonomik İşlevi ve Fon Yaratma Kapasitesi" İTO yayın no:1994-04, s.31

²⁹a.g.s., s.43

FON TOPLAMADA ETKİN MALİ KURUMLAR VE TÜRKİYE'DEKİ KONUMLARI

<u>MALİ KURUMLAR</u>	<u>GELİŞMİŞ</u>	<u>GELİŞEN</u>	<u>MEVCUT OLMAYAN</u>
-Kalkınma Bankaları		+	
-Yatırım Bankaları		+	
-Merchant Bankaları		+	
-Tasarruf Bankaları			+
-Ticari Bankalar	+		
-Sadece Mevduat			
Toplamayan Bankalar			+
-İpotek Kurumları			+
-Tüketici Finansman Şirketleri			+
-Finansman Kiralama Şirketleri		+	
-Factoring Kurumları		+	
-Hayat Sigorta Şirketleri		+	
-Yatırım Fonları		+	
-Yatırım Ortaklıkları		+	
-Bireysel Yatırım Fonları			+
-Emekli Fonları		+	
-Risk Sermayesi Şirketleri			+
-Aracı Kurumlar			+
-Gayrimenkul Yatırım Fonları			+

Tabloda da görüldüğü üzere, hayat sigorta şirketleri fon toplamada etkili, gelişen bir mali aracı kurumdur. Hatta sigorta kuruluşlarının dünyadaki tüm finansal varlıkların önemli bir oranına sahip olduğu gözlenmektedir. Bazı gelişmiş ülkelerde sigorta şirketleri, bütün finansal servetin %30'unu ellerinde bulundurmaktadır.³⁰ Bu nedenle, sigortanın satılmakta olduğu her ülkede devlet, şirketlerin finans politikaları üzerinde çeşitli düzenlemeler yaparak şirketin vadesi gelen yükümlülüklerini karşılayabilme gücünün korunmasını ve rezervlerin, sermayenin tükenme ihtimaline karşı gerekli önlemlerin alınmasını

³⁰a.g.s.,s.31

sağlamaktadır. Çok sayıda ülkede bu düzenlemelerin bir diğer amacı, sigorta şirketlerinin servetini belli kullanım alanlarına aktarmaktır.

2.1.3 Sigorta şirketlerinde fon kaynakları

Hayat sigortalarında yaratılan fonlar, Türk sigorta dünyasının konsolide bilançolarının sağında, yani pasifinde kullanım alanları da solunda yani aktifinde yer almaktadır. Özetle fonlar, sigortacılığımızın mali tablosunu oluşturmaktadır. Hayat sigorta şirketlerinde oluşan fonların kaynaklarını 4 grupta toplamak mümkündür.

1. Sermayedarın ortaya koyduğu, kapital:

Sermayedarın ortaya koyduğu kapital, ortakların işletmeye koydukları paradır. Sigorta işletmeleri genellikle anonim şirket şeklinde kurulduklarından ana sermayenin miktarı bakımından Türk Ticaret Kanunu'daki ilgili hükümlere aynen uymak durumundadırlar. Sigorta tatbikatında 539 sayılı kanun Hükmünde Kararname ile değişik 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 2. maddesinin c bendine göre "ödenmiş sermayelerinin 200 milyar liradan az olmaması" sigorta işletmeleri için öngörülmüş bulunmaktadır. Sigorta işletmelerinde sigortalıların menfaatlerini korumak amacı yönünden özsermayenin önemi çok azdır. Özsermaye ancak kuruluş yıllarında bir güvence olabilmektedir. Çünkü, ilk yıllarda sigorta işletmelerinin prim, komisyon olarak sigortacılık işlemlerinden elde ettikleri gelirleri ile faiz, kupon geliri gibi çeşitli ek faaliyetlerden elde ettikleri gelirlerinin, tazminat tutarlarını ve işletme giderlerini karşılayamama tehlikesi vardır. Ancak, bir kaç yıl geçip de işletme ihtiyatları ve teknik karşılıklarını önemli derecede arttırdıkça özsermayenin önemi de azalmaktadır.

2. Hukuki düzenden doğan fonlar(yedek akçeler, teknik ihtiyatlar, amortismanlar:):

Yedek akçe gibi sigorta işletmeleri de faaliyet döneminin sonunda net karın belirli oranlardaki bir kısmını yasal ve ihtiyari ihtiyat olarak ayırırlar.

Yasal ihtiyatlar, özsermayenin sürekliliğini sağlamak, zarar olduğu takdirde eksilen özsermayenin tamamlanmasını temin etmek amacı ile ayrılan ve Ticaret Kanununa göre ayrılması zorunlu bulunan ihtiyatlardan olduğu halde; ihtiyari ihtiyatlar, yasal zorunluluk olmadan işletme tarafından bazı ihtiyaçları karşılamak üzere ayrılan akçelerdir.

Matematik karşılık, hayat sigortalarında matematik karşılık tutarları "sigortacı ve sigortalıların karşılıklı taahhütlerinin halihazır kıymetleri arasındaki fark" olduğuna göre sigortalının her yıl primini ödedikçe taahhüdü azalmakta, sigortacının taahhüdü ise sabit kalmakta veya peşin kıymeti gittikçe yükselmektedir. Bunun sonucu, her iki taahhüt arasındaki fark yani matematik karşılık gittikçe yükselen bir seyri takip etmektedir. Matematik karşılık, tasarruf primi üzerinden hesaplanır. Bilindiği üzere, hayat primi, risk primi ve tasarruf primi olmak üzere iki kısımdan meydana gelmektedir. Risk primi, cari yılda gerçekleşmesi muhtemel riski karşılamak üzere brüt hayat priminden ayrılan kısımdır. Tasarruf primi ise, brüt hayat priminden risk priminin, acente komisyonunun ve idare masraflarının (acente komisyonu; ferdi sigorta tarifelerinde ilk üç yıl , toplamı %80'i geçmeme şartıyla ilk yıl %45, ikinci yıl %20, üçüncü yıl %15 olarak verilmekte çıkan tutarlar brüt primden düşülmektedir.) çıkarılmasından sonra geriye kalan tutardır. Tasarruf primini ,sigortacının ilerideki yıllarda riskin gerçekleşmesi ile meydana gelecek yükümlülüklerinin karşılığıdır. Matematik karşılığı oluşturan tasarruf primi tutarlarına, yıl sonlarında teknik faiz oranı denilen bir faiz oranı uygulanmaktadır. Söz konusu teknik faiz oranı ilgili makamların kontrolü altında olduğu gibi sigorta işletmesi tarafından da tespit edilmektedir. Teknik faiz oranının yüksekliği, sigortacının matematik karşılıkları kullanmak

suretiyle yapacağı yatırımların karlılığına bağlıdır. 539 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile değişik 7397 sayılı kanunda sigorta işletmelerinin yatırım yapacağı sahalar tespit edilmiş olduğundan sigorta işletmeleri güncel olarak karlılığı arttıracak bir esnekliğe sahip bulunmamaktadır.

Matematik karşılıklar, heryıl aktüerya bölümü tarafından, tasarruf primi, teknik faiz oranı ve yaşama ihtimaline göre kapitilizasyon (baliğlendirme) yapılarak hesaplanır.

Teknik ihtiyatlar(döner riskler karşılığı-hayat dışı branşlar için), sigorta poliçelerinin süreleri ile faaliyet dönemi süresinin birbirine uymaması nedeniyle faaliyet dönemi içinde tahsil edilen prim tutarlarından belirli orandaki bir kısmının, gelecek faaliyet dönemine ait olduğu kabul edilerek, içinde bulunulan faaliyet dönemi sonucunda karşılık olarak ayrılması, cari riskler karşılığını oluşturmaktadır. Döner(cari) riskler karşılığı daima bir yüzde olarak ifade edildiğinden, karşılık tutarı sigortacının portföy bazında yıl içinde tahakkuk eden primlerden iptal ve süresi sona eren sözleşme primlerinin düşürülmesinden sonra kalan tutar üzerinden ve ya poliçe bazında yürürlükte bulunan sözleşmeler için tahakkuk etmiş primlerden, komisyonlar düşüldükten sonra kalan tutarın gün esasına göre ertesi yıla sarkan kısmının belirli bir yüzdesi olarak hesap edilmektedir.

Amortismanlar; işletmeler amortisman ayırırken amortisman ayırdıkları sabit varlıkların kullanılma sürelerini esas olarak alırlar. Fiziki ömür, yıl sayısına göre belirlenir ve muhasebede amortisman ayırımında kullanılır. Binalara ait sigorta kıymetinin tespitinde de sözkonusu değerlendirme ölçüsü ikame değeri olan cari fiyattır. Binanın "yeniden inşa değeri" olarak anlaşılması gerekmektedir. Binalara ait tazminat tutarını da hesaplarken ikame değeri olarak kabul edilen yeniden inşa değerinden amortismanların düşülmesi gerekmektedir.

3. Ekonominin kendi oluşturduğu fonlar, değer artışları vs.

Sigorta prim tekniği biraz daha incelenecek olursa, özellikle hayat sigortalarında, sigortacının yatırım imkanlarının sadece prim olmadığı, özkaynak sermaye unsurları içinde yer alan ve tüm sigorta dalları için söz konusu olan teminatlarında ayrıca birer yatırım kaynağı olduğu görülmektedir. Ancak, sigorta işletmelerine aynı zamanda "yatırım kuruluşları" özelliğini verenler matematik karşılıklar ve teknik karşılıklardır. Döner riskler ve asıda kalmış hasarlar karşılıkları, sigortacının yatırım gücünü ek olarak arttırmaktadır.

Özellikle matematik karşılıklar sigortacıya uzun yıllar devam edebilecek bir yatırım imkanı sağlamakta ve ülke ekonomisi için ihmal edilmemesi gereken bir yatırım kaynağının doğmasına sebep olmaktadır. Nitekim hayat sigortaları, tasarruf bankalarına benzetilmekte ve banka mevduat artışları hayat sigortalarındaki prim artışları ile karşılaştırılarak ülke ekonomisi bakımından önemli olabilecek sonuçlar yaratılmaktadır. Heriki kuruluşta da yıllık tahsilat, harcamalarından fazla olmakta ve kuruluşların elinde yatırımda kullanılabilecek büyük meblağla birikmektedir.

4.İşletme faaliyetinden doğan sonuç, kar'dır.³¹

Gelirlerin giderlerden belirli bir faaliyet döneminin sonucunda fazla olması halinde kar oluşmaktadır. Gelir ve giderlerin meydana gelmiş olması için, ödeme ve tahsilatın da birlikte yapılması olması gerekmektedir. Sigorta muhasebesinde de uygulanan en önemli kural "tahakkuk etme(gerçekleşme) kuralı" dır. Bu kuralın uygulanması halinde, bir gelir veya gider kaleminin o faaliyet dönemi sonucunda düzenlenen kar ve zarar hesabında yer alabilmesi için bu kalemlerle ilgili ödeme veya tahsilatın yapılmış olması yeterlidir.

³¹"Türk Sigortacılığının Geliştirilmesi Seminer ve Paneli" İTO yayın no:1987-4

Sigorta sektöründe kar, sermayedarın ortaya koyduğu kapitale hukuki düzenden doğan fonlara ve ekonominin kendi oluşturduğu fonlara, emanet para niteliğindeki sigorta primlerinin, kullanılabilir miktarlarının da eklenmesi suretiyle ortaya çıkan toplam potansiyelin; mali yatırımlardan ve teknik işlerden, gider niteliğindeki harcamalar düşüldükten sonra ortaya çıkan müspet farktır.(Mali sonuçlar; şirketin mali plasmanlarından, hisse senedi ve tahvillerin kupon, ipotekli ikrazatın faiz, gayrimenkullerin kira vb. gelirlerden, bu gelirlerin oluşmasından gereken masraf amortisman faizler, karşılıklar ve gider mahiyetindeki vergiler düşüldükten sonra ortaya çıkan müspet veya menfi rakkamı ifade etmektedir. Teknik sonuçlar ise, verilen toplam sigorta teminatına karşılık tahsil olunan primlerden, istihsal organlarına ödenen komisyonlar, ödenen hasar tazminatları vs. ler çıkarıldıktan sonra ortaya çıkan teknik kar ya da zarar tablosunu belirlemektedir. Bu iki sonucun toplamı bilançodaki karı oluşturmaktadır. Bilanço karı yeni yatırımlar için bir potansiyel oluşturmaktadır. Bu potansiyeli değerlendirmek ve hacmini belirleyebilmek için hayat sigorta sektöründe yer alan hayat sigorta şirketlerinin konsolide bilançolarına bakmak gerekmektedir.)

YILLAR ³²	TOPLAM KAR (MİLYON TL.-)	TOPLAM ZARAR (MİLYON TL.-)
1990	328.356	5.848
1991	494.113	33.202
1992	1.012.994	72.314
1993	2.481.987	58.392

İşletme faaliyetinden doğan bu müspet fark, vergiler, dağıtılacak temettüleri çıktıktan sonra kalanının dağıtılmayıp ihtiyat adı altında bünyede muhafazası ile yeni bir fon oluşacaktır.

³²" Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Rapor", Sigorta Denetleme Kurulu, 1993,s:61,Tablo 2

Sigorta sektöründe özvarlık ve primler dışında yabancı kaynak kullanımı alışkanlığı bulunmamaktadır. Aralarında iş ilişkilerinden doğan Hesabı Cari bakiyeleri reasüröre ve retrosesyonere olan borçları, karşılıklı menfaat ve dayanışma gereklerinin ölçüsünde geciktirilerek kendilerine bazan kasa kolaylığı niteliğinde faizsiz ve vadesiz kredi kullanım olanağı sağlamaktadır. Ancak, buna bir fon nazarıyla bakmamak gerekir. Bir tarafın alacağını geç tahsil ettiği için uğradığı kayıp diğer tarafın sağladığı yatırım geliri ile telafi edileceği için endüstri olarak sonuç değişmemektedir.

2.1.4 Sigorta şirketlerinde toplanan fonlar

Finansal pazarlara konu olan fonların en önemli kaynağı primlerdir. Primler direkt ve endirekt olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Direkt primler, sigortalıların ödemelerinden , endirekt primler ise sigorta kurumlarının reasürans yoluyla birbirine akan fonlardan kaynaklanmaktadır. Sigorta kurumları için toplam primlerin önemli kısmını direkt primler oluşturmaktadır. Sigorta şirketlerinin fon yaratma işlevi yalnızca hisse senedi ve tahvil alımına tahsis edilen miktarlar olarak ele alındığında dar kapsamlı bir tanımlama yapılmış olmaktadır. Sigorta sektörünün fon yaratma işlevi en geniş anlamda yani tasarruflara katkı olarak tanımlandığında primler, kurumsal tasarruf niteliğinde sayılmaktadır.

1993 YILINDA SİGORTA SEKTÖRÜNDE FON BİRİKİMİ

(MİLYON TL.-)

Kaynağı girişimci olan fonlar,ödenmiş sermaye	2.174.511
Kaynağı hukuktan doğan fonlar	11.532.762
Kanuni yedek akçe	193.768
Riyazi ihtiyatlar	4.914.338
Diğer teknik ihtiyatlar	5.880.267
Amortismanlar	544.389
Kaynağı ekonomik tercihlerden doğan fonlar	2.010.032
Serbest karşılıklar	365.624
Diğer karşılıklar	712.070
Yeniden değerlendirme fonu	932.338
İşletme faaliyetinden doğan fonlar	827.246
1993 yılı karı 2.481.987 'den vergiler ve temettüler düşüldükten sonraki takribi rakkam	
Genel Toplam	16.685.525

Sonuç olarak; Türk hayat sigorta sektöründe bugüne kadar fon birikimi ancak 16.685.525.000.000 TL.- ye ulaşmıştır.

FON BİRİKİMİ VE YILLARA GÖRE ARTIŞ³³

YILLAR	MİLYAR TL.-	YILDAN YILA ARTIŞ %
1985	96	----
1986	157	63
1987	323	105
1988	599	85
1989	1.136	89
1990	2.258	98
1991	4.211	86
1992	7.979	89
1993	16.685	109

³³ÜNAL, Targan, "Sigorta Sektörünün Ekonomik İşlevi ve Fon Yatırma Kapasitesi"İTO Yayın no:1994-04, s:49

YILLARA GÖRE HAYAT SİGORTALARINDA PRİM ÜRETİMİ VE
RİYAZİ İHTİYATLAR(MATEMATİK KARŞILIK)³⁴

YILLAR	PRİM(*) ÜRETİMİ	ARTIŞ %	RİYAZİ(*) İHTİYAT	ARTIŞ %	ENF. ORANI
1985	2.633		6.478		41.63
1986	10.528	299	14.500		27.93
1987	23.346	121	32.158	120.1	36.77
1988	48.710	108	71.002	119.9	64.55
1989	151.996	212	189.087	203.9	67.30
1990	451.861	197	479.424	145.9	52.25
1991	847.523	87.6	1.294.311	180.7	54.00
1992	1.571.418	85.4	2.360.206	30.8	61.40
1993	2.478.185	57.7	4.916.772	139.8	60.30

(*)Primler cari yıl üzerinden gösterilmiş, riyaazi ihtiyatlar ise, kümülatif toplam şeklinde belirtilmiştir.

2.1.5 Sigorta şirketlerinin fon yaratma kapasitesi

Hayat sigortalarında kişi, hayatını belirli bir zaman dilimi içinde sınırlandırarak, ölüm ve sakatlık gibi risklere bir meblağ karşılığı, poliçe adı verilen hukuki bir sözleşme ile güvence altına almaktadır.³⁵ Burada kişiler için iki tür amaca yönelik poliçe düzenlenebilmektedir. Birincisi, ölüm, maluliyet gibi rizikolara karşı geride kalanlara bir güvence sağlama ihtiyacına cevap veren poliçeler diğeri ise süre sonunda hayatta kalma halinde kullanılabilecek bir kapital sağlama isteğinden doğan tasarruf ihtiyacına yönelik poliçelerdir. Uzun vadeli tasarrufa dayalı hayat sigortalarında heriki amaç birden sözkonusudur. Bu şekliyle hayat sigortaları, kişilerin küçük tasarruflarından ülke yatırımlarına kaynak olabilecek büyüklükte ve 10 ile 30 yıl gibi uzun süreli fonlar oluşturma kapasitesine sahiptir. Bu fonlar uzun süreli ve istikrarlıdır. Çünkü, kişilerin

³⁴"Türkiye'de Sigorta Faaliyetleri Hakkında Rapor", Sigorta Denetleme Kurulu, 1989, s:132-135

"Türkiye'de Sigorta Faaliyetleri Hakkında Rapor", Sigorta Denetleme Kurulu, 1993, s:140-143

³⁵a.g.s.,s.37

hayat sigortalarıyla sahip oldukları tasarruflarda itici güç, vakitsiz ölüm halinde geride kalanlara mali korunma imkanı sağlamaktır. Bu itici güç kişi için oldukça önemli olup, sigortalının bu tasarrufu herhangi bir tüketim masrafı için kullanmasına engel olmaktadır. ³⁶

Sanayileşmiş ülkelerde sigortacılığa, fon yaratma kapasitesine sahip ve bu fonların verimli alanlara yöneltilmesine elverişli bir sektör olarak bakılmaktadır. Sayısal verilerde bunu göstermektedir. Örneğin, 1989 yılında yıllık gelir bakımından Kanada'nın en büyük 10 özel sektör şirketleri arasında 5 büyük hayat sigorta şirketi yer almaktadır. ³⁷

ŞİRKET	SEKTÖR	YILLIK GELİR(\$) 000.-	TOPLAM AKTİF DEĞER(\$) 000.-
1-GENERAL MOTORS OF CANADA	OTOMOTİV	19.650.614	6.425.550
2-CRYSLER CANADA	OTOMOTİV	8.237.600	2.826.200
3-MANUFACTURER LIFE INS.	HAYAT SİGORTA	6.567.448	25.657.100
4-CONFEDERATION LIFE INS.	HAYAT SİGORTA	5.700.190	17.910.306
5-SUN LIFE INS.	HAYAT SİGORTA	5.682.048	25.952.645
6-STEINBERG	GIDA	4.481.725	1.602.460
7-IBM CANADA	TEKNOLOJİ	4.256.000	2.919.000
8-CANADA LIFE INS.	HAYAT SİGORTA	3.995.638	13.235.962
9-AMOCO PETROL	PETROL	3.499.000	6.728.000
10-MUTUAL LIFE INS.	HAYAT SİGORTA	3.364.000	12.474.000

Örneğin; Amerika'da 2. Dünya Savaşından sonra , şehirlerde büyük çapta ağırlık verilen iskan projelerine hayat sigortası şirketlerinin çok büyük katkısı olmuştur. 1948-1959 döneminde iş ve endüstri şirketlerinin genişleme , modernleşme ve çalışma ihtiyaçlarını

³⁶DUMAN, Şebnem, "Türk Sigorta Sektöründe Boş Kapasiteler ve Ekonomik Kayıplar", Bilaraş, 1990, s.99 - 100

³⁷THE GLOBE and MAIL , "İş Dünyasından Rapor" , temmuz 1990

karşılayan net yeni paranın %54'ü bu dönemde hayat sigorta şirketleri tarafından sağlanmıştır.³⁸ Aynı şekilde 1978 yılında Japonya'da kamu iskan şirketine hayat sigorta şirketlerince verilen toplam borç tutarı 1.390.400 milyon yendir.³⁹ Türkiye'de hayat sigortacılığı fon yaratmada bu seviyeye ulaşamamıştır. Ancak gelişmekte olan bir sektördür. Büyük bir potansiyele sahiptir. Bu potansiyeli, Türkiye'nin ekonomik, sosyal, kültürel, demografik değişimlerinde de gözlemek mümkündür. Ülkemizin nüfusu 60 milyon kişiye ulaşmakta ve heryıl %2.2 oranında artmaktadır. Gelişen nüfus hayat sigortaları için önemli bir potansiyeli oluşturmaktadır. Diğer taraftan, tüketim harcamalarındaki artış nüfusun artış hızının üzerindedir. Bu da, insanlarımızın refah düzeyinin arttığını ve iyi işlenebildiği takdirde hayat sigorta talebinin de artabileceğini göstermektedir. Ülkemizde şehirleşme büyük bir hızla devam etmekte ve şehir nüfusu 1992 yılı sonunda tahminen %54'e ulaşmış bulunmaktadır. Şehirleşme insanların görgülerinin artmasına da yol açmakta, bu da hayat sigortaları için uygun bir ortam yaratmaktadır. Şehirleşmeyle beraber, ataerkil aile tipinden çekirdek aileye geçiş dönemi yaşanmaktadır. Çekirdek aile tipinde, aile bireyleri geleceklerine ilişkin güvencelerini kendileri geliştirmek durumundadır. Türkiye'de eğitim düzeyi artmaktadır. Bu, hayat sigortalarının anlaşılması ve hayat sigortalarına talep yaratılması açısından önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde nüfusun %30'una yakın bir kısmı herhangi bir sosyal güvenceye sahip bulunmamaktadır. Sosyal güvenlik sisteminin kapsadığı insanların büyük bir bölümü de durumlarından hoşnut değildir. Bu hususu da hayat sigortalarının gelişimine olanak sağlayan faktörlerden biri olarak değerlendirmek mümkündür.

³⁸"Life Insurance Companies as a Financial Institution" , Life Insurance of America yayınları, s:12-15

³⁹"Japon Insurance News", 1979/33,s:16-17

Hayat sigortacılığında, teknik faaliyet sonucu sağlanan kazanç (primin bir parçası olan tasarruf primi tutarları, sigortacıya geniş yatırım imkanları sağlamaktadır) menkul veya gayrimenkul yatırımlarında değerlendirilmektedir. Sigorta şirketlerinin "fon yaratma" imkanı buradan kaynaklanmaktadır. Net teknik gelirden, vergiden sonra şirketlere kalan net kardan(sigorta şirketlerinde prim gelirlerinin bir bölümü kasalarına girmemekte bir bölümü de geçici olarak girmektedir. Toplam primden sigorta poliçesinin türüne göre "aracıya" acenteye belirli bir komisyon ödenmektedir.) yatırımlara ayrılan kısımlar ne kadar küçükse, şirketler menkul ve gayrimenkul yatırımlarına yeni kaynak tahsis edememekte, yani fon yaratamamaktadır.⁴⁰

Son yıllarda riyazi ihtiyatlarda reel anlamda önemli gelişmeler sağlandığı görülmektedir. Sigortalılara olan taahhütlerini gösteren riyazi ihtiyatlar sıkı bir denetim altında tutulmakta, şirketler çeşitli problemlerle karşı karşıya kalmaktadır. Örneğin Şirketlerin mali gelirleriyle hiç ilgisi olmayan riyazi ihtiyatların hazine bonusu getirilerinin portföye isabet eden bölümlerinden %15, devlet tahvili getirilerinden %10 gelir vergisi stopajı yapılmaktadır. Bu, kişilerin doğrudan hazine bonusu ve devlet tahvili aldıkları zaman ödemedikleri vergiyi, hayat sigortaları aracılığıyla aldıkları hazine bonusu ve devlet tahvillerinde ödemelerine sebep olmakta, sigorta şirketlerinin enflasyon üzerinde kar payı dağıtım çabalarına olumsuz etki yaratmaktadır.

⁴⁰ "Banka ve Sigorta Sektörü ile aracı kurumların sermaye piyasasındaki etkinlikleri Sempozyumu", M.Ü BAnakacılık ve sigortacılık Enstitüsü Yayın n:3, Bilmen Basım ve yayınevi, 1991,s:278

2.1.6 Hayat sigorta şirketlerinin fon yaratma kapasitesini etkileyen faktörler

Türkiye'de hayat sigorta sektörü fon yaratma işlevini tam manasıyla yerine getirememektedir. Fon yaratmasını engelleyen temel neden ; . sigorta işletmelerinin ekonomik işlevinin ülkemizde yeterince anlaşılamamış olması ve bunun sonucunda sigorta işlemlerinin sermaye piyasası kapsamı dışında bırakılmasıdır. Ayrıca; hayat sigorta şirketlerinin ulaştıkları prim gelirleri yetersizdir. Ulaşılan fonlarda rasyonel bir şekilde kullanılamamaktadır. Prim üretimi, tahsilat, fon yönetimi , hayat sigorta şirketlerinin fon yaratma kapasitesine etki eden ana faktörlerdir.

2.1.6.1 Prim üretimi

Prim üretimi yeterli düzeyde değildir.(Bkz. 1. Bölüm ,Türkiye'de Hayat sigorta sektörü) Prim üretiminin artması, sigortanın yaygınlaşması ile mümkündür. Hayat sigortalarının yaygınlaşması ise, sigorta bilincinin yaratılması(güçlü tanıtımlar ve eğitim), istek ve ihtiyaçlara yönelik ürünlerin geliştirilmesi, sigortayı teşvik edici kuralların getirilmesi, birikimli poliçelerde verimliliğin artırılması, sektöre duyulan güvenini pekiştirilmesi(açıklık politikası, güvenilir satış kadrosunun temini), ekonomik istikrarın sağlanması ile mümkündür. Sigorta bilinci ve ihtiyacının doğması için; müşteriyle doğrudan ilişki kurma temeline dayanan doğrudan pazarlama (direct marketing) son derece etkili bir yöntem olarak kabul edilmektedir. Doğrudan pazarlamada; *doğrudan posta* (direct mail) ,*telefonla pazarlama* (telemarketing) , *bilgisayarla pazarlama* , *medyatik araçlar* , *müşteri listeleri* bu amaçla kullanılan yöntemlerdir.

Anadolu Hayat Sigorta A.Ş. tarafından Piar Gallup'a , İstanbul, Ankara, İzmir, Adana ve Bursa'da, sigorta sektörünün potansiyel müşterileri arasından seçilen 996 kişi üzerinde

yaptırılan anket çalışmasında sigorta kavramının halen bilinmediği, sigorta sektörüne güvenmeyenlerin(ankete katılanların %37.2'si) %80'inden fazlasının sigorta yaptırmayı düşünmediği görülmüştür. Yapılan ankete göre sektöre duyulan güvensizliğin sebepleri ile güven duyulması için yapılması gerekenler aşağıda belirtilmiştir. ⁴¹

Sigorta Şirketleri neden güven vermiyor ?

-Sigorta Sektöründe devlet güvencesinin olmaması	%27.9
-Sigorta şirketlerinin kendilerini ve hizmetlerini iyi tanıtamamaları	%16.0
-Vaatlerini yerine getiremeyecek olmaları	%13.3
-Hasar/Zarar tazminatlarının kolaylıkla geri ödenememesi	%13.0
-Çevreden duyulan olumsuz şeyler	%11.7
-Ödenecek maaş ve ikramiyenin enflasyona göre yeniden ayarlanamaması	%06.9
-Sigortacılığın dolandırıcılık olarak düşünülmesi	%06.4
-Yatırım/Gelir kaynaklarının belli olmaması	%03.7
-Sektör geleceğinin parlak görülmemesi	%03.7

Güven nasıl yerleşebilir ?

Potansiyel sigorta müşterilerinin arasında sigorta yaptırmayı düşünmeyenlerin oranı %80'in üzerine çıkmakta olup bu kitleyi sigortalı olmaya itecek beklentiler, üç ana başlık altında toplanmaktadır.

Güven;

- Sektöre yönelik güvensizlik yaratacak olaylara engel olunsun.
- Taahhüt ettikleri şeyler garanti altına alsınlar,
- Gerçekçi ve dürüst şekilde vaatlerini yerine getirsınler,
- Çevremden olumsuz şeyler duymayayım.

Bilgilendirme;

- Faydaları/avantajları çok üyü bir şekilde anlatılsın.
- Sigorta şirketleri yeterli ve aydınlatıcı bilgiler versin.
- Sigorta satış elemanları bilgili ve kaliteli olsun.

⁴¹"Capital" Eylül 1994, s:108

Maddi Koşullar;

- Prim miktarları daha makul ve ucuz olsun.
- Sağladıkları maddi olanaklar günün koşullarına uygun olsun.
- Daha yüksek ikramiye ve maaş bağlansın.
- Daha uygun koşullarda seçenekler sunmalı, esnek olmalı.

Türk eğitim sisteminde , sigorta konusuna yer verilmesi , ortaklaşa yapılacak tanıtımlarla sigortanın ne olup ne olmadığının anlatılması sigorta bilincinin yaratılması için gereklidir. Düşünülmesine rağmen eğitim sistemimizde sigorta konusuna henüz yer verilmemiştir. Kültürel faaliyetlerde de sigortayı çağrıştıran, düşündüren herhangi bir çalışma bulunmamaktadır.

Tanıtımlar , şirketler bazında yapılmakta ancak yetersiz kalmaktadır. Örneğin Piar Gallup'un yaptığı araştırmada en çok tanınan branşlardan biri olan hayat sigortacılığına halen bir güvensizliğin olduğu da görülmektedir. Tanıtımlarda, ürün veya şirket tanıtımı yerine hayat sigortalarını, hayat sigorta sektörünü, hayat sigortalarının gerekliliğini vurgulayacak, sigortalıların hak ve menfaatlerini anlatacak eğitici, kitlesel tanıtım faaliyetlerinin yapılması gerekmektedir. Bu yönde hayat sigorta şirketlerinin katılımıyla ortaklaşa bir çalışmanın ön hazırlıkları yapılmıştır. Bu ortaklaşa tanıtım çalışması için 100 milyarlık bir bütçe ayrılmıştır. Düşünülen "Eğitim, Tanıtım ve Bilinçlendirme Projesi" ne bir anket çalışmasıyla başlayıp alınan sonuçlara ve yurt dışından alınması sözkonusu olan know how ve saptanacak hedefler doğrultusunda fizibilite çalışması hazırlanması ve bu ön çalışmanın ardından tanıtım programlarının organize edilmesi düşünülmektedir. Yapılacak tanıtım programları , kişilerin hayat sigortacılığına olan güvenlerini pekiştirecek, varolan soru işaretlerinin yok olmasını sağlayacaktır. Bu çalışma güzel olduğu kadar, uygulamaya geçişte geç kalınmış bir çalışmadır.

Piar Gallup'a yaptırılan araştırmada, kişilerin konu hakkında bilgi almak için tercih ettikleri kaynaklar şu şekilde sıralanmıştır.

En çok tercih edilen bilgi kaynakları;

-Televizyon aracılığıyla bilgi verilsin	%73.9
-Gazete-dergiler aracılığıyla bilgi verilsin	%58.6
-Broşurler postalansın	%41.8
-Danışma büroları kurulsun	%24.2
-Seminerler-konferanslar düzenlensin	%24.1
-Danışma telefon hatları oluşturulsun	%11.5

Uzun süreli tanıtım programlarına imkan vermesinden dolayı , radyo da etkin bir araç olma özelliğini, taşımaktadır.

İstek ve ihtiyaçlara yönelik ürünler; n görülen mevzuat, sosyo-ekonomik çevrede değişim , alternatif dağıtım kanalları, yoğun rekabet, müşteriler için çeşitli yatırım alternatifleri, daha ucuz ürünlere duyulan ihtiyaç, hayat ve emeklilik sigortalarında yeni ürünlerin gelişimini zorlayan faktörler arasında bulunmaktadır.⁴² ülkemizde ürün çeşitliliğinin pek olmaması, doğru kişiye, doğru zamanda, doğru ürünle ulaşılmasına, imkan tanımamakta aksine, elde bulunan ürünlere, herbir hedef kitle adapte edilmeye çalışılmaktadır. Bu sigortaya olan talebi arttırmamaktadır. Örneğin, yatırım fonlarıyla beraber gündeme getirilecek; unit -linked hayat sigortası, Universal Life hayat sigortaları, kişilere son derece cazip gelecektir. Aynı şekilde geliştirilecek özel bir diş sağlığı sigortası, tehlikeli hastalıklara yönelik hazırlanan (Dread Disease) sağlık sigortaları yine kişilerin ihtiyaçlarına yönelik olduğundan sigortaya olan talebi arttıracak ve zendirecektir.

⁴²"Insurance in a Changing Europa", The ekonomist Publication, November, 1990, s:17

Mevzuatta yapılacak değişiklikler, sigortalıları tevik edecek avantajlar, sigortalı adayını hayat sigortalarına yaklaştıran, motive edici bir güç olacaktır. Örneğin, hayat sigortası yaptıranlardan bordrolu çalışanlar ile beyannameye tabii olanlar vergi indiriminden faydalanmaktadırlar.Sağlanan bu avantaj, götürü usulle vergilendirilenler için geçerli olmamaktadır. Benzeri bir yaklaşımla bu kesimde teşvik edilmesi mümkündür.Yine vergi konusunda, ecelen vefat halinde tazminat ödemeleri; veraset ve intikal vergisi kesintisinden sonra yapılmaktadır. Bu kesintinin kaldırılması alınacak tazminat tutarlarını arttıracak geride kalanlar için tatmin edici seviyelere ulaşacaktır.⁴³

Ayrıca, hayat sigortaları, ayağa giden bir hizmettir. Bu durum, maliyetlere etki etmektedir. Sigorta primine uygulanan vergi muafiyeti, hayat sigorta fonlarının geliri ile birlikte düşünöldüğünde, oluşan fonlar, bankalar ve benzeri yatırım organlarıyla rekabet eder duruma gelmektedir. Zaten, birikimli sigortalarda beklentiler süre sonu sağlanacak kapitallerle ilgilidir. Enflasyonun olduğu bu ortamda önemli olan kişilere enflasyon oranı üzerinde gelir sağlayabilmektir.Kar payı uygulaması bu nedenle gündeme getirilmiştir.Ayrıca; hayat sigorta şirketlerinin fonlarının yatırımlarından elde edilen gelirlerin vergiden muaf tutulması ve tahvil yolu ile yatırım yapılması halinde, uzun bir süre (10-30 yıl gibi) muhafaza edilmesi şartıyla bir kaç puan fazla verim alınması hayat sigortasını cazip hale getirecek, yatırımları geliştirerek yurdun kalkınması ve işsizliğin önlenmesi bakımından da yerinde bir karar olacaktır.

Sektöre duyulan güvenin pekiştirilmesi, güven sigorta şirketlerinin sunacağı iyi hizmetle mümkün olacaktır. İyi hizmet verilen taahhütlerin yerine getirilmesinden sigortalıyı bilgilendirmeye kadar uzanan geniş bir hizmet yelpazesinden oluşmaktadır. Bilinçsiz,

⁴³"Türk sigortacılığının Geliştirilmesi Seminer ve Paneli",İTO, Yayın no:1987-04 s:37

yetiştirilmemiş personel ve özellikle prodüktör ve acentelerin konu ile ilgili açıklamalarında yer alan eksik veya yalmış bilgiler, sonucu düşünmeden, ne olursa olsun poliçeyi satma istekleri, özellikle hayat sigortacılığımızın geçmişte olumsuz propogandasını yapmıştır. Sigortacının, potansiyel sigortalı karşısında, sigorta sektörünün bir temsilcisi olarak kabul edildiği düşünülürse; eğitimin önemi, sektöre durulan güveni pekiştirmedeki etkisi de görülecektir. Bu nedenle sigorta şirketlerinin alt, orta kademe personelinden, üst kademe yöneticilerine , acentelerinden acente elemanlarına(hatta sigortalılara yönelik) kadar, düzenleyecekleri genel, geliştirici eğitim programları , toplum gözündeki, klasik,kapı kapı dolaşarak, satış yapan sigortacı imajının yerini; bir danışman, bir sorun çözücü sigortacı imajına bırakmasını sağlayacaktır. Eğitimin önemi, sektörde sık sık dile getirilmesine rağmen bu konuda istikrarlı çalışmalar yapılmamaktadır.

Sektörde; pazarlamaya yönelik değil, satışa yönelik bir anlayış bulunmaktadır. Bu anlayışın değişmesi bir çok problemin de ortadan kalkmasını sağlayacaktır. Çünkü, pazarlama; üretimden önce başlamakta, , ürün geliştirmeden fiyatlandırmaya, dağıtım kanallarından tutundurma faaliyetlerine kadar her aşamada yer almaktadır. Bu da potansiyel müşteri ile toplumun istek ve ihtiyaçlarını tatmin ederek kar sağlamayı mümkün hale getirmektedir. Satışa yönelik anlayışta bu kadar geniş açıyla konuya bakılmamaktadır. Sigortacılığın (acenteliğin tali , ikinci bir iş olarak görülmesi)bağımsız ve profesyonel meslek haline dönüşmemiş olması da bu yapının hazırlanmasında önemli bir etkidir.⁴⁴

Ekonomik istikrar; hayat sigortalarında kişi başına düşen milli gelirden ziyade, ülkede izlenen ekonomik politikalar, kişilerin sigortaya bakış açılarını değiştirmektedir. Ekonomik darboğazlar, kaynak ihtiyaçlarına bu da kişilerin sigortadan vazgeçmelerine hatta bu ihtiyaçlarını ertelemelerine neden olmaktadır.

⁴⁴KARABULUT, Muhittin, " Pazarlama Yönetimi ve stratejisi" Yön ajans, 1988, s:2

2.1.6.2 Tahsilat

Mali piyasalarda değerlendirilecek olan fonların büyüklüğü, yapılan tahsilata da bağlıdır. Sektörde tahakkuk eden prim ile tahsil edilen primler aşağıdaki gibidir;⁴⁵

YILLAR	PRİM ÜRETİMİ	PRİM ALACAĞI	ALACAK/ÜRETİM
HAYAT BRANŞI	000.000.-	000.000.-	
1985	2.633	-----	----
1986	10.528	-----	----
1987	23.346	-----	----
1988	49.710	18.616	%37
1989	151.996	54.659	%35
1990	451.861	158.259	%35
1991	847.523	88.4321	%27
1992	1.571.416	512.080	%32
1993	2.478.185	789.459	%31

1989 yılı sonrası , 11.06.1987 tarih ve 3779 sayılı Kanunla değişik 7397 Sigorta Murakabe Kanunu'na göre Hayat dalı muhasebesinin diğer hesaplardan ayrılması neticesi oluşturulmuştur. 1988 öncesi tahsil edilemeyen hayat primleri hakkında ayrı bir bilgi verilmemektedir.

Tahsil edilemeyen poliçelerin iptali sektörde çeşitli problemlerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. İptallerin veya iştiraların arkasında mutlaka bir şikayet veya tatminsizlik bulunmaktadır. İptal veya iştir edilen poliçeler, sigorta şirketlerinin ve özellikle acentelerin mali bünyelerini olumsuz yönde etkilemektedir. Ödenmeyen poliçelerin iptal edilmeyip portföyde tutulması ise, başka sakıncalar yaratmaktadır. Fiktif riya zi ihtiyat yaratılarak şirketin mali kaynaklarından fazladan teminat yatırılmasına ve kar payı

⁴⁵"Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Rapor" Sigorta Denetleme Kurulu,1989, s:132-121

"Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Rapor", Sigorta Denetleme Kurulu, 1993, s:131-140

tahakkukuna, ölüm veya maluliyet halinde prim tahsil edilmediği halde, tazminat ödenmesine, acente ve şirketlerin üretim ve maliyetlerinin artmasına, acentelerin finansman gücüne düşmelerine, şirket teknik karlarının azalmasına neden olmaktadır.

Bu sorunların ortadan kalkması için yığın üretiminden vazgeçilmesi, sigorta hizmetinin hatır için değil gerçekten ihtiyaç duyduğu için sigorta yaptırmak isteyenlere verilmesi , prim ödemelerini kolaylaştıran sistemlerin geliştirilmesi(örneğin ATM kartları ile prim ödeme, kredi kartından tahsilat vs.)gerekmektedir.Ayrıca ,prim ödemediği halde satın aldığı teminatların sürmesi, sigortalının herhangi bir kayba uğramamasını sağlamakta bu da prim ödemelerinde ihmellere sebep olmaktadır.Bu konuda alınacak tedbirler (teminatların kalkması gibi)prim ödemelerini hızlandıracaktır.

2.1.6.3 Fon yönetimi

Sigorta şirketlerinde toplanan fonların rasyonel bir şekilde kullanılması ve getirilerinin artan oranda artmasının sağlanması, potansiyel sigortalıların alternatif yatırım araçlarından vazgeçerek, sigortaya yaklaşmasını sağlayacak, sigortalı olanların ise; sektöre olan güvenini pekiştirecektir. Ancak yatırım rantabilitesinin yüksek olması fon yönetiminde alınacak riskle doğru orantılıdır. Oysa sigorta sektöründe, mali piyasalara aktarılan fonlar emanet para niteliğindedir. Bu da fon yönetiminde , daha dikkatli davranılmasını gerekli kılmaktadır.

Ayrıca, riyazi ihtiyatların belli bankalarda tutulması, portföy yönetiminde piyasa koşullarına uyulmasını zorlaştırmaktadır. Teminatların tutulduğu banka dışında kalan herhangi bir banka aracılığıyla, hisse senedi veya hazine bonosu alım satımının, mevcut menkul değerlerle değiştirilmesinde yaşanan fiziki güçlük ve karşılaşılan riskler de, portföy

büyüdükçe gelişen sorunlardır. Bu tür sorunların çözülmesi, hayat sigortalarında sağlanan fonların, geometrik dizide artmasına destek verecektir. Hayat sigorta şirketlerinde fon yönetimi konusu daha detaylı olarak diğer bölümlerde ele alınacaktır.

2.2. FON YÖNETİMİNE GENEL BAKIŞ

2.2.1 Yatırım- Portföy kavramı:

Genel bir ifade ile; gelecekte elde edilmesi muhtemel daha fazla bir tüketim imkanı için bugünkü tüketimden yapılan fedakarlığa yatırım denilmektedir. Bu tanım *ekonomik* (ekonomik açıdan yatırım; üretimden tüketilmeyerek yeniden üretimde kullanılmak üzere alıkonan kısım anlamına gelmektedir. Örneğin; bir çiftçinin elindeki buğdayın bir kısmını tüketmeyerek mevsim sonunda daha fazla buğday hasat etmek üzere elinde tutması gibi) ve *mali* (bir memurun maaşının bir kısmını bir bankada açtığı tasarruf mevduatı hesabında biriktirmesi gibi) anlamda yatırım kavramının temel unsurlarını taşımaktadır.

Yatırım kavramının iki temel özelliği zaman ve risktir. Yatırımın zaman özelliği, tüketim imkanının transfer edildiği gelecek ile bugün arasındaki tercih farkını işaret etmektedir. Risk özelliği ise; gelecekteki tüketim imkanının belirsizliğinden kaynaklanmaktadır.⁴⁶

Yatırıma yönlendirilecek fonların sermaye piyasasında mevcut menkul kıymetlere veya diğer yatırım araçlarına plase edilmesi işlemine yatırım yönetimi denmektedir. Yatırım yönetiminde; ekonomistler, teknisyenler, piyasa analistleri, menkul kıymet analistleri, yatırım karar kurulu ve portföy yöneticileri yer almaktadır.⁴⁷

⁴⁶UĞUZ, Murat, "Menkul Kıymet Seçim ve Yatırım Yönetimi", Yön, İstanbul, 1990, s:4-5

⁴⁷A.g.e.s:413-415

Ekonomist-Teknisyen-Piyasa Uzmanları

Rapor-Görüş-Mesaj

A,B,C,D, Menkul kıymet analistleri

Yatırım kara kurulu

Onaylanmış alış listesi+onaylanmamış satış listesi

Portföy yöneticileri

Portföy kavramı;Sermaye piyasasında tek bir menkul kıymete yatırımda bulunmak bir çok bakımdan risk içermektedir. Bu nedenle fonların değişik menkul kıymetlere yönlendirilmesi genel bir yatırım stratejisi olarak benimsenmiştir. Risklerin dağıtılması amacıyla birden fazla menkul kıymetten oluşan yatırım paketine portföy denilmektedir. Bu çerçevede içinde her menkul kıymet, yatırım portföyünün bir parçasını oluşturmaktadır.

2.2.2 Portföye alınabilecek yatırım araçları

Yatırımcılar portföy oluştururken piyasada işlem gören hertürlü finansal aracı portföylerine katabilmektedir. Bunlardan başlıcaları;

Hisse senetleri; sermayesi, paylara bölünmüş ve karşılığında kıymetli evrak niteliğinde pay senedi çıkarabilen sermaye şirketlerinin(sadece anonim ortaklıkları ile sermayesini paylara bölmüş komandit ortaklıklar) kanuni şekillere uygun olarak düzenledikleri belgeler olup, sermayenin belirli bir oranını temsil ve sahiplerine o oranda ortaklık hakkı sağlayan senetlerdir. Oydan yoksun hisse senedi, yararlanma -intifa senetleri kar zarar ortaklık

belgeleri hisse senedinin türevleridir. Konu ile ilgili detaylar bir sonraki alt başlıkta detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

Kar zarar ortaklığı belgeleri; çıkarımları ve düzenlenmeleri Sermaye Kurulunun iznine tabidir. Bu belgeler kar ve zarara katılma ve ortaklık hakkı vermekle beraber hisse senedi sayılmamaktadırlar. Bu belge sahiplerinin şirket yönetiminde oy hakları yoktur. Bu belgeler vadeli olup, belge sahiplerine vade sonunda anapara ve karpayı geri ödenmektedir. En kısa vade 3 ay en uzun vade 7 yıldır. Hamiline veya nama yazılı şekilde ihrac edilebilmektedir. Bu tür belgeler, kar'a iştirakli tahvillerle de hiçbir ilgisi bulunmamaktadır. Çünkü; zarar durumunda senet sahibinin zarara katılması sözkonusudur.⁴⁸ Kar ve zarar ortaklığı belgeleri şirketin iştirak sahasına giren tüm faaliyetlerin finansmanı için çıkarılabilmektedir. Menkul değer alım ve satımı ile uğraşan şirketler kar ve zarar ortaklığı belgesi çıkaramamaktadır. ⁴⁹

Tahviller; T.T.K. m. 420'ye göre anonim şirketlerin ödünç para bulmak için itibari kıymetleri eşit ve ibareleri aynı olmak üzere çıkardıkları borç senetlerine tahvil denmektedir. Devlet tahvilleri, özel sektör tahvilleri, primli tahviller, başabaş tahviller, ikramiyeli tahviller, nama ve hamiline tahviller, paraya çevirme kolaylığı olan tahviller, garantili veya garantisiz tahviller, sabit ve değişken tahviller, indeksli tahviller, rü'at hakkı tahviller, kara iştirakli tahviller, hisse senetleriyle değiştirilebilen tahviller olmak üzere birçok çeşidi bulunmaktadır.⁵⁰

Tahviller, *nominal değer*(tahvil üzerine yazılı değer olup sabit ve hiçbir zaman değişmeyen değerdir.) *ihraç değeri* (primli olarak ihrac edilen ve/veya erken alanlara faiz oranları

⁴⁸"Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu", İMKB Yayınları,1994,s:44

⁴⁹"Menkul Kıymetler", T.İş Bankası Menkul Kıymetler Müdürlüğü, 1991,s:49

⁵⁰"Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu",İMKB Yayınları,1994,s:48-49

içinde indirim uygulanan tahvillerde ihrac değeri= nominal değeri-%5 kanuni indirim+erken satış primi'nden oluşmaktadır.) *piyasa değeri*(nominal değerlerden pek farklı olmamakla beraber şartlara göre değişen değerlerdir.) olmak üzere 3 ayrı değeri taşımaktadır. Konu ile ilgili detaylar bir sonraki altbaşlıkta ele alınacaktır.

Gayrimenkul yatırımları; Gayrimenkulün bir yatırım aracı olarak portföye alınabilmesi, metrekare konut sertifikaları ile mümkün olmaktadır. Türk sermaye piyasasına 1990 yılında yeni mali araç olarak giren metrekare konut sertifikaları, Toplu konut ortaklığı fonu tarafından halka arz edilmiştir.(İstanbul Halkalı Konut sertifikaları ilk örnektir) Söz konusu sertifikalar İMKB'na kota olmuş, arz ve talebe göre değerleri tespit edilmiştir. Sertifikaların değeri toplu konut idaresi tarafından her ayın 10. işgününde saptanmaktadır.⁵¹ Bir diğer gayrimenkul yatırım değeri ise arsa, konut türü büyük yatırımlardır.

*Döviz ve döviz mevduat hesapları;*Enflasyonist ortamın etkisiyle önemli bir yatırım aracı haline gelmiştir. Bu yatırımın en büyük avantajı hemen her yerde satılması ve istenildiği anda elden çıkartılabilmesidir. Getirisinin çok yüksek olmaması dışında, alım satım arasındaki farklardır. (hangi döviz talebi varsa o dövizin alım satım marjı açılmaktadır.) Döviz tevdiat hesabında kur artışı ile banka fazinin birleştirildiğinden dolayı pozitif getiri sağlamada izlenebilecek bir yoldur.⁵² Bu yatırımın riski; kur riskidir. ECU'ya yapılacak yatırım bu riski en aza indirmektedir.

Altın ve altın sertifikaları; Dünyanın her yerinde geçerli olması (tam konvertibl) istenildiği anda elden çıkartılabilmesi altının bir yatırım aracı olarak önem kazanmasını sağlamaktadır.

⁵¹" Portföy Yönetimi", İstanbul Teknik Üniversitesi, s:

⁵²"1994 Para yatırım Rehberi", Ekonomist, 02 Ocak 1994, s:15-17

Türkiye'deki yatırım araçları içinde yurtdışı piyasalardaki gelişmelere en duyarlı olanlardan biridir.

Varlığa dayalı menkul kıymetler; Temmuz 1992'de düzenlenerek Türk sermaye piyasasının en çok ilgi çeken yatırım enstrümanlarından biri olmuştur. Menkul kıymetleştirme(securitization) uygulamasının alacaklara dayalı bir versiyonu olarak türetilmiştir.⁵³ En fazla bir yıl vadeli bir borçlanma senedi olup, işletmelerin ve bankaların aktiflerinde yer alan ve gelecekteki alacaklarını menkul kıymete dönüştürerek, alım satım konusu yapabilmeleridir. Alacakların karşılık olarak gösterilmesi durumunda, ihrac edilen varlığa dayalı menkul kıymetler kısa vadeli borç senetlerinden oluşmaktadır.

İhrac edilecek varlığa dayalı menkul değerler konusu oluşturabilecek alacak tipleri; tüketici kredileri ve T.C. Ziraat Bankası'nın açtığı tarım kredileri, finansal kiralama sözleşmelerinden doğan alacaklar, factoring işlemleri yapan ortaklıklarca temellük(alacağın devralınması) edilen ihracat karşılığındaki belgeye dayalı alacaklar, bankalar dışındaki mal ve hizmet üretiminde bulunan anonim ortaklıklar ve KİT'lerin müşterilerine yaptıkları taksitli satışlar sebebiyle senede bağlı alacaklardır.

Risksiz bir yatırım aracı olup yatırımların enflasyonun etkisinden korunmasını sağlamaktadır. Vadesi dolmadan kırdırılabilmekte(yeni ihrac sırasında alınmış olunan kağıt 5 ile 15 gün sonra elden çıkartılabilmektedir.) faizi, kısa vedelerde, banka mevduat faizinin bir kaç puan üzerinde seyretmektedir.⁵⁴

⁵³"Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu",İMKB Yayınları,1994,s:54-55

⁵⁴"1994 Para-Yatırım Rehberi",Ekonomist, 02 Ocak 1994, s:10-12

Finansman bonoları; Bono bir borç senedir. Kısa vadeli kaynak sağlamak için tahvilde olduğu gibi bir limit bulunmamaktadır.⁵⁵ Vadelerinin kısıllığı nedeniyle para piyasası aracı olarak kabul edilen finansman bonolarının vadesi 30 günden az 360 günden çok olmamaktadır. Satış fiyatı; Nominal değer/ $(1+r)$ formülüyle hesaplanmaktadır.(a: vadeye kalan gün sayısı, b: vade günü sayısı, r: iskonto değeri)⁵⁶

Finansman bonoları; ihracçıların borçlu sıfatıyla düzenleyip Kurul kaydına alınmak suretiyle ihrac ederek sattıkları emre veya hamiline yazılı menkul kıymet niteliğindeki kıymetli evraktır. Çıkarılan finansman bonoları, satılmadıkça veya satılmayanlar iptal edilmedikçe yeni finansman bonusu çıkarılamamaktadır.Çeşitleri; garanti kaydı taşımayan finansman bonoları(*A tipi*), ihracçıya karşı taahhüt edilmiş banka kredisi ile desteklenmiş finansman bonoları(*B tipi*) , banka garantisi taşıyan finansman bonoları(*C tipi*), hazine garantisi taşıyan finansman bonoları (*E tipi*), ortaklığın müşterek borçlu ve müteselsil kefil sıfatıyla ödeme vaadini ihtiva eden finansman bonoları(*F tipi*) dır.

Banka bonoları; kalkınma ve yatırım bankalarının sermaye piyasasından kaynak sağlamak amacı ile çıkardıkları bonolar ikiye ayrılarak tanımlanmaktadır.

Banka bonoları, bankanın borçlu sıfatıyla düzenleyip emre veya hamiline yazılı kıymetli evraktır. Satışı yapıldığı tarihte vadesine en az 90, en çok 360 gün kalması gerekmektedir.

Banka garantili bonolar; bankadan kredi kullanan ortaklıkların, bu kredilerin teminatı olarak borçlu sıfatı ile düzenleyip alacaklı bankaya verdikleri emre muharrer senetlerden bu krediyi kullandırmış olan bankaca kendi garantisi altında ve Kurul'ca, kayda alınmasını

⁵⁵TUNCER, Selahattin, "Türkiye'de Sermaye Piyasası Teori-Uygulama",Okan Yayıncılık,1985

⁵⁶"Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Klavuzu", İMKB Yayınları, 1994, s:53

müteakip, ihrac edilen kıymetli evraktır. Satış tarihi itibarıyla vadelerine en az 90, en çok 720 gün kalmış olması gerekmektedir.

Gelir ortaklığı senetleri; belli bir kamu altyapı tesisinin belli bir süre içindeki gelirinin belli bir orandaki bölümü kaarşılık gösterilerek çıkarılmaktadır. Köprü, baraj, elektrik santrali, karayolu, demiryolu, telekomünikasyon sistemleri, deniz ve hava limanları şeklindeki altyapı tesisleri, Kamu İktisadi Kuruluşları, İktisadi Devlet Teşekküllerine ait müessese, işletme ,bağlı ortaklık şeklindeki tesisleri, bunlara bağlı işletmelerin gelir ortaklığı senetleri çıkarılabilmektedir. Senetler hamiline yazılı olup gelirleri yılda iki defada ve kupon karşılığı yapılmaktadır.⁵⁷ Gelir ortaklığı senetleri ile ilgili Sermaye Piyasası Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu'nda bir düzenleme bulunmamaktadır. Ortaklık ibaresine rağmen, değişken faizli bir tahvil niteliği taşımaktadır. İstenildiği an paraya çevrilebilmekte, genellikle 3 veya 5 yıl vadeli ve başlangıç yıllarında vergiden muaf tutulmuştur. Şuan gelir ortaklığı senetleri 0.10 gelir vergisi stopajı + 0.07 fon olmak üzere %10.7 vergi kesintisine tabidir.

Mevduat ve mevduat sertifikaları; Türkiye'de mali piyasalara hakim kuruluşlar bankalar olduğundan mevduat ve mevduat sertifikaları en yaygın yatırım aracıdır. Küçük tasarrufçuya yöneliktir. 3 aylık, 6 aylık ve yıllık vade dönemleri için açılmaktadır. Banka mevduat hesaplarına %10.7 oranında vergi uygulanmaktadır. ⁵⁸ Mevduat ve mevduat sertifikalarının karşı karşıya kaldığı en büyük risk enflasyon ve faiz riskidir.

Repo; Sermaye Piyasası Kurulu'nun 31.07.1992 tarih ile 21301 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan tebliğ ile repo ve ters repo işlemleri düzenlenmiştir. Konu ile ilgili detay bilgiler 3. Bölüm'de ele alınacaktır.⁵⁹

⁵⁷KARSLI, Muharrem, "Sermaye Piyasası Borsa Menkul Kıymetler", Saray Tic. A.Ş. ,1989 s:323

⁵⁸"1994 Para-Yatırım Rehberi", Ekonomist, 02 Ocak 1994, s:21

⁵⁹"Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Klavuzu", İMKB Yayınları, 1994 s:145

Yatırım ortaklıkları; menkul kıymet portföyü işletmek için kurulmuş anonim ortaklıklardır.⁶⁰ Piyasada henüz yeni bir kurum olan yatırım ortaklıkları ile ilgili detay bilgiler bir sonraki bölümde ele alınacaktır.

Yatırım fonları; Kollektif yatırım kuruluşlarının güvenilir kişi eliyle yönetim modelini oluşturmaktadır. Konu hayat sigorta şirketlerini de ilgilendirdiğinden dolayı konu ile ilgili detaylar bir sonraki bölümde ele alınmıştır.

2.2.3 Portföy oluşturmada dikkat edilecek hususlar

Portföy oluşturmada riskin dağıtılmasına, alım satımın zamanlamasına, zaman zaman portföyde değişiklik yapmaya ve portföyün bileşimine, likit tutulmasına dikkat edilmelidir.

Riskin dağıtımı; Şirket, bölge, sektör itibarıyla değişik hisse senedi seçilmelidir. Riski dağıtmak için çok sayıda hisse senedine yatırım yapmaktan kaçınılmalıdır. Böyle bir yatırım portföy yöneticisinin işini zorlaştıracaktır.⁶¹ Tip portföyler yoluna gitmek uygulamada benimsenmiş bir usuldür.⁶²

⁶⁰"Menkul Kıymetler", Türkiye İş Bankası Menkul Kıymetler Müdürlüğü, 1991,s: 84

⁶¹YILDIRIM,Abdullah, "Borsa'nın ABC 'si" , Bilim Yayınevi,1990, s:91-92

⁶²KARSLI, Muharrem, "Sermaye Piyasası Borsa Menkul Kıymetler", Saray Tic. A.Ş.,1989,s:440

TİP	PORTFÖYDEKİ MENKUL KIYMET ORANI	YATIRIMCI TERCİHLERİ
A	%100 Tahvil	Verim-Emniyet
B	%50 Tahvil %50 Klasik Hisse Senedi	Verim-Değer artışı
C	%75 Klasik Hisse Senedi %25 Tahvil	Değer artışı-Verim- Az Risk
D	%100 Klasik Değer Artışı Sağlayan Hisse senetleri	Sınırla Riskle Değer Artışı
E	%100 Hızlı Değer Artışı Sağlayan Hisse senetleri	Fazla Riskle Değer Artışı

Alım satımın zamanlaması; portföye hisse senedi alınırken veya satılırken zamanını iyi seçilmemesi halinde,hisse senedinin fiyat trendi yükseliyor dahi olsa zarar edilmesine sebep olabilecektir.

Değişiklik yapma; Portföy oluşturulduktan sonra kısa bir süre içinde alınan hisse senetleri değerlendirilmedi veya düşüşler gösterdi diye veya alternatif piyasalardaki dalgalanmalardan dolayı değişiklik yapılmamalıdır. Sabırlı olmak gereklidir. Ancak bunun yanında zaman zaman portföyde bazı değişikliklerin yapılması zorunlu olabilmektedir.

Portföyün bileşimi ve likit tutma; Portföyü oluşturacak para miktarı belirlenip, portföye alınacak kıymetlere ayrılan miktarlar belirlenirken, belli bir miktarında portföyde değişiklik yapma, yeni çıkacak fırsatların değerlendirilmesi veya portföy içinde yer alan hisselerin bedelli sermaye artırımında kullanılmak üzere likit tutulması faydalı olmaktadır.

2.2.4 Portföy yönetimi

2.2.4.1 Portföy planlama

Portföy yönetim süreci; yatırımcının, yatırımını portföy şeklinde yapmayı belirlediği andan itibaren başlayıp portföyün oluşturulmasından portföyün değerlendirilip revizyonuna ve portföyün dağıtılmasına kadar uzanan dinamik bir süreçtir.

Portföyün planlanmasında; yatırımın niteliğini değiştireceğinden dolayı yatırım süresi, yatırım miktarı, yıl içinde portföye yapılacak eklemeler ve çıkarmalar, yatırımcının istek ve amaçları(güvence, gelir ve randıman, değer artışı veya likidite olabilmektedir.) belirlenerek yatırım kriterleri oluşturulmaktadır. Yatırımcının risk ve gelir beklentilerine göre aşağıdaki alternatifler gündeme gelecektir.

YATIRIMCININ İSTEK VE AMACI	PORTFÖY OLUŞTURMADA DURUM
GÜVENCE İSTEĞİ	Riske girmeme isteği
GELİR VE RANDIMAN	Güvence ve likiditeden vazgeçme isteği
DEĞER ARTIŞI	Riske girme isteği
LİKİDİTE	Gelir ve değer artışından vazgeçme isteği

Sıfır risk-sıfır değer artışı-az gelir-çok likidite; Bunun tek örneği devlet tahvilleridir.

Az risk-az değer artışı-az gelir-orta likidite; Klasik hisse senetleri almak suretiyle biraz riske girmek ve biraz likiditeden vazgeçmek suretiyle bir iki sene içinde belirli bir prim sağlamak

Orta risk-orta değer artışı-orta gelir-orta likidite; Yıldan yıla devamlı kar ve temettü artışı gösteren şirket hisse senetleri bu dört faktörün herbirine yer vermiş olur.

Orta risk-çok değer artışı-az gelir-orta likidite; Sermaye arttırımı beklenen muteber şirketlerden birinin hisse senetleri böyle bir sonuç verebilecektir. Sermaye arttırımının gerçekleşmemesi ödenen prim kadar risk yaratır, gerçekleşmesi ise büyük bir değer artışı sağlamaktadır. Primli alındığı için randıman düşüktür. Likidite yüksek olmakla beraber, bunu da piyasa konjonktürü etkileyecektir.

Çok risk-az veya sıfır gelir-çok değer artışı-az veya sıfır likidite; Durumu kötüye giden bir şirketin yönetimi el değiştirmekle işlerinde düzelme belirtileri görülüyorsa ve ilerde çok iyi sonuçlar alınacağı bekleniyorsa bu tip bir yatırım sözkonusudur.⁶³

2.2.4.2 Portföye alınacak varlıkların seçimi ⁶⁴

2.2.4.2.1 Temel analiz

Temel analiz ile hisse senetlerinin fiyatlarını belirleyen karlılık, likidite, finansal yapı, dağıtım kanalları, yönetim becerisi, rekabet, ekonomik tahminler gibi temel olguların ve bunların o hisse senedinin fiyatını nasıl etkilediğinin analizi yapılmaktadır. Bu analizle siyasi olaylar, ekonomik göstergeler dünya ve ülke bazında ele alınmakta, endüstri kolları, firmaların durumu analiz edilmektedir.⁶⁵

Ekonomik analiz; genel ekonomik durum ülke ekonomisinin performansı ile ilgili bilgilerdir. Bunlar arasında, Gayri safi milli hasıla, kişi başına düşen milli gelir, ekonomideki büyüme, para ve kredi arzı, faiz oranları, istihdam düzeyi, işsizlik oranı, fiyatlar genel düzeyi, enflasyon, ödemeler dengesi, para ve maliye politikalarını saymak mümkündür.⁶⁶

⁶³KARSLI, Muharrem, "Sermaye Piyasası Borsa Menkul Kıymetler", Saray Tic. A.Ş., 1989, s:433

⁶⁴BARRY, C.B. "Limited Information as a source of Risk", Journal of Portfolio Management, Winter, 1986

⁶⁵"Borsada analiz Yöntemleri -", Ekonomist, 19 Aralık 1993, s:5-6

⁶⁶BOLAK, Mehmet, "Sermaye Piyasası Menkul Kıymetler ve Portföy Analizi", Beta Yayınları, 1991 s:153

Sermaye piyasasındaki dalgalanmalar, genel ekonomik durum ile ilgili gelişmelerle yakından ilişkilidir. Örneğin; kalkınma hızındaki bir artış hisse senetlerinin fiyatlarının yükselmesine yol açarken, enflasyon hızındaki beklenmedik bir artış tam tersine bir etki yaratır. Aynı şekilde, faiz oranlarının yükselmesi tahvil fiyatlarının düşmesi ile sonuçlanır. Kısaca nedeni ne olursa olsun sermaye piyasası ve özellikle bu piyasada işlem gören menkul kıymetler genel ekonomik durum ile ilgili gelişmelere oldukça duyarlı gözükmektedir.⁶⁷

Endüstri analizi; burada; endüstri hayat eğrisinin, endüstrinin kısa , orta ve uzun vadede ulaşacağı noktaları, ⁶⁸endüstride fiyatların gösterdiği eğilim, sektörün geçmişteki satışları, karlılığı, rekabet koşulları, sektörle ilgili hükümet politikaları, uluslararası ilişkiler, incelenen endüstrideki hisse senedi piyasa fiyatları incelenerek (Diğer tüm göstergeler olumlu dahi olsa, eğer işletmenin piyasadaki işlem gören hisse senetlerinin fiyatları aşırı derecede fiyatlanmış ise, bu endüstrideki firmaya yatırım yapmak karlı olmayacaktır.)⁶⁹ hangi endüstriye yatırım yapılacağı belirlenmektedir.

Firma analizi; Menkul kıymetin seçimi bu analizle sonuçlanmaktadır. Firma ile ilgili belirlenmesi gereken nicel büyüklükler, işletmenin gelecek yıllarda sağlayacağı kar ve dağıtacağı karpayları, elde edilen karpayı değerlerinin bugünkü değerlerinin hesaplanmasında kullanılacak iskonto yada istenen kazanç oranıdır. Bu amaçla kullanılabilecek oranlar şunlardır;

⁶⁷UĞUZ, Murat, "Menkul Kıymet Seçimi ve Yatırım Yöntemi", Yön , 1990, s:51

⁶⁸"Borsada Analiz Yöntemleri 2", Ekonomist, 19 Aralık 1993, s:13

⁶⁹ BOLAK, Mehmet, "Sermaye Piyasası Menkul Kıymetler ve Portföy Analizi", Beta , 1991, s:156

Likidite oranları; Cari oran (kısa vadeli varlıklar/kısa vadeli borçlar)
Likit oran (kısa vadeli varlıklar-stoklar/kısa vadeli borçlar)
Nakit oran (kasa+banka+serbest menkul kıymetler/kısa vadeli borçlar)

Faaliyet oranları; Alacak devir hızı (kredili satışlar/net ticari alacaklar)
Stok devir hızı (satılan malın maliyeti/stoklar)
Toplam varlık devir hızı (net satışlar/toplam varlıklar)

Finansal yapı ile ilgili oranlar; Toplam borç/toplam varlık oranı
Toplam borç/özsermaye oranı

Karlılık oranları; Brüt satış karı (net satışlar - satılan malın maliyeti/net satışlar)
Toplam varlık karlılığı (faiz ve vergi öncesi kar/toplam varlık)⁷⁰

Tüm bu analizlerin sonucunda hangi işletmeye ait hisse senedine yatırım yapıp yapılmayacağı tespit edilebilmektedir.

2.2.4.2.2 Teknik analiz

Teknik analizde temel varsayım, hisse sentleri fiyatlarının kendi içlerinde, önceden izlenebilecek bir eğilime sahip olduklarıdır. Bu temel varsayımdan hareketle, bir işletmenin pay senetlerinin geçmiş fiyat hareketlerini izleyen bir yatırımcı, bu fiyatların gelecekte ne yönde gelişeceği konusunda teknik bilgilere sahip olabilecektir.⁷¹ Teknik analizin temel varsayımları aşağıdaki gibidir.

- Piyasa fiyatı yalnızca arz ve talebin karşılıklı etkileri ile belirlenir.
- Arz ve talep, akılcı ve akıl dışı pek çok faktörden etkilenir.
- Piyasadaki küçük dalgalanmalar bir kenara bırakılırsa, hisse senedi fiyatları uzunca dönemler süren belirli trendler izlerler.
- Trenddeki değişimler arz ve talepteki kaymalardan dolayı ortaya çıkar.
- Hangi sebepten kaynaklanıyor olursa olsun, arz ve talepteki kaymalar geç dahi olsa, pazar hareketlerinin kaydedildiği grafikler aracılığıyla tesbit edilebilirler.
- Bir takım fiyat hareketleri zaman içinde tekrarlanma eğilimi gösterirler.

⁷⁰AKGÜÇ, Öztin, "Finansal Yönetim", İ.Ü. Muhasebe Enstitüsü Yayınları, 1989, s:27-62

⁷¹ERTUNA, 1986, s:187

Bu varsayımlara dayanarak teknik analiz için geçmiş veriler grafikler üzerine kaydedilerek belli bir takım davranış biçimleri belirlenmeye çalışılmaktadır. Analizler için, çizgi grafikleri, çubuk grafikleri, nokta ve şekil grafikleri kullanılmaktadır.

2.2.4.3 Portföy seçimi

Yukarıda açıklanan analizlerin ardından sıra, portföye girecek olan menkul kıymetlerin seçimi ve bu menkul kıymetlerinden herbirine ne kadar yatırım yapılacağına karar vermektir. Portföyün genel kompozisyonuna karar verildikten sonra, sıra kategorilere ayrılmış olan para miktarlarının daha önceden ayrılmış olan varlıkların hangilerine ve ne oranda dağıtılacağına karar verilmesindedir.

2.2.4.4 Portföy değerlendirme

Portföy performansının ölçülmesi ve değerlendirilmesinde genellikle kullanılan yöntem, portföyün belli bir dönemdeki getirisini benzer şekilde yönetilen diğer portföylerin getirileri ile karşılaştırmaktır. Piyasada aynı risk düzeyinde başka portföyler mevcutsa karşılaştırma işlemi son derece kolay olmaktadır. Eğer yoksa, karşılaştırmada risk farkını dikkate alınması zorunluluğu ortaya çıkacaktır.

Getiri karşılaştırmasında sadece bir yılı kapsayan bir dönemin değil birkaç yıla ilişkin getirilerin karşılaştırılmasında fayda bulunmaktadır. Ayrıca, karşılaştırmada yatırımın ortalama getirisi yanında fazla getiri oranları da ölçü olarak alınabilmektedir.

Fazla getirinin hesaplanmasında genellikle, Devlet tahvilleri getiri oranı esas alınmak üzere, portföyün getiri oranının bunun ne kadar üzerinde olduğu belirlenmektedir. Böylece katılan birim risk başına getiri oranı karşılaştırma konusu yapılabilmektedir.

Hangi yöntem izlenirse izlensin yapılacak ilk işlem portföyün getirisi için karşılaştırmada esas alınacak portföyün getiri oranı arasındaki farkın hesaplanmasıdır.

Getiri karşılaştırmasında kullanılan bir diğer yöntem de, portföylerin sağladığı getirilerin Devlet tahvili faiz oranlarına göre olan farklarının belirlenmesi ve karşılaştırmada bunların esas alınmasıdır. Bir portföyün belli bir dönemde devlet tahvilleri getirisi oranına göre sağladığı fazla getiri oranına risk-getiri oranı ve bu şekilde yapılan karşılaştırmaya da risk-getiri karşılaştırma yöntemi adı verilmektedir. Bir portföyün risk-getiri oranı ne kadar yüksek ise, portföyün yönetim tarzıda o kadar etkin demektir.

Performansın ölçülmesi, tek tek varlıkların performansının ölçülmesi şeklinde olabileceği gibi portföyün bir bütün olarak değerlendirilmesi şeklinde de olabilmektedir. Her iki durumda da verimlilik ve değer değişiminin hesaplanması gerekmektedir. Bu hesaplamalar sayesinde portföyün mevcut verimi büyümesi, küçülmesi ve riski ile ilgili veriler elde edilmektedir. Portföy performansının ölçülmesinin yaratacağı sonuçlardan birincisi; portföyün revize edilmesidir. İkincisi de portföy yöneticisinin başarısı veya başarısızlığıdır.

Portföy değerlendirilmesi belirli zaman aralıklarında yapılması gereken bir işlemdir. Portföy değerlendirmesi ile elde edilen verilerin, yatırım süresinin başında belirlenen yatırımcının amaçları ve yatırım ölçütleri ile karşılaştırma yapılarak, portföyün son durumu belirlenir.⁷²

⁷²UĞUZ, Murat, "Menkul Kıymet Seçimi ve Yatırım Yönetimi", Yön, 1990, s:423-425

2.2.4.5 Portföy revizyonu

Yatırım yönetimi dinamik bir olgudur. Bu nedenle bir defa veri risk seviyesindeki portföye dahil edilecek menkul kıymetler belirlendikten sonra, oluşturulan portföyün sürekli olarak gözden geçirilmesi gerekmektedir. Portföy revizyonu denilen bu işlemlerin temel amacı, portföyün arzulanan risk seviyesinde mümkün olan en yüksek getiriye sağlamasını temin etmektir. Bir başka ifade ile portföyün net getirisini maksimize etmektir.

Portföy revizyonunda, piyasada mevcut ve fakat portföye dahil edilmemiş menkul kıymetlerin risk ve getirileri, portföy içindeki menkul kıymetlerle karşılaştırılmak suretiyle, satılması ve yerine satın alınması gereken menkul kıymetler temsil edilmektedir. Böylece, portföyün net getirisi maksimize edilmeye çalışılmaktadır. Net getirinin maksimizasyonunda temel koşul, portföy içinde yer alan menkul kıymetlerden marjinal gelirleri en düşük olanları, piyasada mevcut ve marjinal getirisi en yüksek diğer menkul kıymetlerle, marjinal getirileri eşit oluncaya kadar değiştirmektir.⁷³

2.2.5 Yatırım ve riskler

Tasarrufların değerlendirme şekli piyasada bulunan finansal araçlara, kişinin isteklerine, amaçlarına ve yatırım yapmak istenen menkul değerlere göre değişmektedir. Yatırım araçlarının seçimi de menkul değerlerin getiri ve risklerinin karşılaştırılması ve buna dayanarak karar verilmesine dayanmaktadır. Yatırım alternatiflerinin risk, getiri,

⁷³A.g.e.s:420

*En az getirisi
 *En az uygulanabilirlik

*En az getirisi
 *En az uygulanabilirlik

*En az getirisi
 *En az uygulanabilirlik

*En az getirisi
 *En az uygulanabilirlik

*En az getirisi
 *En az uygulanabilirlik

olduğu gözlenmiştir. Sistematiik riski, şirket yöneticilerinin kontrol olanakları yoktur. Sözkonusu sistematiik risk, bireysel bir firma için veridir. Sistematiik risk, portföyün, yatırımın çeşitlendirilmesiyle giderilemeyen risk olarakta tanımlanabilmektedir.⁷⁴ Bu riskin kaynakları aşağıdaki şekilde gruplanmaktadır;

Enflasyon riski; Hisse senetleri şirketin tüm maddi ve manevi değerlerine ortaklığı ifade ettiğinden yükselen enflasyonla birlikte hisselerinde değerinin artması gerekmektedir. Yani hisse senetleri bir ölçüde enflasyona karşı dayanıklılık göstermektedir. Ama enflasyonun hisse senetleri üzerindeki olumsuz etkisi enflasyonun satın alma gücünü düşürmesi ve bununla karlılığı etkilemesi bu riski oluşturmaktadır.

Faiz oranı riski, Enflasyon oranındaki değişmeye bağlı olarak değişen faiz oranları hisse senedi piyasasını çok yakından etkilemektedir. Faizlerin yükselmesiyle piyasadan para çekileceğinden menkul kıymetlerde satış artmaktadır. Bir miktar yatırımcı da hisse senedi piyasasından para piyasasına geçmekte ve parasını faize yatırabilmektedir. Faiz oranlarının artması para piyasasına para maliyetini yükselteceğinden, ellerinde yüklü miktarlarda hisse senedi olan bankalarda satışa geçebilmektedir. Faiz oranlarının yükselmesi sonuçta hisse senedi piyasasını olumsuz etkilemektedir.

Piyasa riski, Ekonomideki durgunluk, tüketim eğiliminde ve zevklerdeki değişimler gibi etkenlerle ortaya çıkan bu riski dağıtmak da yatırımcının elinde olmamaktadır. Sermaye piyasasında geçerli bir ekonomik nedene dayanmadan menkul değerlerin getirileri borsadaki genel fiyat düzeylerinden de etkilenmektedir. Daha ziyada psikolojik etkenler altında hisse senedi fiyatlarında beklenmedik düşüşler olabilmektedir. Bu tür etkenleri önceden tahmin etmek mümkün olmamaktadır.

⁷⁴AKGÜÇ, Öztin, "Finansal Yönetim, İ.Ü. Muhasebe Enstitüsü, 1989, s:677

Politik risk; Ülkenin politik yaşamındaki gelişmeler hükümet bunalımları, dünyadaki siyasal sorunlar ve savaşlarda hisse senedi piyasasını olumsuz etkiler. Uluslararası ticaret hacminin daralması, koruma girişimleri, kotalar ve döviz kurlarındaki dalgalanmalarda bu riskin içinde yer alır.

2.2.5.2 Sistematiik olmayan riskler

Firmanın ve/veya firmanın faaliyette bulunduğu endüstriye ait özelliklerin doğurduğu riskler sistematiik olmayan risklerdir. Yönetim hataları, grevler, teknolojik gelişmeler, yeni buluşlar, tüketici tercihlerinde değışmeler gibi etmenler, pay senetlerinin veriminde, sistematiik olmayan oynamalara yol açabilmektedir. Bu sayılan etmenler, bireysel firma ve/veya ilgili endüstri kolu için söz konusu olduğundan, diğeri endüstri kolu için söz konusu olduğundan, diğeri endüstrileri ve sermaye piyasasını etkileyen faktörlerden bağımsızdırlar. Bu nedenle sistematiik olmayan riskin, halka pay senedi sunan her ortaklık için ayrı ayrı tahmin edilmesi, uygun yaklaşımdır. Sistematiik olmayan riskleri şu başlıklar altında toplamak mümkündür;

Finansal risk; İşletmenin finansal yapısından doğan risk türüdür. Şirketin borçlarını ödeyememesi ve tasfiyeye gitmesi veya iflasa sürüklenmesi hissedarları zarara uğratar. Şirketlerin finansal yükümlölüklerini yerine getirmemesi olasılığına finansal risk denir. İşletmenin borç miktarı, girdi fiyatlarındaki dalgalanmalarla mamullerin demode olması, şiddetli rekabet ve likidite ihtiyacının artması finansal riski arttırır. Teknolojik üstünlük piyasadaki tekel konumu, tüketici tarafından kabul edilme, girdi fiyatlarını kontrol etme gibi etkenler finansal riski azaltır. Bu risk türü değışik hisseler ve değışik sektörlere yatırım yapılarak azaltılabilir.

Yönetim Riski, İşletme yöneticilerinin hataları satışlarda kar üzerinde olumsuz etki yapar. İşletme yöneticilerinin hatalarından ortaya çıkan bu risk türü değişik hisselerle yatırım yapılarak azaltılabilir.

İş ve sektör riski; Grev, zevklerin değişmesi, yoğun rekabet gibi etkenler, şirketlerin satışları ve karları üzerinde azaltıcı etki yapar. Bu riskte çeşitlendirme ile giderilebilir.

2.3 HAYAT SİGORTA ŞİRKETLERİNDE FON YÖNETİMİNE BAKIŞ

2.3.1. Hayat sigorta şirketlerinde fon yönetimi ve yatırım prensipleri

Hayat sigorta şirketleri, yapısal ve organizasyonel açıdan diğer ticari firmalardan ayrılmaktadır. Bu farklılığı yaratan birinci konu; poliçe sahipleri adına oluşan bir fona sahip olmaları ve bu fonu poliçe sahipleri adına en iyi şekilde değerlendirmek ve geri ödeme dönemi geldiğinde zaman karlı bir şekilde sigortalılara bu birikimleri dağıtma sorumluluğudur. Diğer ise, her yeni bir üretimin finanse edilecek yeni potansiyeli oluşturmaktır.⁷⁵ Bu farklılıklar kendini fon yönetiminde de göstermektedir.

Hayat sigorta şirketlerinin yatırımları diğer ülkelerde de Devletçe çıkarılan kanunlarla kısıtlanmıştır. Hayat sigorta şirketleri de bu kanunlara bağlı kalarak sigortalı birikimlerini riske sokmaktan kaçınmakta daha çok güvenli alanlarda yatırımlar yapmaya yönelmektedir.⁷⁶

⁷⁵"Financial Management of a Life Office", Münchener Rückversicherungs-Gesellschaft, 1994, s:3-5

⁷⁶"Organization Management and Regulation of Life and Health Insurance Companies", Munich Re, s:538

Fon yönetimindeki anlayış farklılığı, şirketin finans yönetiminde görev alan kişilerin de farklılaşmasını getirmiştir. Örneğin, Academy of Actuaries tarafından değerlendirme aktüeri profili oluşturulmuştur. Bu kişi(aktüer)şirketin yıl içinde varlıklarıyla borçları arasındaki koordinasyon kontrolü, yönetimlerinin kontrolünü ve varlıkların doğru yatırımlara yönlendirilip yönlendirilmediğini rapor haline getirme görevini de almaktadır.

Asıl işlevi risk dağıtmak olmakla beraber, gördükleri hizmet karşılığı elde ettikleri primlerin özellikleri sigorta işletmelerine, ülke ekonomisi içinde bir yatırım kuruluşu olarak faaliyetinde bulunmaya zorlamaktadır. Nitekim; 539 sayılı kanunla değişik 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 1. maddesinde "bu sektörde yaratılacak fonların ekonomik kalkınmaya katkısını sağlamak..... " şeklinde yer alan ifade ile bu düşünce güçlendirilmektedir.

Sigortalılar, özellikle hayat sigortalarında uzun süreli sigorta poliçelerinde, sigortacının yükümlülüklerini uzun yıllar yerine getirebileceği ve hasarın meydana gelmesi halinde tazminat için gerekli paranın hazır olduğu konularında emin olmalıdırlar. Bu ise ancak yatırımlarda, emniyet ve likidite prensiplerine bağlı kalınmakla sağlanabilmektedir.

Sigorta işletmelerinde; başka işletmelerde olduğu gibi emniyet, likidite ve rantabilite en önemli yatırım prensiplerini oluşturmaktadır. Yatırım sahaları arasında bir seçim yapan sigortacının emniyet kriterine önem vermesi gerekmektedir. Çünkü, sigorta işletmeleri ellerinde sigortalıların emanet paralarını bulundurmaktadır. Bu paralar ile spekülasyon yapmamalıdır. Emniyet prensibi; sigorta işletmesinin, sigortacılığa yabancı sahalardaki faaliyeti sırasında çok daha fazla önem kazanmaktadır. Özellikle, sigorta işletmesinin sanayi işletmelerine ortak oluşları veya uzun vadeli borç vermeleri sırasında sözkonusu olan bu husus, yatırılan paranın geri dönmesini ve faiz gelirin garantisi altına alınmasını

şart koşmaktadır. Borç verilen sanayi işletmesinin piyasadaki durumu ve teminat olarak gösterilen ünitelerin sağlamlıkları bu aranan garantinin değerlendirilmesinde ihmal edilmemesi gereken unsurlar arasındadır.⁷⁷

Gayrimenkule yapılan yatırımlar aranan garantiyi fazlasıyla sağlamakla beraber likidite ve rantabilite prensiplerinin geçerliliği hemen hemen en düşük oranda olmaktadır.

Likidite prensibi, likit olma ; gerektiğinde ve herhangi bir değer kaybına uğramadan paraya çevrilebilme özelliğidir. Genel işletme literatüründe işletmenin borçlarını ödeyebilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Sigorta işletmeciliğinde ise, hasar halinde sözkonusu tazminat tutarının ödenebilme yeteneğidir. Sigortacı, likidite prensibinin geçerliliği ancak yatırım sahalarını seçerken sağlayabilmektedir. Likidite özellikle; hayat dışı branşlarda öncelikli öneme sahiptir. Bu branşlarda biriken fonlar da, yüksek faizli ve paraya çevrilebilme özelliği kolay olduğundan sabit getirili menkul kıymetlere yönlendirilmektedir.

Likidite ve emniyet prensiplerinden sonra, yatırımlarda gözönünde tutulacak diğer prensip rantabilitedir. Bu prensip özellikle hayat sigortalarında önemli bir faktördür. Gelişmekte olan ülkelerde teknik karlılığın yatırımları hızlandırmada önemli bir rolü bulunmaktadır. Ülke ekonomisi geliştikçe; verilen hizmetin kalitesi arttıkça, teknik karlar önemini yitirmekte, mali piyasalara yönlendirilen fonların sağladığı yüksek getiriler, mali karlılığı ön plana çıkarmaktadır.

Yatırım sahaları arasında en karlı olanları seçmek demek olan rantabilite prensibine , sigorta işletmelerinin yaptıkları yatırımlarda diğer iki prensibe göre fazla ağırlık

⁷⁷PEKİNER,Kamuran, "Sigorta İşletmeciliği Prensipleri Hesap Bünyesi",Formül ,1981,s:134

verilmemesi gerekmektedir. Yapılması gereken en ideal yol, likidite, emniyet ve rantabilite prensiplerinin optimum noktada birleştirilerek bir yatırım politikasının izlenmesidir.

2.3.2 Mevzuata göre teminat kısıtlamaları

Sigorta işletmelerinin en önemli amacı, sigortalılara karşı teminat görevini yerine getirmek olduğundan, sigortanın özellikleri açısından diğer işletmelerin yatırım politikalarına göre plasman şekilleri farklılık göstermektedir.(Burada özellikle plasman şekilleri ifadesi kullanılmıştır. Çünkü, yatırım; sermaye stokuna yapılan ilavedir. Plasman; bu stokun el değiştirmesidir. Örneğin; yeni fabrikayı tesis etmek yatırım, tesis edilmiş fabrikayı satın almak plasmandır. Plasman; paranın gelir getirici bir alacağı veya menkul veyahut da garimenkul değerlere ayrılmasıdır.)

Sigorta şirketleri sigorta sözleşmelerinden doğan taahhütlerine karşılık olmak üzere, sigortalı primleri ile orantılı olarak teminat göstermek zorundadırlar. Hayat sigorta şirketlerinde hayat branşı için gösterilecek teminat, hayat sigortalarının safi primleri üzerinden ayrılan matematik karşılıkları toplamından, hayat sözleşmeleri üzerine yapılmış ikrazların düşülmesinden sonra kalan tutar ile hayat muallak tazminat karşılıkları ve tahakkuk etmiş kar payları ihtiyat toplamıdır. Müsteşarlık hayat konusunda gösterilecek teminatları kısmen veya tamamen kaldırmaya yetkilidir.

Yeni kurulan şirketler, teminat tesis dönemine kadar ödenmiş sermayelerinin %20'si oranında teminat tesis ederler. Bu oran %20'den az olamaz.(Bkz. Sigorta Murakabe Kanunu, madde 12)

Sigortalıların alacaklarına karşılık olan teminatlar sigorta şirketlerinin tavsiyesi veya iflası halinde öncelikle tesis edildiği sigorta branşındaki sigortalıların alacaklarının ödenmesine tahsis edilmekte, artan kısım diğer branşlara ait bulunan teminata eklenmektedir.

Sigorta şirketlerinin faaliyetlerine son verdiği branşlara ait teminatlar, o branşa ait tüm borçlarının ödenmiş olması şartıyla Müsteşarlıkça serbest bırakılmaktadır. Teminatlar, sigortalıların tüm alacakları ödenmeden iflas veya tasviye masasına dahil ve başka nitelikteki alacaklar için dava edilememekte veya takibine konu olamamaktadır. (Bkz. Sigorta Murakabe Kanunu ,madde 14)

Sigorta murakabe kanunu'nun 13. maddesine göre; teminat olarak gösterilen menkul değerler Müsteşarlık adına bloke edilmektedir. Sigorta şirketlerinin tesis ettikleri teminat eksik olduğu takdirde bloke edilmiş değerlerin faiz, temettü ve benzeri gelirlerden eksik kısma tekabül eden kısım teminatın tamamlanmasına kadar serbest bırakılmamalıdır. Müsteşarlık bu gelirleri sigorta şirketlerine ödemeye yetkili ve görevli kişi ve kuruluşlardan teminat tesis edildiği bankaya bloke etmelerini isteyebilmektedir. Bu kişi ve kuruluşlar blokajla birlikte hak sahiplerine karşı borçtan kurtulmaktadır. Teminat olarak gösterilen değerlerdeki değişimler dolayısıyla veya başka herhangi bir nedenle teminat fazlası olması halinde bu fazlalık Müsteşarlıkça serbest bırakılmaktadır. (Bkz. Sigorta Murakabe Kanunu madde 13) Kısaca, blokajın dışındaki işlemlerin sigorta işletmesinin serbest portföydeki akışını sağladığını blokajın da, hayat sigorta şirketlerinde esas bir yatırım kaynağı olduğunu söylemek mümkündür.

Teminat olarak kabul edilebilen kıymetler, Sigorta Murakabe Kanunu'nun 15. maddesinde 5 ana maddede belirtilmektedir. Bunlar;

" a- TL.- olarak nakten tevdiat ve T.C. Merkez Bankası'nca alım satım konusu yapılan dövizler,

Burada teminat karşılığı nakit olarak yatırılmaktadır. Bir kıymetin vadesi gelipte, yeni bir kıymetle değiştirilmesi sırasında döviz olarak karşılık gösterilebilmektedir.

b- Devlet iç ve dış istikraz tahvilleri, Hazine bonoları, Gelir ortaklığı senetleri ile Devletçe ihrac edilecek diğer menkul değerler,

Burada teminat karşılığı olarak, Devletin çıkardığı kağıtlar kabul edilmektedir. Üzerinde faiz kuponu bulunmayan, iskontolu olarak ihale suretiyle alınan Devlet tahvilleri, Hazine bonolarının değeri, Resmi Gazete fiyatı üzerinden, karşılık gösterilebilmektedir. Yani günlük değeri üzerinden gösterilebilmekte, vadesi geldiğinde zaten %100'e ibla edilmiş olarak kabul edilmektedir.

c- Sermayesinin en az %51'i Devlete ait Şirketlerin hisse senetleri,

Burada teminat karşılığı olarak gösterilen kıymetler grubunu, sermayesi tamamen veya kısmen Devlete ait teşekküllerin tahvilleri ve hisse senetleri oluşturmaktadır. Bu grubu, herhangi bir incelemeye ya da kısıtlamaya tabi olmaksızın kullanılabilen yatırım şekilleri oluşturmaktadır. Bu menkullerden, istenildiği kadarını serbest portföyde bulundurma ve teminat karşılığı olarakta tamamını, bir tanesine yatırma imkanı getirilmiştir.

d-Müsteşarlıkça kabul edilen diğer sermaye piyasası araçları,

Burada teminat karşılığı olarak, Devletin yatırımda bulunmasını kabul ettiği özel sektör hisse senetleri ve tahvilleri yer almaktadır. 4 Mayıs 1990 tarihli Hazine Tamimine göre "bu tarihten itibaren sigorta şirketleri Menkul Kıymetler Borsası'nın birinci ve ikinci pazarında işlem gören bütün hisse senetlerini Murakabe Kurulu veya Hazine , hiçbir araştırmaya, soruşturmaya tabi tutmadan alabilmekte ve teminat olarak gösterebilme hakkına sahiptir." Ancak bununda bir sınırlaması bulunmaktadır. Yatırımda bulunulan hisse senedi veya tahvil kıymetinin rayiç bedeli Şirketin toplam teminatı içinde %10'u aşmaması gerekmektedir.

e-Sigorta Şirketlerinin Türkiye'de sahip olduğu gayrimenkuller,

Burada teminat karşılığı olarak, gayrimenkul ipotegi ele alınmıştır. Ülkemizde bir şirketin sahip olduğu gayrimenkuller, toplam teminatın yarısını (%50'sini) geçmemekte ve değerlerin %80'i oranında teminat kabul edilmektedir.

Yüzde elli sınırının getirilme amacı, Şirket problemleri hale geldiğinde, gayrimenkul ipoteginin çözülmesindeki kolaylıktır. Gayrimenkulün satışı zordur. Burada kanun koyucu hem uzun vadede hem kısa vadede paraya çevrilecek, hem likiditeyi dengeli bir şekilde sağlayabilecek bir yatırım sistemi getirmiştir.

Teminatlarla ilgili kısıtlamalardan sonra, genel portföy ile ilgili kısıtlamalara bakacak olursak; konu ile ilgili maddeleri; 12 Ocak 1993 tarih 21463 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin kuruluş ve çalışma esaslarına dair yönetmeliğin 27. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve 27. maddesinden sonra gelmek

üzere 27/A ve 27/B maddeleri eklenmiştir. Hayat dalı ile ilgili olarak Sigorta Şirketleri ve Şubeler, aşağıda belirtilen yükümlülük karşılama yeterliliği esaslarına uymak ve gerekli teminatları tesis etmekle yükümlüdürler.;

".....b- Hayat dalı yükümlülük karşılama yeterliliği aşağıdaki gibi hesaplanır:

Birinci sonuç: Direkt ve reasürans yoluyla kabul edilen işlerden reasürans devirleri düşülmeden yıl sonunda hesaplanan hayat matematik karşılıklarının %4'ünün son yıldaki net işe tekabül eden matematik karşılıklarının yine bu yıldaki reasürans devirlerinden önceki matematik karşılıklarına oranı %85'ten az ise %85, yüksek ise bulunan oranla çarpılması suretiyle birinci sonuç elde edilir.

İkinci sonuç: Şirketin taahhüt ettiği ölüme bağlı hayat sigortası risk kapitallerinden(ölüm halinde sigortalıya ödenecek meblağdan matematik karşılıklarının düşülmesi suretiyle risk kapitali saptanır.) : Sigorta süresi azami 3 yıla kadar olanların %0.1, Sigorta süresi 3 yıldan fazla - 5 yıldan az olanların %0.15 ve Sigorta süresi 5 yıldan fazla olanların %0.3 ile çarpılmaları ile elde edilen bu üç tutar toplamının, son yıldaki reasürans devirlerinden sonraki toplam risk kapitallerinin reasürans devirlerinden önceki toplam risk kapitallerine oranı %50' den aşağı ise %50 , yüksek ise bulunan oranla çarpılması suretiyle ikinci sonuç elde edilir. Hayat dalı yükümlülük karşılama yeterliliği birinci ve ikinci sonuçların toplamından oluşur.

c- Hayat ve hayat dışı dallarda birlikte faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin yükümlülük karşılama yeterliliği, bu maddenin a ve b bentlerinde hesaplanan yükümlülük karşılama yeterliliğinin toplanması suretiyle tesbit olunur."

Sigorta şirketleri ve şubelerin özkaynakları toplamı bu madde hükümlerine göre hesaplanan yükümlülük karşılama yeterliliğinden daha az olamaz.

Ayrıca bu madde hükümlerine göre hesaplanan yükümlülük karşılama yeterliliğinin 1/3'ü sigorta şirketleri ve şubelerin kanunen tesis etmeleri gereken değişken teminat tutarlarından yüksek ise, aradaki fark kadar miktar sigorta şirketleri ve şubeler tarafından ek teminat olarak kanunun 15. maddesinde belirtilen değerlere yatırılarak en geç hesap yılını takip eden Mayıs ayı sonuna kadar Müsteşarlık adına bloke edilir.

Söz konusu değerlerin blokajı, deblokajı ve değiştirilme usulleri anılan kanunun teminatlara ilişkin hükümlerine ve bu hükümler uyarınca belirlenen usul ve esaslara tabidir.

Karşılıklar;

Madde 27/A-b) Prim alacakları karşılıkları sigorta şirketleri ve şubeler , sigorta aracıları ve sigortalılar uhtesindeki alacakları için aşağıda belirtilen süre ve oranlarda karşılık ayırmakla yükümlüdürler.Bu yükümlülük 6 ay sonunda %25, 9 ay sonunda %50 , 12 ay sonunda %75, 18 ay sonunda %100 şeklindedir.

Söz konusu prim alacakları bilançoda karşılıklar düşüldükten sonra net olarak gösterilir.

Sermaye azaltıcı işlem yasağı ve risk dağılımı oranları;

Madde 27/B : Sigorta şirketleri ve şubeler aşağıda bentlerde belirtilen sermaye azaltıcı işlem yasaklarına ve risk dağılımı oranlarına uymak zorundadırlar.

a- Bir sigorta şirketinin iştirakleri, sermayelerine iştirak eden sigorta şirketinin hisse senetlerini; sigorta şirketleri ve şubelerde , tüzel kişi ortaklarının hisse senetlerini satın alamazlar, rehin olarak kabul edemezler ve bu hisselerin karşılığında avans veremezler.

b-Sigorta şirketlerinin ve şubelerin a bendindeki hükümler saklı kalmak kaydıyla sahip olacakları bir kuruluşa ait menkul kıymetlerin tutarı kendi menkul kıymet portföylerin %10'unu aşamaz.

Menkul kıymet borsalarında işlem gören menkul kıymetler bu hükümlerden müstesnadır.

2.3.3 Hayat sigorta şirketlerinde kullanılan yatırım araçları

2.3.3.1 Yatırım araçlarına bakış

Hisse senetleri, sahibine ortaklık hakkı sağlayan bir menkul kıymet türüdür. Hisse senedi sahibi, sözkonusu şirketin ortağıdır. Dolayısıyla şirketin faaliyet karı, varlıkları üzerinde sermayesi oranında hak sahibidir.

Bir anonim şirketin sermayesinin birbirine eşit paylardan bir parçasını temsil eden ve kanuni şekil şartlarına uygun olarak hukuken kıymetli evrak hükmünde bir belgedir. Tahvil gibi borç senedi değil bir ortaklık ve mülkiyet senedir. Geliri şirketin bilanço karına ve yatırım kararlarına bağlı olarak yıldan yıla değişmektedir.⁷⁸

Hisse senetlerinin fiyatını öncelikle, *ekonomik konjonktür*(ekonomik durgunluk, yüksek enflasyon, sürekli yükselen işgücü ve hammadde fiyatları, kredi darlığı gibi etkenler hisse senetlerinin fiyatlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Ekonomik canlanma ise hisse senedi fiyatları üzerinde olumlu etkide bulunmamaktadır.) , *sektörün, şirketin durumu , teknik* (firmanın sektör içindeki teknolojik yapısı vb.) , *sosyal ve siyasal* (grev ve lokavt vb.),

⁷⁸KARSLI,Muharrem,"Sermaye Piyasası Borsa Menkul Kıymetler",Saray Tic. A.Ş.,1989,s:327

likidite (yatırımcı için çok önemli bir özelliktir. Bu özelliğe sahip olan hisse senetleri tercih edilmektedir.) faktörleri etkilemektedir.

Tahviller; kamu kuruluşları veya şirketlerin halka borçlanarak sağlayacakları fonlar için çıkarttıkları , eşit kıymetli ve aynı ibareli, kanuni şekil şartlarına uygun olarak düzenlenen borç senetleridir. Tahviller sabit oranda gelir sağlamaktadır. Tahvil hamili tahvil ihrac eden kurumun alacaklısıdır. Alacağı faiz tutarı bellidir.

Tahvillerin fiyatını; *risk faktörü* (şirketin karlılığı, üretimi, borçları tahvil yatırımcısının riskerini oluşturmaktadır. Risk oranı yükseldikçe; tahvil fiyatları olumsuz etkilenmektedir.)

Net faiz ve net verim oranları (tahvillerin bu oranları ve üzerindeki kupon sayısı tahvillerin fiyatını etkileyen önemli faktörlerdir. Gerçek net faiz oranı tahvilin net kupon bedeli / tahvilin satın alma değeri formülü ile, gerçek net verim oranı ise; tahvilin net kupon bedeli +(tahvilin nominal değeri - tahvilin satın alma değeri) / tahvilin satın alma değeri formülü ile hesaplanmaktadır.) *cari faiz oranı*; (cari faiz oranları yükseldikçe tahvil fiyatları olumsuz etkilenecek., cari faiz oranları düştükçe, tahvil fiyatları artacaktır) , *likidite faktörü* etkili olmaktadır.

Hazine bonoları; para piyasası enstrümanlarının en önemlilerinden biridir. Hazine bonolarının alım ve satımı, para piyasalarındaki günlük iş hacminin en büyüğünü teşkil etmektedir. Hazine bonolarına uygulanan faiz oranları para piyasası faiz oranları için önemli bir göstergedir. Hazine bonoları Merkez Bankası'nın para politikası uygulamalarında önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Bütçe açığı büyüdüğü zaman artan şekilde hazine bonusu çıkarılarak iç borçlanmaya gidilmektedir.

Hazine bonosu bir yıl veya daha az vadeli bir enstrümandır. Hazine, ihale yoluyla bono satarak hem vadesi gelmiş hazine bonolarını finanse etmekte hem de cari bütçe açıklarını finanse etmeyi amaçlamaktadır. Hazine bonoları iskonto esasına göre şihale yoluyla satılmaktadır. Hazine bonosunun getirisi satın alma fiyatı ile üzerinde yazılı nominal fiyat arasındaki farktır.

Yatırımcının hazine bonosuna yönelmelerindeki özellikler ise, riskin sıfır olması, likidite ve vergi statüsüdür. Hazine bonoları, devletin bir borcu satıldığından riskin olmadığı kabul edilmektedir. Buna karşılık, mevduat sertifikası veya finansman bonosu gibi para piyasası enstrümanlarının çeşitli derecelerde riski mevcuttur. Özellikle ekonomilerin zayıf olduğu dönemlerde çeşitli mali ve ticari kurumlar taahhütlerini yerine getirmede zorlanırlar, borçlarını zamanında ödemeleri güçleşir. Bu dönemlerde risk taşımayan hazine bonolarının değeri bazı yatırımcılar için önemli artışlar gösterir. Hazine bonolarının likiditeleri çok yüksektir. Çabuk ve çok küçük bir işlem maliyetiyle nakte çevrilebilmektedir. Bir menkul değerlik likit olup olmadığını ölçmek için kullanılan ölçülerden biri de, alım ile satım arasındaki fark ne kadar küçük ise likidite okadar yüksektir. Para piyasası enstrümanları arasındaki en küçük fark hazine bonolarına aittir. Hazine bonosundan elde edilen gelir vergiden muaftır. Bazı yatırımcı vergi muafiyeti nedeniyle de hazine bonosuna yönelmektedir.

Gayrimenkuller; Bina, arsa ve arazilerdir. Gayrimenkullerin genişletilmesi veya iktisadi kıymetlerinin devamlı olarak arttırılması için yapılan ve vergi usul kanunu'nun 272. maddesi uyarınca maliyet bedeline eklenmiş olan giderlerle aktifleştirildikleri yıllara bakılarak yeniden değerlemeye tabi tutulabilmektedirler.

Yeniden değerleme bilanço esasına göre defter tutan gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri tarafından zorunlu olarak yapılmaktadır. Yeniden değerleme, " Katsayı" yönetimine göre yapılmaktadır.

Heryılın değerleme oranı o yıla ait değerlemede dikkate alınmaktadır. Yeniden değerlemenini herhangi bir yılında yapılmamasından yada belirlenen orandan daha düşük bir oran üzerinden yeniden değerleme yapılmasından dolayı, sonraki yıllarda geçmiş dönemlere ilişkin yeniden değerleme yapılamamaktadır.

Nakit; Sigorta şirketleri teminat akçelerini, sigorta Murakabe Kanunu 15. madde gereğince istedikleri takdirde Türk parası veya resmi makamlarca alım satım yapılan dövizler cinsinden ayrılan riyazi ihtiyatlar, döviz olarak vadeli mevduat hesaplarına yatırılabilir.

Belli bir faiz oranıyla elde edilen faiz geliri masraflar düşöldükten sonra kar payı olarak sigortalılara riyazi ihtiyatları oranında dağıtılmaktadır.

İkrazat; Sigorta Genel Şartlarının verdiği bir imkanla , sigorta şirketleri ürettikleri sigorta poliçeleri karşılığı poliçe sahiplerine kanuni hadleri aşmayacak nispet dahilinde şirketin tespit edeceği faiz haddi tatbik edilir. En az 3 senenin primi ödenmiş olan sigortayı akidin isteği üzerine poliçenin emanet olarak bırakılması karşılığında poliçenin iştirak kıymetinin %95'ine kadar borç verilmektedir. İkraz; şirketçe tanzim ve akit tarafından imza edilecek borç senedinde yazılı şartlar dahilinde verilmektedir.

2.3.3.2 Yatırım araçlarının karşılaştırması

Hisse senedi ile tahvil arasındaki farkları, hukuki ve iktisadi bakımdan iki ana başlık altında toplayabiliriz. .

Hukuki bakımından; Tahvil bir boş senedir. Tahvil hamili , tahvili çıkaran kuruluşun uzun vadeli alacaklısıdır. Tahvil hamilinin bir şirkete kullandığı sermaye yabancı sermayedir. Hisse senedi ise bir mülkiyet senedir. Hisse senedi hamili, şirketin belli bir oranda sahibidir. Kullandığı sermaye özsermayesidir.

Tahvil hamili şirketin aktifi üzerinde alacağından başka hiç bir hakka sahip değildir. Şirketin yönetimine katılamamaktadır. Buna karşılık şirketin brüt karından önce tahvil sahiplerinin faizleri ödenir. Bundan sonra bilanço kar gösterirse hisse senetlerine temettü ödenmektedir. Tahvil sahipleri alacaklarını aldıktan sonra şirketin mal varlığı üzerinde hiç bir hak iddia edememektedir.

Tahvilde kesin bir vade bulunmaktadır. Bu vade sonunda tahvil hamiliyle şirket arasındaki hukuki ilişki sona ermektedir. Hisse senedinde vade olmadığı gibi, hisse senedi hamiliyle şirket arasındaki ilişki ebedidir. Sadece hisse senedinin hamili değişebilmektedir.

Tahvilin getirisi belli ve sabittir.(Değişken faizli tahvillerde faiz oranları ancak iktisadi şartlar değiştiğinde mevzuat değişikliğiyle değişebilmektedir.) Hisse senedinde senet hamilinin hangi sene ne kadar gelir elde edeceği, hatta gelir elde edip edemeyeceği belli değildir.

Bir şirketin çıkarabileceği hisse senedi miktarı hiçbir kanuni kayda tabi olmadığı halde, şirketlerin çıkarabilecekleri tahvil miktarı ödenmiş sermaye ve ihtiyatlarıyla sınırlıdır.

Tahviller mevzuatımızda itibari değerlerinin altında bir değerle ihrac edilebildiği halde, hisse senetleri itibari değerin altında bir fiyatla satılamamaktadırlar. (TTK m.268)

Birer katılma payı ifade eden hisse senetlerinin yalnız anonim şirketler tarafından ihrac edilmelerine karşılık, tahvişler, şirketler dışında devlet, belediyeler gibi tüzel kişiliğe sahip kamu kuruluşları tarafından da çıkarılabilmektedir. (TTK m.420)

Tahviller bir itfa planı dahilinde itfa edilmektedir.Yani geri ödenmektedir. Hisse senetlerinde prensip itibarıyla itfa sözkonusu değildir. Ancak, ihtiyari olarak hisse senetlerinin bir bölümü itfa edilebilir ki bunun anlamı sermaye azaltımıdır. Hisse senetlerinin tamamen itfası ise şirketin tasfiyesi demektir. ⁷⁹

İktisadi bakımdan; Tahville hisse senedi arasındaki en önemli iktisadi fark risk konusudur. Tahvil hamili tahvili çıkaran şirketin kar -zarar riskine katılmamaktadır. Şirket karda etse zararda etse günü gelince belli miktardaki ana para ve faizi alır. Tahvil hamili için risk ancak şirketin tahvil anapara ve faizlerinin ödeyemeyecek duruma gelmesi halinde sözkonusudur. Budurumda da hisse senedine karşı avantajlıdır. Bir defa tahvil bir borç senedi olduğuna göre borcun anapara ve faizleri gereğince yargı yollarına başvurmak suretiyle tahsil edilebilir. Şirketin iflası veya tasfiyesi halinde de tasfiyeden önce borçlar ödeneceği için tahvil hamilleri hisse senedi hamillerinden önce alacaklarını alırlar. Hisse senedi hamilleri ise, ancak şirketlerin mal varlıklarından bütün borçları ödendikten ve tasfiye masrafları çıktıktan sonra kalanı hisseleri oranında paylaşırlar.

Yalnız tahvil alacaklıları icra, iflas ve tasfiyede yeteri kadar korunmuş değillerdir. Ticaret Kanunu'muz tahvili kıymetli evrak saydığı halde , icra iflas kanunumuz tahvili bono, çek ve

⁷⁹a.g.e.s:348

poliçe gibi mütala etmemiş öncelik bakımından adi, borç senedi gibi ticari senetlerin gerisinde bırakmıştır. Birçok ülkelerde tahviller icra, iflas ve tasfiyede ticari senetler gibi önceliğe sahiptir. Yada tasarruf mevduatına tanınan öncelikler tanınmıştır. Batı ülkelerinde Tahvillere sigorta da uygulanmaktadır. Kamu otoritesi yada bu konuda uzmanlaşmış sigorta şirketleri tarafından oluşturulmuş fonlara her tahvil ihracı dolayısıyla ihrac eden şirketlerce belli oranlarda prim yatırılmakta, tahvil ihrac eden bir şirket tahvillerin anapara veya faizlerini ödeyemediği takdirde tahvil sahiplerinin alacakları tamamen veya belli bir oranda bu sigorta fonundan ödenmektedir.

Hisse senedi hamilleri tam risk altındadır. Bu risklerden biri temettü alıp almama riskidir ki şirket temettü dağıtacak kadar kar ederse temettü dağıtır, etmez ise dağıtmaz.

Benzerlikler;

Her iki kıymet de hukuken kıymetli evrak niteliğindedir. Nama yazılı olan tahvillerin devir ve temlikleri nama yazılı hisse senetlerinde, hamiline yazılı tahvillerin devir ve temlikleri de hamiline yazılı hisse senetlerinde olduğu gibidir. Her ikisi de hukuken bir takım şekil şartlarına tabidir.

Zaman aşımı;

Hisse senetleri bir mülkiyet senedi olduklarından ve vade taşımadıklarından zaman aşımına uğramaları sözkonusu değildir. Tahvil ise, bir borç senedir. Bu nedenle taşıdıkları en son kupon vadesinde itibaren 10 yıl sonra zaman aşımın uğramaktadır. Tahvillerin faiz ve hisse senetlerin temettü kuponları vadelerinden itibaren 5 yıl sonra zaman aşımına uğrarlar.

Menkul kıymet yatırımı ile gayrimenkul yatırımının karşılaştırılması

Menkul kıymetlerin gayrimenkullerle karşılaştırılması bazı ilginç sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Tabi, burada menkul kıymetler derken hisse senetlerini ve hisse senetleri gibi değişken gelirli menkul kıymetler(infia senetleri, kar'a iştirakli tahvil vb.) kastedilmektedir. Hisse senedi gayrimenkul yatırımına iyi bir alternatif ini teşkil etmektedir. Ve birçok bakımlardan gayrimenkule karşı üstünlükleri bulunmaktadır.

Verimlilik açısından; Gayrimenkul arsa ise, sadece değer artışına dönük bir yatırım yapılmış demektir. Bu da altın yatırımı gibi, geliri olmayan spekülâtif bir yatırımdır. Hisse senetlerinin ise binalar gibi sürekli bir geliri bulunmaktadır. Binaların geliri vardır, ancak hisse senetlerine nazaran çok daha azdır. Ayrıca, enflasyonist dönemlerde gayrimenkullerin kirası enflasyon oranında arttırılmamakta ve kira sözleşmesi eski olan binalarda verim iyice düşmektedir. Oysa şirketlerin ciro, kar ve buna bağlı olarak temettü oranları enflasyonla birlikte devamlı artmaktadır.

Gayrimenkul geliri gayrimenkul sermaye iradı gelir seviyesine tabidir. Hisse senetleri beyana tabi olmadığı gibi, stopajda sözkonusu değildir. Oysa, mesken gayrimenkul iradının bir bölümü ileride ödenecek vergi için bir kenara ayırmak gerekmektedir. İşyeri kirasında ise zaten stopaj vardır.

Binalar sürekli olarak eskir, zaman zaman bakım ve tamire ihtiyaç gösterir. Bunun için bir amortisman fonu ayırmak gerekmektedir. Şirketler, amortismanlarını kendileri ayırıp ancak ondan sonra kar dağıttıkları için hisse senedi hamili herhangi bir fon ayırmak zorunda değildir. Gayrimenkulden bazen 5 yılda alınan kirayı kiracı çıktığı zaman bir defada binanın tamirine harcamak zorunda kalırız.

Binaların ileride geliri yükseltmek istenirse, bunun için binanın değerini arttırıcı , geliştirip güzelleştirici yatırımlar yapmak ve bunlar içinde fon ayırmak gerekecektir. Oysa şirketler her yıl karın bir bölümünü idame ve geliştirme yatırımları için ihtiyatlara ayırırlar. Hem yatırımlarını genişletir ve geliştirirler hem de şirketin özvarlığını yükseltmek suretiyle ileriki yıllarda verimliliğin artmasını sağlar. Bundan dolayıdır ki, iyi yönetilen şirketlerin kar ve temettü rakamları enflasyon arttırmaları yaptırıldığında kapital değerinde sıçrama şeklinde artışlar sağlanır.

Bütün bu hususlar iyi yönetilen şirketlerin hisse senetlerine yatırım yapmanın gayrimenkul yatırımdan çok daha verimli olduğunu göstermektedir. Portföy sahibi ileride ödeyeceği vergiler amortismanlar ve gelişme yatırımları için fon ayırmak zorunda değildir. Gelirinin tümünü kişisel ihtiyaçlar için harcayabilir. Üstelikte reel geliri devamlı artmaktadır. Gayrimenkul sahibi ise, vergiler, amortismanlar ve geliştirme yatırımları için fon ayırmaya kalktığı takdirde elinde kalan yıllık gelir gayrimenkul değerini %3 - 4'ü kadar kalacaktır.

Enflasyon açısından; Genellikle kabul edilen husus enflasyon karşısında değerini koruma kabiliyeti bakımından en kötü yatırımın tahvil yatırımı en iyisinin de gayrimenkul yatırımı olduğudur. Hisse senetlerinin yeri ise ortadadır. Fakat gayrimenkule yakın bir yerde kabul edilmektedir. Hisse senetleri enflasyon karşısında tahvilden çok iyi, gayrimenkulden daha az iyidir.

Türkiye'deki son on yıllık tecrübeler, hisse senetlerinin yıllar boyunca ortalama gelir bakımından tahvilden, değerini koruma bakımından gayrimenkulden aşağı kalmadığını göstermiştir. Portföy sahibi, portföyün sağladığı değer artışı kazancının temettü gelirini üstüne koyduğu takdirde bulacağı toplam kazanç tahvil gelirini çok aşmaktadır. İMKBI pazarındaki

şirketlerin 1983 -1988 yılları arasındaki verimi ile ilgili olarak yukarıda sunduğumuz araştırma bunu teyit etmektedir.

Portföyün enflasyon karşısında değerini korumasına gelince, ılımlı enflasyonlarda, (örneğin %20-30 'a kadar) hisse senetleri gayrimenkuller kadar değerini koruyabilmektedir. Enflasyon hızı %80-100'lere çıkınca, alınan istikrar tedbirleri yüzünden hem gayrimenkul hem de menkul kıymetler piyasasında durgunluk ortaya çıkmakta ve menkul ve gayrimenkuller bu durgunluktan aynı derecede etkilenmektedir. Yukarıda sözü edilen araştırma hisse senetlerini enflasyon karşısında uzun vadede gayrimenkule yakın derecede dayanıklı olduğunu da göstermektedir.

Ancak, şu hususu iyice belirtmek gerekirken hisse senetleri lehindeki bütün bu saydığımız hususlar ancak iyi kurulan ve iyi yönetilen portföyler için geçerlidir.

2.3.3.3 Kollektif yatırım kuruluşları

Menkul kıymetlere yatırım yapmak, özellikle bir portföy oluşturmak ve portföy yönetmek bir uzmanlık konusudur. Yatırımcılar ve portföy sahipleri bu işlerini kendi başlarına yapamayabilirler. Bir uzmanın bilgisinden yararlanmak da her zaman mümkün olmayabilir. Olsa da, eğer uzmanın şu veya bu menkul kıymetleri önermekte özel bir çıkarı varsa uzmanın yararına ortadan kalkar. Amatörlerin kendi başlarına karar vererek oluşturacakları portföyler riskli portföylerdir. Bu gibi portföyler, bu riski taşıyamaz sonunda portföyün büyüklüğüne göre artan zararlar oluşur. Diğer taraftan, bir uzman-danışmanın da kendisine danışan hemen herkese tavsiye ettiği belli kalbur üstü menkuller vardır. Bazen danışman o günün iyi durumdaki menkul kıymetlerinden kendisine göre ideal bulduğu bir tertip meydana getirir ve herkese bunu tavsiye etmeye başlar. Böylece tip-portföyler meydana gelir.

- Kollektif yatırım kuruluşlarında ise, çok sayıda kapital sahibi, herkes için bir tek tip portföy, portföyü uzman eliyle oluşturma, portföyü uzman eliyle yönetme, portföyde maksimum randıman ile minimum risk arasında optimal dengeyi sağlama, portföy hizmetlerini tek elden yürütme sözkonusu olmaktadır. Müşterek portföylerin kişisel portföylere karşı en önemli üstünlüğü, çok çeşitli menkul kıymete yatırımı yapma imkanı sağlamasıdır. Bu sayede hem portföyün riskten daha az etkilenmesi, hemde daha çok çeşitli kıymetin değer artışı ihtimalinden yararlanması mümkün olur.

2.3.3.3.1 Yatırım ortaklıkları

Yatırım ortaklıkları yatırımcılardan sağladıkları fonları riskin bölüşülmesi ve kar elde etmesi ilkesine göre menkul değerlere yatıran ve bu şekilde oluşturulan portföyü en iyi şekilde çalıştırma amacıyla olan aracı kuruluşlardır. Yatırım ortaklıklarının işlevlerini çeşitlendirme yoluyla riskin azaltılması, profesyonel yönetim, likidite ve ekonomiye kaynak sağlama olmak üzere 4 grupta toplamak mümkündür.

Yatırım ortaklıkları, ödünç para verme işlemleriyle uğraşamaz,, mevduat toplayamaz,, mevduat toplama sonucunu verebilecek iş ve işlemleri yapamazlar. Menkul kıymet işletmeciliği dışında ticari amaçla mal alım ve satımı ile uğraşamazlar. Aracılık faaliyetinde bulunamazlar. Hiçbir ortaklıkta sermayenin ya da tüm oy haklarının %10'undan fazlasına sahip olamazlar. Sermaye ve yedek akçeleri toplamının %20'sinden fazlasını bir ortaklığın menkul kıymetlerine yatıramazlar. Devlet tahvilleri bu sınırlamaya tabi değildir. Kurucu ve imtiyazlı hisse senedi ve tahvil ihraç edemezler. Faaliyetlerinin gerektirdiği miktar ve değerden fazla taşınmaz mal edinemezler. Borsa rayiç değerinin üzerinde menkul kıymet satın alamaz veya borsa rayiç değerinin altında menkul kıymet satamazlar.

2.3.3.3.2 Yatırım Fonları

Küçük tasarruf sahiplerinin birikimlerinin verimli ve güvenli bir şekilde değerlendirilmesi ve yatırımın kaçınılmaz unsuru olan risk faktörünün en alt düzeye indirilebilmesi için tasarruf sahiplerinin birikimlerinin toplanması ve bu tutarların uygun biçimde kullanılması ihtiyacı, yatırım fonlarının doğmasına neden olmuştur. Yatırım ortaklıkları ve şirketler bütünü olarak değerlendirilebilecek holdinglerden farklı özelliklere sahip yatırım fonları, tarihi gelişim içerisinde 13. yüzyıldan sonra İngiltere hukuk sistemi içerisinde Trust'ların "unı Trust"a dönüşmesi sonucu nda ortaya çıkmıştır.

Menkul kıymetler yatırım fonları, sabit sermayeli ve değişken sermayeli olmak üzere iki biçimde kurulabilmektedir. Sabit sermayeli yatırım fonlarında sermaye ihrac edilen katılma belgeleri ile sınırlandırılmış olup, sermayeden fazla katılma belgesi ihracı mümkün değildir. Değişken sermayeli yatırım fonlarında ise, sermaye açısından bir limit bulunmamakta, fon katılım belgelerinin bittiği hallerde bile talep üzerine yeni katılma belgeleri ihrac edilebilmektedir. Bu nedenle değişken sermayeli yatırım fonlarında sermaye katılma belgelerinde olan talebe göre büyümekte yada küçülmektedir.

Bu ayrım dışında yatırım fonlarının kar dağıtan - kar dağıtmayan , karma , ihtisas fonları olarak da ayrıma tabi tutulduğu bunun yanısıra faaliyetine göre başka ayrımlara da gidildiği görülmektedir.

Sermaye piyasasında faaliyet gösteren aracı kurumlar içerisinde önemli bir yere sahip olan menkul kıymetler yatırım fonları, işleyişlerinden kaynaklanan nedenlerle katılma belgesi sahiplerine önemli avantajlar sağlama özelliğine sahiptir. Bu avantajların; sermayenin ve portföyün profesyonel yöneticiler tarafından idare edilmesi, riskin dağıtılması, portföyün

çeşitlendirilmesi, kıymetlerin sürekli göz altında tutulması, yatırımların süratle gerçekleştirilmesi , kıymet alımlarında iyi zamanlama yapılması , maliyet düşüklüğü, her zaman paraya çevirebilme ve benzerleri olarak sayılması mümkün bulunmaktadır.

Konuya Sermaye Piyasası Kanunu açısından yaklaşırsak, fonu şu şekilde tarif etmek mümkün olacaktır. Fon, kanun hükümleri uyarınca, halktan katılma belgeleri karşılığı toplanan paralarla, belge sahipleri hesabına, riskin dağıtılması ilkesi ile inançlı mülkiyet esaslarına göre sermaye piyasası araçları ile ulusal piyasalarda ve uluslararası borsalarda işlem gören altın ve diğer kıymetli madenlerden oluşan portföyü işletmek amacıyla kurulan mal varlığıdır.

Fon portföyleri, içtüzüklerinde hüküm bulunmak ve sermaye piyasası yatırım fonlarına ilişkin esaslar tebliğinin 18. maddesinin f bendi hükümlerine (...yatırım fonları, fon portföy değerinin %10'undan fazlasını altın ve diğer kıymetli madenlere yatıramazlar...) saklı kalmak kaydıyla, bu maddenin 1. fıkrasında belirtilen varlıklardan herbiri esas alınarak oluşturulabileceği gibi, varlık itibarıyla karma da olabilmektedir.

Fon içtüzüklerinde asgari sınırları belirtilmek kaydıyla , portföy değerinin en az %25'ini devamlı olarak mevzuata göre özelleştirme kapsamına alınan Kamu İktisadi Teşebbüsleri dahil Türkiye'de kurulmuş ortaklıkların hisse senetlerine yatırmış fonlar A tipi fon olarak adlandırılmaktadır.

*Fon kurabilecek olanlar;*Sermaye Piyasası Kanunu'nun fok kurucularına ait özel hükümlerinde; bankaların, aracı kurumlar ve sigorta şirketlerinin Kurul'dan izin almak koşuluyla fon kurup yönetebilecekleri belirtilmiştir.

Fon kurmaya yetkili bankalar, aracı kurumlar ve sigorta şirketleri , aralarında oluşturacakları bir konsorsiyum eliyle de Kurul'dan izin almak kaydıyla yapabilmektedir. Konsorsiyum oluşturulması halinde , yönetimi, aracı kurumlardan biri veya bankalardan biri yüklenmektedir. Kurul'a resmi dairelere, katılma belgesi sahiplerine ve fon adına üçüncü şahıslara karşı fonu, konsorsiyum yöneticisi temsil edebilmektedir.

Kurucuların nitelikleri; SPK'nun 8. maddesinde kurucuların nitelikleri ele alınmıştır. Bu maddeye göre; fon kurmak isteyen sigorta şirketlerinin ödenmiş sermayelerinin asgari 10.000.000.000.- (onmilyar) Türk Lirası olması gerekmektedir. Ayrıca fon kurmak isteyenlerin; son bir yıl içerisinde ; kurucular hakkında sermaye piyasası faaliyetlerinin tamamen veya belirli faaliyet alanları itibarıyla sürekli yada 6 aya kadar geçici olarak durdurulması kararı verilmemiş olması, kurucuların yetkilileri hakkında sermaye piyasası ve ilgili mevzuata aykırılıktan dolayı herhangi bir kovuşturmayla geçilmemiş olması, kurucularının yetkilileri hakkında sermaye piyasası ve ilgili mevzuata aykırılıktan dolayı mahkumiyetlerinin bulunmamış olması şarttır.

Fon kurma limiti; Kurucuların kurabilecekleri fonların , içtüzüklerinde belirtilen fon tutarlarının toplamı, Kurul'a gönderilen bağımsız denetimden geçmiş son mali tabloda yer alan çıkarılmış sermaye veya ödenmiş sermaye ile genel kurulca onaylanan son mali tabloda görülen yedek akçelerin ve yeniden değerlendirme değer artış fonunun toplamından, varsa zararların indirilmesinden sonra kalan tutarın on katını aşmamaktadır. Kurulda asgari fon tutarı 20.000.000.000.-(yirmi milyar)Türk Lirası'ndan az olamamaktadır.

*Fonun kuruluşu;*SPK'nun 11. maddesinde ele alınmıştır. Bu maddeye göre; kurucu , fon kurmak için hazırlayacağı tasdikli fon içtüzüğü ile Kurul'a başvurarak izin almak zorundadır. Banka ve sigorta şirketlerinin fon kurmak veya fon tutarını arttırmak üzere Kurul'a

başvurmaları halinde Kanun'un 38. maddesi gereği T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın görüşü alınmalıdır.

Fon içtüzüğü;Fona ait içtüzük ile ilgili olarak SPK'nun 12. maddesinde geniş bilgi bulmak mümkündür. Bu maddeye göre fon içtüzüğünde en az bulunması gereken hususlar aşağıdaki gibidir.

- Fonun adı ile kurucunun ünvanı, merkezi, adresi,
- Fon tutarı ve kaç paydan oluştuğu,
- Avansın kurucu tarafından tahsis edilmesi ve geri alınması esasları ile avansa yürütülecek faizin hesaplama yöntemi,
- Fon yönetiminde uygulanacak şekil,
- Fonun yatırım yapacağı varlıkların seçimi ve riskin dağıtılması esasları(yatırım yapılacak olan varlıkların türleri ve vade yapısı, bu konudaki mevzuata uygun olarak yabancı kıymetlere yatırım yapıp yapamayacağı, varlıkların portföydeki en az ve en çok payları vb.) ,
- Fon portföyüne yabancı kıymet alınacaksa bunların türleri, özellikleri ve hangi borsalardan alınacakları,
- Katılma belgelerinin satış ve geri satın alınış fiyatlarının tespit usulü, geri alınış ilkeleri ve portföyün değerlendirilmesi ve saklama esasları,
- Portföye altın ve diğer kıymetli madenler alınacaksa bunların standartları, bunlar üzerinde nasıl işlem yapılacağı ve günlük değerlerinin tesbiti ve saklama esasları,
- Kurucunun yönetici sıfatıyla fondan alacağı ve fon toplam değeri üzerinden hesaplanarak verilecek ücretin oranı ve başka menfaat ile gider karşılıklarının tesbiti esasları,
- Fonun hesap dönemi,
- Varsa fonun süresi,
- Fon gelir gider farkının katılma belgesi sahiplerine aktarılmasına ilişkin esaslar,
- Fon'a katılma ve fondan ayrılma şartları,
- Fonun tasfiye şekli

Fon Yönetim birimi; SPK'nun 10. maddesinde kurucuların, fon yönetimi işlemlerinin düzgün bir şekilde yürütülebilmesi için yönetimlerindeki tüm fonlara hizmet vermek üzere bir fon

yönetim birimi oluşturmaları zorunludur. Kurucu tarafından her fon için yönetimden sorumlu olmak üzere bir fon kurulu teşkil edilir ve her fon için bir denetçi atanır. Fon kurulu, her fon için en az üç kişiden oluşturulur.

Fon yönetim birimleri aşağıdaki koşulları taşımak zorundadır. Bunlar;

a-Fon kurulu üyeleri, denetçisi ve tam zamanlı olarak görev yapacak fon yönetim müdürünün yüksek öğrenim görmüş, sermaye piyasası ve bankacılık alanında en az 4 yıllık tecrübeye sahip bulunması,

b- a bendinde sözü edilen şahısların faaliyet izinlerinden birinin veya birden fazlasının sürekli veya geçici olarak kaldırılmasında yahut borsa üyeliğinden geçici veya sürekli olarak çıkarılmış kuruluşlarda bu müeyyideyi gerektiren olayda sorumluluğu tespit edilmiş kişilerden olmaması,

c- Birinin fon işlemlerinin gerektirdiği mekan ve teknik donanımına sahip olması,

d-Muhasebe sorumlusu ile yönetim biriminde tam zamanlı olarak görev yapacak hisse senetleri, yabancı menkul kıymetler ve diğer varlıklar için yeterli sayıda uzman personelin atanmış olması,

e-Fon işlemlerini, Kurul'un yatırım fonlarının mali tablo ve esaslarına ilişkin düzenlemelerine uygun olarak günü gününe izleyebilecek etkinlikte bir muhasebe sisteminin bulunmasıdır.

Fon yönetim ilkeleri; Yatırım fonlarının yönetiminde asgari aşağıdaki ilkelere uyulması zorunludur.(SPK m. 17)Bunlar;

a- Yatırım fonunun mal varlığı, kurucunun fon içtüzüğünden, Kanun'dan ve Tebliğ'den doğan yükümlülüklerini yerine getirmesi ve sorumluluğunu karşılaması dışında hiçbir amaçla kullanılamaz. Fon mal varlığı rehnedilemez, teminat gösterilemez ve üçüncü şahıslar tarafından haczedilemez.

b-Kurucu, yönettiği her fonun çıkarlarını ayrı ayrı gözetmek, birini diğeri aleyhine kullanmamakla yükümlüdür.

c-Borsada işlem gören varlıkların fon portföyüne alımları ve fon portföyünden satımlarının borsa kanalıyla yapılması, fon adına katılma belgelerinin alım satımı nedeniyle İMKB tahvil ve bono piyasasından aynı gün valörüyle aynı gün valörlü işlem saatleri dışında fon portföyüne alım veya fon portföyünden satım yapma zorunluluğu doğması durumunda ise, İMKB'ce belirlenen işlem kurallarına uyulması şarttır.

d-Fon, kurucunun hisse senedi, tahvil ve diğer borçlanma senetlerinin ve başka fonların katılma belgelerine ve yatırım ortaklıklarının hisse senetlerini satın alamaz.

e- Kurucu birden fazla fon kurup yönetebilir. Kurucu yönettiği her fonun varlıklarını kendi varlıklarından ayrı özel hesaplarda izlemek ve bunlar için ayrı muhasebe tutmakla yükümlüdür.

f-Kurucu ancak istisnai hallerde ve fon varlığının %10'unu geçmemek üzere fon hesabına kredi alınması için kuruldan izin isteyebilir. Bu kredinin alınması ve geri ödenmesi aşamalarında kurula bilgi verilebilir.

g-Fon portföyündeki menkul kıymetlerle ilgili oy hakları SPK'nın ilgili Tebliğinin 18. maddesi e bendi hükmü çerçevesinde kurucunun yetkili temsilcileri tarafından kullanılır.

h-Fon portföyü için alım ve satım kararları verme yetkisi fon kuruluna aittir.

i-İçtüzüklerinde hüküm bulunmak kaydıyla A Tipi Yatırım Fonlarında, fon portföy değeri içindeki hisse senetlerinin toplam değer artış oranı bir gün önceki değerine göre %5 veya daha fazla olursa, %5'i aşan kısmı; fon portföy değeri içindeki hisse senetlerinin toplam değer azalış oranının bir gün önceye göre %5 veya daha fazla olduğunda %5'i aşan değer azalışını karşılamak üzere ihtiyat olarak ayrılabilir. Söz konusu ihtiyat tutarı fon portföy değeri içindeki hisse senetleri toplamının %25'ini geçemez ve günlük olarak ilanı şarttır.

Yatırım fonları kurucuya; yeni müşteriler edinme, piyasada etkinlik ve reklam, yönetim ücreti, kıymet alım-satım komisyonu, menkul kıymet ihrac aracılığında esneklik gibi yararlar sağlamaktadır. Katılma belgesi sahiplerine de profesyonel yöneticiler tarafından yönetilen portföy veriminden yararlanma, sermaye arttırımı, temettü tahsilatı, kupon tahsilatı gibi işlemlerin güçlüklerinden kurtulma, alım satım kolaylığı, küçük tutarda yatırımla büyük portföy olanaklarından yararlanma, piyasanın durumu ne olursa olsun nakde çevrilebilme avantajlarını sağlamaktadır. Bu avantajları nedeniyle ülkemizde özellikle yatırımcının ilgisini çekmiştir. Nitekim yıllar itibarıyla, yatırım fonu adetleri ve portföylerinin ulaştığı değerler bunu teyit etmektedir. Bu yöndeki çalışmaların sigorta sektöründe yatırımlardan azami getiriye sağlayacak uygun ortamı sağlamada etkili olacağı gözönüne alınmalıdır.

3.BÖLÜM HAYAT SİGORTA ŞİRKETLERİNDE OLUŞAN FONLARIN GETİRİLERİ VE KAR PAYI OLARAK DAĞITIMI

3.1 HAYAT SİGORTA ŞİRKETLERİNDE OLUŞAN FONLARIN BLOKAJI VE GETİRİLERİ

3.1.1 Hayat sigorta şirketlerinde oluşan fonların blokajı ve getiri hesapları

3 .1.1.1 Hisse senetleri

Borsada kote edilmiş ve işlem gören hisse senetleri teminat olarak bloke edilebilmektedir. Borsa değerleri üzerinden bankaya bloke edildikleri tarihe rasgelen son muamele gününün kapamış fiyatları üzerinden bloke edilir ve değerlendirilirler.

Bir şirkete ait hisse senetleri toplamı, teminat nevilerinin %10'unu ndan fazlası için karşılık olarak gösterilememektedir. Hisse senetlerinin miktarının tesbitinde %5 fiyat değışiklik marjı uygulanmaktadır.

Hisse senetlerinden biri temettü geliri diğeri sermaye kazancı (hisse senedi elde tutulduğı sürece prim yapması suretiyle sağlanan kar) olmak üzere iki tür gelir sağlamaktadır. Getiri hesabı için kullanılan formül aşağıda verilmiştir.

Sermaye kazancı = Pb - Pa

$$H S G = \frac{D + Pb - Pa}{Pa}$$

D = Dönem içerisinde elde edilen temettü gelir

Pa= Hisse senedinin dönem başındaki pazar değeri

Pb= Hisse senedinin dönem sonundaki pazar değeri

3.1.1.2 Tahviller ve hazine bonoları;

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı adına Merkez Bankası tarafından Bütçe Kanunu'na uygun olarak ihrac edilen, faizli bir enstrüman(kuponsuz) olmayıp üstlerinde yazılı nominal değeri üzerinden iskonto yapılarak satılan hazine bonoları ile sabit gelir sağlayan uzun vadeli bir menkul değeri olan devlet tahvilleri T.C. Merkez Bankası'nca Resmi Gazetede ilan edilen oranlar üzerinden değeri lenirler ve bloke edilirler.

Resmi Gazetede belirtilen değeri ler dışında kalan Devlet iç borçlanma senetleri; nominal değeri leri üzerinden değeri lendirilmektedir.

Tedavülde bulunan değışken faizli Devlet tahvillerinin değeri, vade tarihleri itibariyle nominal değeri üzerinden değeri enmekte ve bloke edilmektedir.

Üzerinde faiz kuponu bulunmayıp iskontolu olarak hazine ihalesi ile alınan Devlet iç borçlanma senetlerinin (Devlet İç Borçlanma Tahvili, Hazine bonusu) değeri vade tarihleri itibariyle vadeye kalan gün sayısı üzerinden değeriendirilmektedirler.

Vadeleri aynı olmayan fakat Resmi Gazetede yayınlanan tarihler arasında gelen , üzerinde faiz kuponu bulunmayıp iskontolu olarak alınan Devlet iç borçlanma senetlerinde vade tarihi olarak listede yer alan bir sonraki tarih esas alınır.

Üzerinde faiz kuponu taşıyan hazine ihalesi ile alınan veya ihale dışında çıkarılan Devlet tahvilleri nominal değeri üzerinden değeri enmektedir.

Üzerinde faiz kuponu bulunan sözkonusu tahviller, kuponları ile birlikte bloke edilmesi halinde, T.C. Merkez Bankası'nca Resmi Gazetede ilan edilen oranlar üzerinden değeri enmektedir. Ancak; tahvillerin kuponu ile birlikte bloke edildiğinin belirtilmesi gerekmektedir.

Hazine bonolarının verimleri, ihrac edildikleri tarihle, vadelerinin bitimi arasındaki fiyat artışlarına dayanarak hesaplanmaktadır. Hazine bonusu iskontosu aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır.

DHB = Hazine bonusu iskontosu

$$DHB = \frac{\text{Nominal Değer}}{\text{Vade sonuna kadar gün sayısı}}$$

Hazine bonosunun yatırım verimi için kullanılan formül aşağıdaki gibidir.

YHB = Hazine bonusu yatırım verimi

$$YHB = \frac{\text{Nominal değer} - \text{Alış fiyatı}}{\text{Alış fiyatı}}$$

Vadesinden önce satılan hazine bonosunun verimini bulmak için kullanılan formül aşağıdaki gibidir;

YHB = Vadesinden önce satılan hazine bonosunun verimi

SF = Satış fiyatı

AF = Alış fiyatı

n = HB'nun satıldığı tarihe kadar geçen gün sayısı

$$YHB = \frac{SF - AF}{AF} \cdot \frac{365}{n}$$

İskonto esasına göre satılan bir hazne bonosunun veriminin, faiz oranlı ve kupon ödemeli bir devlet tahvilinin verimiyle karşılaştırılmasını sağlamak için kullanılan formül aşağıdaki gibidir;

Dt = Hazine bonusu verimine eşdeğer devlet tehvili verimi

d = Hazine bonusu iskontosu

t = Hazine bonusu vadesi

$$Dt = \frac{365 \times d}{360 - (d \times t)}$$

3.1.1.3. Gayrimenkuller;

İpotek konusu gayrimenkullerin kayıtlı defter değeri genelde ipotek değerinden daha düşük olmaktadır. Teminat karşılığı gayrimenkuller ipotek değeri üzerinden teminat olarak gösterilmektedir. Fakat, gayrimenkuller yeniden değerlendirilmeye, ipotek değeri üzerinden değilde kayıtlı defter değeri üzerinden işlem yapılması, ipotek değeri ile kayıtlı defter değeri arasındaki farkın yeniden değerlendirme oranı kadar azalmasına neden olmaktadır. Bu doğrultuda yapılan işlemler kar paylarında azalmaya neden olmaktadır.

Gayrimenkulün ipotek değerlerinin %80'i teminat olarak gösterilebilmektedir. Ancak, riyazi ihtiyat karşılığı teminat olarak ipotek edilen gayrimenkuller tutarı Sigorta Murakabe Kanunu madde 15 gereğince toplam riyazi ihtiyatın %50'sini geçmemektedir.

Teminat karşılığı gayrimenkuller, 01.01 tarihinden en geç 28.02 tarihine kadar riyazi ihtiyat karşılığı olarak bloke edilmektedirler. Bloke tarihi ile 31.12 tarihi arasındaki tüm gelirler yatırım geliridirler. Bunlar kira geliri ile yeniden değerlemeden elde edilen değer artışıda gelir olarak tahakkuk ettirilmektedir. Gayrimenkulün yeniden değerlemeye tutulmasından sağlanan değer artışının gelir olarak aksettirilmesi zorunlu değildir.

Yeniden değerlemeden sağlanan değer artışı sermayeye ilave edilmesi halinde kurumlar vergisinden muaftır, diğer hallerde kurumlar vergisine tabidir. Ancak, kar payı karşılığı olması ve riyazi ihtiyata ilave edilmesiyle şirket bünyesinde kalması sonucu Şirketlerimiz kurumlar vergisi kesintisi yapmamaktadır. Gelir Vergisi Kanunu'nun 94. maddesinin 15 numaralı bendi gereğince elde edilen kar paylarından %10 vergi tevkifatı yapılmaktadır.

Gayrimenkullerden elde edilen brüt gelir ve net gelirin hesaplanması aşağıdaki gibidir.

Brüt gelir = Kira geliri + değer artışı

Net gelir = Brüt gelir - %10 brüt gelir(GVK 94/15)

Net gelir = %90 Brüt gelir

3.1.1.4 Nakit;

Riyazi ihtiyat karşılığı olarak gösterilen kıymetlerden Türk lirası ve döviz (Türk lirası karşılığı)olarak Bakanlığın göstereceği Milli bankalardan birine yatırılması gerekmektedir.

Türk Lirası olarak yapılan blokede faiz geliri, döviz olarak yapılan blokeden ise, faiz ve değer artışı olarak gelir elde edilmektedir.

3.1.1.5 İkraz;

İkraz miktarı bloke edilmemekte ve aksine bloke edilecek riyazi ihtiyat miktarından düşülmektedir. Çünkü, ikraz karşılığı riyazi ihtiyat şirket bünyesinden çıkıp sigortalılara geçmiştir. Bu nedenle bloke edilecek riyazi ihtiyat miktarı ikraz miktarı kadar azalmaktadır. İkraz olarak verilen riyazi ihtiyat karşılığında sigortalılardan kanuni hadleri aşmayacak düzeylerde faiz tahakkuku ettirilmektedir. Tahakkuk ettirilen bu faiz gelirdir. Cari yıl içerisinde önceki yıllarda verilmiş olan ikrazlarla o yıl içerisinde verilmiş olan ikrazlardan elde edilen gelir ikraz geliridir. Burada ne kadar ikraz verildiği değil ne kadar ikraz geliri edildiği önemlidir. İkraz faiz oranı %30'lara ulaşmıştır.

Yukarıda bahsi geçen alanlarda bloke edilerek oluşturulan fonlar, sigortalılara kar payı olarak dağıtılmaktadır. Kar payı olarak dağıtılması ile ilgili detaylara aşağıda değinilecektir.

3.1.2 Reeskont ve repo işlemleri;

Sıkça uygulanan işlemler olduğu için bu iki kavrama ve işleyişlerine burada yer verilmektedir.

Reeskont, Merkez Bankasının kullandığı araçlardan biridir. Reeskont, daha önce bankalar tarafından iskonto edilen senetlerin bankalar tarafından Merkez Bankası'na yeniden iskonto ettirilmesidir. Merkez Bankası'nın reeskont ettiği senetler için aldığı faiz oranı bankaların tüccar senetlerini iskonto ederken aldıkları faizden daha düşüktür. Bu iki faiz oranı arasındaki fark bankaların kazancıdır. Merkez Bankası tarafından reeskont oranının azaltılması yada artırılması kredi hacmini etkilemektedir. Merkez Bankası, piyasada para darlığı ve deflasyonist bir durum varolduğu takdirde reeskont oranını düşürür. Piyasada enflasyonist bir durum var ise Merkez Bankası reeskont oranını yükseltir. Reeskont oranının düşürülmesi durgunluk döneminin aşılmasını, reeskont oranının yükselmesi ise enflasyonist baskının azaltılmasını sağlamaktadır.

Genelde , Sigorta şirketlerinin hazine bonoları ile kuponsuz devlet tahvillerini , nominal değerleri üzerinden aktifa geçirdikleri ve dönem sonlarında gün esasına göre reeskont işlemine tabi tuttukları gözlenmektedir. Türk Ticaret Kanunu'nun 465. maddesinde, bono rayici bulunan kıymetli evrakın, en çok bilanço gününden bir ay evveline ait müddet içindeki ortalama rayiçleri ile bilançoya geçirilebileceği ve borsada rayici olmayın kıymetli evrağın ise maliyet bedelini geçmemek üzere bilançoya kaydolunacağı ifade edilmekte ise de reeskont

"gün" esasına göre yapınca "gelir" fazla olmaktadır. Merkez Bankası'nın Resmi Gazetede ki oranlarına göre yapılan hesapta gelir az olmaktadır.⁸⁰

Menkul kıymetler piyasasındaki son yıllardaki çeşitli gelişmeler özellikle devlet tahvilleri veya hazine bonolarında repoyu giderek yaygınlaştırmıştır. Yatırım araçlarının azlığı ve kısa vadeli birikimlerine en yüksek getiriye arayan tasarrufçuların talebi repoyu gündemde tutmaktadır. Repo sayesinde büyük tasarruf sahipleri ve Şirketler bir günlük nakit fazlalıklarını bile üç ay vadeli tasarruf mevduatlarına verilen faiz oranları düzeyinde değerlendirme imkanını bulabilmektedirler.

Repo, uluslar arası bir bankacılık terimi olan "geri satın alma" anlamına gelmekte olup sabit getirili bir menkul değerin banka ve aracı kurumlar tarafından belirli bir vade sonunda⁸¹ önceden belirlenen bir fiyattan geri alınma taahhüdü ile müşteriye satılmasına verilen isimdir. Reponun getirisinin görece yüksek olması firmaları ve bireysel tasarruf sahiplerinin başka alanlara(başka menkul kıymet veya fiziki) yatırım yapmak yerine repoya yatırım yapmalarını getirmiştir.⁸²

Repoya büyük ölçüde hazine bonoları konu olmaktadır. Dolayısıyla reponun getiri düzeyi uzun vadede hazine bonusu faizlerine yakıngerçekleşmektedir. 1993 yılına bakıldığında bu eğilimi doğrulandığını görmek mümkündür. Repo daha çok kurumlar tarafından kullanılan dahası büyük ölçüde şirketlere yönelik olarak pazarlanan bir plasman aracı olup bankaların tamamına yakınının,100 milyondan başlayıp 1 milyara kadar çıkan alt limitler getirdiği ve pazarlama stratejilerinin şirketlere yönelik olduğunu göstermektedir.

⁸⁰ŞİŞMANOĞLU,Müjde,"Anadolu Hayat Eğitim Semineri Ders Notları", 1994

⁸¹"1994 Para yatırım Rehberi",Ekonomist, 02 Ocak 1994,s:18-19

⁸²"Mülkiyeliler Birliği Dergisi",Temmuz 1994,s:23

Türk Bankacılık mevzuatında reponun yeri yoktur. Ancak, ikinci piyasadaki hazine bonoları ve Devlet Tahvillerine büyük bir işlerlik kazandırması , bu olaya göz yumulmamasına neden olmaktadır.

Gerek reeskont gerekse repo bir yatırım aracı olmamakla beraber, sigorta şirketlerinin gelirini arttırıcı etkiye sahiptir. Yatırım fonları kurulduğu takdirde bu tip araçlara ihtiyaç kalmayacaktır. Yeni kanun çerçevesinde hazırlanacak yönetmeliklerle, özellikle kar payı yönetmeliğiyle yaptırımlar getirilirse bir çok sorun ortadan kalkacaktır.

3.1.3 Sayılarla Hayat branşı yatırımları ve getirileri

3.1.3.1 1993 yılı Hayat sigorta şirketlerinin yatırımları ve getirileri

3779 sayılı kanunla değişik 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu ek madde 1 "hayat sigortalı branşında çalışan sigorta şirketleri bu branşla ilgili muamelelerini diğer sigorta branşlarıyla ilgili muamelelerden tamamiyle ayrı ve müstakil olarak yürütmeye ve muhasebeleştirmeye mecburdurlar. 1. fıkra hükmüne uymayan şirketlerin hayat branşı ruhsatnamesi Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nca iptal olunur." Yine geçici maddel. ikinci paragrafta " bu konunun yürürlüğe girdiği tarihte hayat branşında da faaliyet gösteren sigorta şirketleri ek madde 1'deki mecburiyetlere bu kanun yürürlüğe girdiği yılın sonundan itibaren bir yıl içinde yerine getirirler.(Burada bahsedilen tarih; 01.01.1989 olmaktadır.) Buna göre 21.06.1988 tarih ve 19849 sayılı resmi gazetede yayınlanan sigorta ve reasürans şirketlerinin kuruluş ve çalışma esaslarına dair yönetmeliğin 22 maddesinde hayat sigortası branşında çalışan şirketlerin, bu branşla ilgili muameleleri diğer sigorta branşları ile ilgili muamelelerden tamamen ayrı ve bağımsız olarak Müsteşarlık'ça tespit olunacak usul ve esaslara göre , tutmaya mecburdurlar hükmünü getirmektedir.(Aşağıdaki tablolar 1993 yılı Sigorta Denetleme Kurulu'nun Türkiye'de Sigorta Faaliyeti hakkında Raporundan alınmıştır.)

ŞİRKET ADI	HİSSE SENEDİ-MİKTAR (MİLYON TL -)	HİSSE SENEDİ-GELİRİ (MİLYON TL -)
AK	-----	-----
ANADOLU HAYAT	191.188	6.748
ANKARA	-----	-----
BATI	20	-----
BASAK	156	566
BAYINDIR HAYAT	-----	-----
BİRLİK	-----	-----
EMEK HAYAT	-----	7.725
GENEL	-----	-----
GÜNES	27.298	1.649
GÜNES HAYAT	1.863	-----
GÜVEN	-----	-----
HALK	-----	-----
HALK YASAM	16.778	602
HÜR	-----	-----
İSVİCRE	245	52
MERKEZ	-----	-----
MERKEZ HAYAT	-----	-----
OYAK	-----	-----
RAY	-----	-----
RUMELİ HAYAT	-----	-----
SARK HAYAT	4.087	83
SEKER	10.750	-----
AGF GARANTİ	-----	-----
AGF G. HAYAT	-----	-----
AMERICAN LIFE	-----	-----
A.GENERALI	-----	-----
C.U. HAYAT	9.833	88
İMTAS HAYA	-----	1.377
TOPLAM	262.218	18.890

ŞİRKET ADI	TAHVİLLER-MİKTAR (MİLYON TL -)	TAHVİLLER-GELİRİ (MİLYON TL -)
AK	107.767	-----
ANADOLU HAYAT	1.514.331	22.875
ANKARA	46.563	-----
BATI	10.681	3.863
BAŞAK	255.231	36.648
BAYINDIR HAYAT	15.679	-----
BİRLİK	5.042	1.999
EMEK HAYAT	33.659	1.380
GENEL	59.614	771
GÜNEŞ	92.113	43.304
GÜNEŞ HAYAT	48.629	14.783
GÜVEN	41.570	7.355
HALK	807.221	99.995
HALK YAŞAM	144.314	15.480
HÜR	385	270
İSVİÇRE	5.565	2.136
MERKEZ	36.425	14.462
MERKEZ HAYAT	-----	-----
OYAK	51.101	11.581
RAY	1.046	-----
RUMELİ HAYAT	20.937	8.645
ŞARK HAYAT	234.481	18.088
ŞEKER	39.102	9.183
AGF GARANTİ	99	-----
AGF G. HAYAT	12.157	9.021
AMERICAN LIFE	57.171	18.067
A.GENERALI	306	31
C.U. HAYAT	350	3.081
İMTAŞ HAYAT	-----	3.327
TOPLAM	3.667.679	346.440

ŞİRKET ADI	İKRAZAT-MİKTARI (MİLYON TL -)	İKRAZAT-GELİRİ (MİLYON TL -)
AK	185	47
ANADOLU HAYAT	55.532	8.283
ANKARA	139	-----
BATI	-----	-----
BAŞAK	103	-----
BAYINDIR HAYAT	-----	-----
BİRLİK	-----	-----
EMEK HAYAT	38	-----
GENEL	75	11
GÜNEŞ	313	48
GÜNEŞ HAYAT	-----	-----
GÜVEN	70	78
HALK	1.798	419
HALK YAŞAM	54	14
HÜR	5	-----
İSVİÇRE	-----	-----
MERKEZ	5	-----
MERKEZ HAYAT	-----	-----
OYAK	4	1
RAY	-----	-----
RUMELİ HAYAT	-----	-----
ŞARK HAYAT	-----	-----
ŞEKER	257	39
AGF GARANTİ	21	1
AGF G. HAYAT	-----	-----
AMERICAN LIFE	-----	-----
A.GENERALI	-----	-----
C.U. HAYAT	-----	-----
İMTAŞ HAYAT	-----	1
TOPLAM	58.599	8.942

ŞİRKET ADI	GAYRİMENKUL-MİKTAR (MİLYON TL-)	GAYRİMENKUL-GELİRİ (MİLYON TL-)
AK	27.818	-----
ANADOLU HAYAT	191.932	1.705
ANKARA	-----	1
BATI	-----	-----
BAŞAK	-----	-----
BAYINDIR HAYAT	-----	-----
BİRLİK	-----	-----
EMEK HAYAT	-----	-----
GENEL	35.087	-----
GÜNEŞ	-----	-----
GÜNEŞ HAYAT	1.964	-----
GÜVEN	-----	-----
HALK	76.530	2.445
HALK YAŞAM	-----	-----
HÜR	-----	-----
İSVİÇRE	-----	-----
MERKEZ	-----	-----
MERKEZ HAYAT	-----	-----
OYAK	-----	-----
RAY	-----	-----
RUMELİ HAYAT	-----	-----
ŞARK HAYAT	-----	-----
ŞEKER	-----	294
AGF GARANTİ	-----	-----
AGF G. HAYAT	-----	-----
AMERICAN LIFE	-----	-----
A.GENERALI	-----	-----
C.U. HAYAT	-----	-----
İMTAŞ HAYAT	-----	2.362
TOPLAM	333.331	6.863

3.1.3.2 1990-1993 yılları hayat sektöründeki yatırımlar ve toplam yatırımlar
içindeki payları(Milyon TL.-)

TÜRÜ	YATIRILAN MİKTAR	TOPLAM YATIRIMLAR	Y.MİKTAR/TOPLAM YATIRIM
HİSSE SENEDİ			
1990	11.564	760.758	% 1.52
1991	7.168	819.620	% 0.87
1992	56.989	1.938.551	% 2.93
1993	262.218	4.321.827	% 6.06
TAHVİLLER			
1990	488.522	760.758	% 64.21
1991	722.468	819.620	%88.14
1992	1.614.669	1.938.551	%83.29
1993	3.667.679	4.321.827	%84.86
İKRAZ			
1990	21.194	760.758	% 2.78
1991	820	819.620	% 0.10
1992	34.950	1.938.551	% 1.80
1993	58.599	4.321.827	% 1.35
GAYRİMENKUL			
1990	239.478	760.758	%31.47
1991	89.146	819.620	%10.87
1992	231.943	1.938.551	%11.96
1993	333.331	4.321.827	% 7.71

3.1.3.3- 1990-1993 yılları Hayat sektöründeki yatırım getirileri ve toplam yatırım getirileri içindeki payları (Milyon TL.-)

TÜRÜ	YATIRIM GETİRİSİ	TOPLAM GETİRİLERİ	YATIRIM Y. GETİRİLERİ	GETİRİSİ/T. %
HİSSE SENEDİ				
1990	14.890	27.787		%53.58
1991	22.419	61.371		%36.53
1992	9.616	125.207		% 7.68
1993	18.890	381.135		% 4.95
TAHVİLLER				
1990	11.683	27.787		%42.04
1991	36.505	61.371		%59.48
1992	111.355	125.207		%88.93
1993	346.440	381.135		%90.89
İKRAZAT				
1990	1.206	27.787		% 4.34
1991	2.079	61.371		% 3.38
1992	4.088	125.207		% 3.26
1993	8.942	381.135		% 2.34
GAYRİMENKUL				
1990	8	27.787		% 0.02
1991	368	61.371		% 0.59
1992	148	125.207		% 0.11
1993	6.863	381.135		% 1.80

3.2 HAYAT SİGORTA ŞİRKETLERİNDE KAR PAYI DAĞITIM ESASLARI

3.2.1 Kar payı amacı ve tanımı

Hayat sigortalarının uzun süreli olmaları , onları enflasyonun etkilerine karşı duyarlı hale getirmektedir. Enflasyon, hayat sigorta şirketlerinin kar elde etmelerini geçiktirebilen , uzun vadede solvabilite ye karşı tehdit oluşturabilen bir güce sahiptir. Enflasyonun hayat sigorta sektörüne verebileceği zararları üç ana başlık altında toplamak mümkündür. Bunlar; poliçe sahiplerinin uzun vadeli tasarruflara olumsuz bakmalarına neden olur.(Fiyatlar hızla yükselmekte, para değeri kaybetmektedir. Bu kişilerin orta veya uzun vadeli planlar yerine kısa vadeli planlar yapmasına neden olmaktadır.) Var olan tüm işleri kar getirmeyen bir hale getirir. (Örneğin İngiltere'de satılan tüm ürünlerin giderleri karşılayacak marjlar ve kar poliçenin tüm yürürlük süresi için belirlenmektedir. Bu sebeple orta enflasyon; karları tehdit etmekte, yüksek enflasyon ise zarara neden olmaktadır.) Parasal değerlerdeki büyümenin planlanandan daha hızlı olmasına neden olarak finansman sıkışıklığı yaratmaktadır.⁸³

Enflasyonun sigortalı açısından yaratacağı problem ise; başlangıçtaki beklentileri ile süre sonunda alacakları sigorta kapitali arasındaki alım gücünde ,negatif yönde oluşan farklılıktır. Bu farklılık sabit prim ödemelerle daha da pekişmektedir. Enflasyon oranının fazla yüksek olmaması sorunu ciddi boyutlara getirmemekte, ancak yüksek enflasyon oranları hayat sigortalarının itibarını zaman içinde yok edebilmektedir.

Bu problemin kesin bir çözümü olmamakla beraber etkilerini hafifletmek mümkündür.

Ülkemizde de enflasyona rağmen hayat branşında üretimi arttırmak, hayat sigortalarının fonksiyonlarını yerine getirebilmek ve sigortalıları enflasyonun olumsuz etkilerine karşı koruyabilmek için kar payı uygulamasına geçilmiştir.

⁸³"Financial Management of a Life Office",Münich Re, 1994,s:39

Kar payı dağıtımı halen sigorta şirketlerinde faiz karından pay vermek şeklinde yapılmaktadır. Bunun dışında hayat sigorta şirketlerinde "risk karı" ve "şarjman karı" da bahis konusudur. Ancak tez konusu gereği faiz karının dağıtımı ele alınmış ve dataylandırılmıştır.

Kar payı; riyaî ihtiyatı olan yani birikimli hayat sigortalarında sözkonusu olmaktadır. Bu sigortalarda; sigortalıların malı olan riyaî ihtiyatların işletilmesi suretiyle teknik faizin(%3-%4-%9 gibi) çok üzerinde elde edilen kardan sigortalılara da pay verilmesi esası kabul edilmiş , uygulama; potansiyel sigortalıların istek ve ihtiyacına yönelik olduğundan dolayı, ülkemizde kar paylı hayat sigortaları özellikle 1985 yılından itibaren büyük bir taleple karşı karşıya kalmıştır.

3.2.2. Kar payının dağıtımında izlenen gelişmeler

Sigorta şirketlerinin karlarından poliçe sahiplerine pay ayırması şeklindeki ilk uygulama; Tam Hayat Sigorta A.Ş. tarafından gerçekleştirilmiştir. Şirket 1966 yılında kar payı teknik esaslarını tasdik ettirmiş 1967 yılında sigortalılarına kar payı dağıtmıştır. Kar payı dağıtımında; toplam bilanço karı içerisinde hayat branşına isabet eden branş karının tesbit edilmesi ve kar paylı hayat poliçelerine karpayı teknik esasları doğrultusunda dağıtılması şeklinde olmuştur. Burada; şirketin umumi karı üzerinden %30'unun kar paylı sigortalara verilmesi öngörülmüştür.

Bloke kıymet yatırımlarından kar payı dağıtılan ilk şirket ise; Ak Sigorta A.Ş. olmuştur. Şirket kar payı teknik esaslarını 1977'de tasdik ettirmiş 1978 yılında elde ettiği plasman gelirlerini 1979 yılı başında sigortalılarına dağıtmıştır. Ak Sigorta A.Ş.; bloke kıymet yatırımlarından kar payı dağıtımında diğer şirketlere öncülük etmiştir. Şuanda faaliyette bulunan Sigorta şirketlerimizin %95'ine yakını bu sistemi uygulamaktadır.

Sistemin esası; 31.12 tarihi itibarıyla hesaplanan riyazi ihtiyatın bir sonraki yıl 31.05 tarihine kadar yatırıma yöneltilmesi ve elde edilen gelirin kar payı teknik esasları doğrultusunda, kar payı olarak, sigortalılara yıl başından sonra dağıtılmasıdır. 31.05 tarihi kısa bir süre önce 28.02 olarak sigortalıların lehine değiştirilmiştir.

Sigorta şirketleri kar payı dağıtmak zorunda değildir. Ancak; şirket karpayı teknik esaslarını tasdik ettirmiş ve kar payı dağıtacağı taahhüdünde bulunmuş ise, bu taahhüdü yerine getirmek zorundadır.

3.2.3 Kar payının dağıtım esasları

3.2.3.1 Kar payı dağıtımı

3.2.3.1.1 Bir sene önceki riyazi ihtiyat yatırımından elde edilen net gelir üzerinden hesaplanan karpayı sistemi

Bu kar payı sistemi, şirket portföyünde mevcut riyazi ihtiyatı bulunan tüm sigortalılar için uygulanmaktadır. Bu planın işleyişi şu şekilde olmaktadır;

-31.12 tarihi itibarıyla riyazi ihtiyat hesaplanmaktadır.

-01.01 tarihi ile 28.02 tarihleri arasında . Murakabe Kanunu'nda izin verilen kıymetlere yatırılmaktadır.

-Tesis tarihinden 31.12 tarihine kadar geçen sürede brüt bir yatırım geliri elde edilmektedir

-Bu brüt yatırım gelirinden (Bir önceki yılın riyazi ihtiyatlarının yatırımından elde edilen) net gelir bulunmaktadır. Net gelir, brüt gelire ait direkt vergi, harç ve masraflar brüt gelirden çıkarıldıktan sonra kalan kısımdır.

-Herbir tarifenin bir önceki yılın riyazi ihtiyatının tutarı, yine bir önceki yılın toplam riyazi ihtiyatına bölünmekte, bulunan bu oranlara göre her bir tarifenin net gelirdeki brüt iştirak pay tutarları hesaplanmaktadır.

- Brüt iştirak paylarından bir önceki yılın riyazi ihtiyatlarının teknik faizlerine tekabül eden miktarları düşülmekte, bulunan gelir bakiyesinin %80-%95'i(bu dağıtılacak kar payının oranıdır.Şirketten şirkete değişebilmekte olup genelde %95 tercih edilmektedir.) her bir tarife grubunun net gelirdeki iştirak payını oluşturmaktadır.

-Bulunan net gelirdeki iştirak paylarının bir önceki yılın (kar payı dahil) toplam riyazi ihtiyatlarına oranı bulunmakta, bulunan bu oran herbir sigortalının (kar payı dahil) toplam riyazi ihtiyatı ile çarpılarak, gelirden hissesine düşen kar payları hesaplanmaktadır. Burada sözü edilen gelir oranı aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır.

$$I = \frac{\text{Yatırımlardan elde edilen net gelir}}{\text{Yatırıma yöneltilen kar paylı riyazi ihtiyat miktarı}}$$

Bu gelir oranından konumuz olan kar payı dağıtım oranına ise genelde şu hesap şekliyle ulaşılmaktadır .

I = Net yatırım geliri oranı

i = Tarife teknik faizi

g = Şirketlerin dağıtım yüzdesi(%80-95 arasında değişmektedir.)

Kar payı yüzdesi = (I - i) . g

Toplam kar payı ise;

TKP = (I - i) . g . Yatırıma yöneltilen kar paylı riyazi ihtiyat miktarı

Bir poliçenin alacağı kar payı da;

$$\text{BPK} = (I - i) \cdot g \quad \text{. poliçenin bir önceki riya zi ihtiyatı}$$

Bu kar payı dağıtım esasları çoğunluk şirketler tarafından kullanılmaktadır. Kar payı dağıtım esasları arasındaki farklılıkları, aşağıdaki bölümde yer alan örneklerde görmek mümkündür.

3.2.3.1.2 Bir sene önceki riya zi ihtiyat yatırımından elde edilen net gelir ve cari yıl primleri üzerinden hesaplanan karpayı sistemi

-Bu tür kar payı dağıtımında; şirket portföyünde mevcut riya zi ihtiyatı bulunan tüm sigortalılar ve bu sigortalılardan cari yılda tahsil edilen primler ile yeni akdolunan sigortalılardan tahsil edilen primlerden zaruri harcamalar olan idare, tahsil ve istihsal masrafları düşölmektedir.

-Zaruri masraflar düşöldükten sonra; elde edilen birikimlerden oluş an fondan, kar payı dağıtımı yapılmaktadır. (Birikim olarak adlandırılan miktar henüz tarife teknik faizi ile baliğlendirilmemiştir, birikimler yıl sonu itibarıyla tarife teknik faizi ile baliğlendirilecek ve riya zi ihtiyat olacaktır.)

-Yıl sonu itibarıyla hesaplanan riya zi ihtiyata cari yılda tahsil edilen primlerden oluş an birikimler ay ve ay ilave edilmektedir.

-Her ay oluş an fon yatırıma yöneltilmektedir.

Yatırım gelirinin hesaplanışı;

$$\text{RCNG} = \text{Bir önceki yılın riya zi ihtiyatı} + \text{cari yıl birikimlerinin yatırımından cari yıl zarfında elde edilen net gelir}$$

RC = Yatırıma yöneltlen bir önceki yılın riyazi ihtiyatı + cari yıl birikimi

RCNG

$$I = \frac{\text{RCNG}}{\text{RC}}$$

Kar dağıtım oranı;

I = Net yatırım geliri oranı

i = Teknik faiz yüzdesi

g = Şirketlerin dağıtım yüzdesi (%80-%95 oranında değişmektedir.)

$$\text{Kar payı yüzdesi} = (I - i) \cdot g$$

Toplam kar payı;

$$\text{TKP} = (I - i) \cdot g$$

Burada riyazi ihtiyatların ve birikimlerin getirilerinin aynı olduğu farzedilmektedir. Riyazi ihtiyata da birikim de eşit gelir dağıtımı yapılmaktadır. Oysaki; riyazi ihtiyat bir yıl boyunca değerlendirilmekte iken; birikimler 11 ay, 10 ay,1 ay, 15 gün gibi sürelerde değerlendirilmektedir. Bu nedenle, riyazi ihtiyat yatırımı ile birikim yatırımı aynı getiriye sahip değildir.

3.2.3.2 Kar payı kapitali

3.2.3.2.1 Ek kapital

Herbir kar payı ölüm ve hayatta kalma halindeki sigorta kapitallerini arttırmakda kullanılmaktadır. Sigortalının hak ettiği bir kar payı miktarı yeni bir sigortanın primi olarak

kabul edilerek, müddet sonuna ilave etmek için muhtelif sigorta tarifesine ait formülizasyon kullanılmaktadır.

Heryıl kapital arttırımı yapılmış gibi olmaktadır. Burada müddet sonu gözönünde tutulmaktadır. Hem hayat kapitali hem de ölüm kapitali arttırılmış olmaktadır. Her bir poliçe için dağıtılacak kar payı, o yıl sigortalılara dağıtılmayarak, kar'a katılma kapitaline esas maktu safi primi oluşturacaktır.

Kar payı safi primi ile temin edilecek muhtelit sigorta kapitali, kar'a katılma kapitalini teşkil edecektir.

Muhtelit sigorta maktu safi primi aşağıdaki formül ile hesaplanmaktadır;

$$\pi_{x,n} = \frac{M_x - M_{x+n} + D_{x+n}}{D_x}$$

Kar'a iştirak ek kapitali ise aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır;

$$EK = \frac{KP}{\pi_{x,n}}$$

Burada (n). kar dağıtım tarihinden o poliçenin hitam tarihine kadar olan bakiye süresini göstermektedir. Bu süre ay ve gün dikkate alınmaksızın , sigorta bitim yılı ile kar dağıtım yılı arasındaki fark olarak alınmaktadır.

Günümüzde uygulanan ek kapital matematik karşılığı ortalama yaşa göre hesaplanmaktadır.

EK = Kümülatif ek kapital

(bir poliçe için kar dağıtımına başlandığı yıldan cari yıl sonu dahil ek kapitaller toplamı)

x = Sigortalının sabit tutulan yaşı

n = Poliçenin geri kalan müddeti

$\pi_{x,n}$ = Yaş, sene müddetli muhtelit sigortanın maktu safi ücreti

$$V = \sum EK \cdot \pi_{x,n}$$

3.2.3.2.2 Kar paylı riyazi ihtiyatına kar payı verilmesi

Hesaplanan kar payları, her sigortalı için kar payı ihtiyatı olarak bir hesapta toplanmakta ve sigortalının yıl sonundaki teknik riyazi ihtiyatına ilave edilmektedir. Buna göre müteakip yıllarda ilave kar payı ihtiyatları da yatırıma iştirak ettirilerek sigortalılara kar payları üzerinden de kar payı verilmektedir. Anlattıklarımızı formüle edecek olusak aşağıdaki sonuç ortaya çıkacaktır.

V_n = Riyazi ihtiyat

P_n = Kar payı oranı

KP_n = Kar payı

i = Teknik faiz

VKP_n = Kar paylı riyazi ihtiyat

n = Sene

$$VKP_n = V_n + KP_1 (1+i) + KP_2 (1+i) + \dots + KP_{n-2} (1+i) + KP_{n-1}$$

3.2.3.3 Kar payı kalıntısı

Riyazi ihtiyat yatırımları ve birikim yatırımlarının muhasebe hesaplarından çıkarılacak brüt gelirlerinden masraf ve vergi indirimleri yapıldıktan sonra bulunan net gelir tutarının %95(oran %80-%95 arasında şirketten şirkete değişmektedir.) ile, herbir poliçeye dağıtılacak kar paylarının toplamı arasında bir fark olursa bu fark müteakip senenin net gelirine ilave edilmektedir. Buna *kar payı kalıntısı* adı verilmektedir.

Kar payı kalıntısı muhasebe kayıtlarına göre bulunan net gelirin toplam riyazi ihtiyata bölünmesi ile bulunan net gelir oranının yuvarlanmasından ve poliçenin iştiraa , re'sen iştiraa, iptal edilmesi veya sigortalının vefatı nedeniyle portföyden ayrılması sonucu o yıl dağıtması gereken kar paylarının dağıtılmamasından oluşabilmektedir.

3.2.3.4 Meri portföy

Cari yılda, iştiraa, re'sen iştiraa, vade gelimi, ölüm ve iptal nedeniyle toplam portföyden çıkan poliçeler haricindeki portföy *meri portföy* olarak adlandırılmaktadır.

Mevcut sigortalıların tesbiti ve kar paylarının hangi poliçelere dağıtılacağı konusunda , cari yıldaki meri portföyün tesbiti önem taşımaktadır. Çünkü, Şirketlerin kar payı dağıtım esasları, bir önceki yıl hesaplanan riyazi ihtiyatın cari yılda yatırıma yönlendirilmesi sonucu elde edilen gelirin mevcut poliçelere dağıtılması yönünde olmaktadır.

Meri portföye göre yatırım geliri oranının hesaplanması; bir önceki yılın riyazi ihtiyatının yatırımlarından cari yıl zarfında elde edilen net gelirin, cari yılda; iştiraa, re'sen iştiraa, vade gelimi, ölüm, iptal olmak suretiyle portföyden çıkan poliçelerin bir önceki yıla ait riyazi

ihtiyatları ve varsa kar payları toplamının , toplam riya zi ihtiyattan çıkarıldıktan sonra, kalanın, riya zi ihtiyata bölünmesi suretiyle yapılmaktadır.

Net yatırım geliri oranı;

TV = Bir önceki yılın toplam riya zi ihtiyatından, portföyden çıkan poliçelerin toplam riya zi ihtiyatları çıkarıldıktan sonra kalan riya zi ihtiyattır.

$$I = \frac{\text{Net yatırım geliri}}{TV}$$

Burada; riya zi ihtiyat yatırımlarından elde edilen net gelir oranı ile poliçelere dağıtılacak net gelir oranının karşılaştırılması gerekir. Böylece, meri portföyden hareketle yapılan hesaplamalarla, portföy çıkışları yapılmadan, net yatırım gelirinin bir önceki yılın toplam riya zi ihtiyatına bölünmesiyle elde edilecek net yatırım geliri oranının birinden farklı olduğu, oranın meri poliçeler üzerinden yapılan çalışmada daha yüksek olduğu görülecektir.

Meri portföy yönetiminde yapılan; bir önceki yılda hesaplanan riya zi ihtiyatın yatırıma yönlendirilerek elde edilen gelir, yatırıma yönlendirilen ve meriyette olan poliçelerin riya zi ihtiyatlarına dağıtılmasıdır.

3.2.4 Hayat sigorta şirketlerinin dağıttığı kar payları (Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Rapor, 1993, Sayı 40)

ŞİRKETLER	YATIRIMA YONELTİLEN MİKTAR	BRÜT GELİR	NET GELİR
AK	127.364.744	32.228.694	32.055.240
ANADOLU HAYAT	1.114.601.236	824.604.670	805.434.527
ANKARA	29.056.449	20.595.631	14.230.924
BATI	4.307.262	4.322.170	3.930.986
BAŞAK	141.137.728	137.117.937	106.394.655
BİRLİK	2.974.663	1.831.585	1.570.349
DOĞAN	200.517	138.623	138.623
EMEK HAYAT	22.835.113	18.813.515	17.063.495
GENEL	38.377.544	17.226.998	15.920.739
GÜNEŞ	61.080.474	41.394.309	38.544.175
GÜNEŞ HAYAT	7.535.318	5.102.501	5.102.501
GÜVEN	16.231.638	12.588.000	10.861.549
HALK	408.453.007	264.643.647	264.437.399
HALK YAŞAM	49.259.232	33.308.359	29.013.401
MERKEZ	32.035.750	16.291.633	14.123.940
OYAK	5.465.405	4.506.010	4.506.009
RAY	640.305	475.842	424.927
RUMELİ HAYAT	1.157.046	619.752	467.571
ŞARK HAYAT	161.153.846	120.517.218	113.968.000
ŞEKER	28.111.466	15.870.719	14.141.999
AGF GARANTİ	1.005.403	751.769	741.985
AMERICAN LIFE	14.733.127	11.955.994	11.641.919
A.GENERALİ.	67.603.095	39.625.399	30.824.373
C.U. HAYAT	236.029	23.656	19.551
İMTAŞ HAYAT	5.542.037	3.533.136	3.004.390
PRE. FONCIERE	943.000	248.556	238.425

ŞİRKET ADI	NET GELİR YATIRIMA YÖNELTİLEN MİKTAR %	POLİÇE İPTAL ORANI%	NET GELİR DAĞITIMINA ESASI HİYAT MİKTARI %	RIYAZI İHTİYAT İPTAL ORANI %	ELDE EDİLEN GELİRİN SİGORTALIYA YANSITILAN ORANI%	TEKNİK FAİZ DAHİL KARPAYI DAĞITIM ORANI%
AK	25.17	42.00	35.00	38.72	95.00	40.56
ANADOLU HAYAT	72.26	33.50	07.94	78.49	95.00	74.36
ANKARA	48.98	11.00	07.79	53.12	95.00	50.91
BATI	91.26	12.00	06.50	97.61	95.00	95.78
BAŞAK	75.38	34.55	14.31	87.97	80.00	72.18
BİRLİK	52.79	13.00	15.00	62.14	95.00	59.48
DOĞAN	69.13	00.00	11.00	77.68	95.00	56.35
EMEK HAYAT(*)	74.72	44.00	15.75	85.44	85.00	73.59
GENEL	41.48	13.94	12.60	47.47	95.00	45.09
GÜNEŞ	63.10	02.82	03.86	65.64	95.00	63.10
GÜNEŞ HAYAT	67.71	42.00	39.00	96.80	95.00	105.80
GÜVEN	66.92	31.64	40.59	112.63	95.00	106.99
HALK	64.74	00.84	06.62	69.33	95.00	66.18
HALK YAŞAM	58.90	36.00	36.70	93.05	95.00	91.79
MERKEZ	44.09	43.56	48.19	51.80	95.00	19.69
OYAK	82.45	17.79	04.74	88.00	95.00	84.00
RAY	66.36	13.46	10.16	73.87	95.00	72.18
RUMELİ HAYAT	40.41	64.37	52.86	85.72	95.00	74.44
ŞARK HAYAT	70.72	13.41	00.00	70.72	91.33	64.59
ŞEKER	50.31	65.00	25.28	50.04	90.00	47.80
AGF GARANTİ	73.80	24.06	21.69	94.24	95.00	75.75
AMERICAN LIFE	79.02	04.00	14.00	58.17	85.00	67.17
A.GENERALI	45.60	31.48	18.95	56.26	95.00	43.32
C.U. HAYAT	08.28	08.00	03.00	08.54	90.00	07.17
İMTAŞ HAYAT	54.21	22.30	20.37	68.08	95.00	65.13
PRE. FONCIERE	25.28	81.00	65.00	22.26	90.00	31.26

(*) Dolar ve marka endeksli poliçelerin kar payları burada açıklanmamıştır.

3.3 HAYAT SİGORTA ŞİRKETLERİNDE YATIRIM VE KAR PAYI DAĞITIM ESASLARINA ÖRNEKLER

Bu çalışmada baz olarak alınan 1991 yılı verileridir. Şirketlerin; yatırım politikaları, kar payı dağıtımları ele alınacak ve sonuçlar karşılaştırılacaktır.

A ŞİRKETİ

Yatırım politikası: 31.05.1991 tarihi itibarıyla şirketin gösterdiği teminatlar aşağıdaki gibidir;

Devlet tahvili	%16.99
Hisse senedi.....	%45.42
Gayrimenkul	%37.59

Toplam yatırım geliri içindeki paylar :

Devlet tahvili	%73.86
Hisse senedi	%02.78
Gayrimenkul	%04.99

Dağıttığı kar pay oranı: %05.51

Durum analizi :

1988 yılında %26.66, 1989 yılında %23.87, 1990 yılında 14.02 olan (bu rakkamlara teknik faiz dağıl değildir) kar payı dağıtım oranı, 1991 yılında daha kötüleşmiş, o yıl verilen en düşük kar payını oluşturmuştur. A şirketinin izlediği yatırım politikasına bakıldığında da aşağıdaki sonuçlarla karşılaşmıştır.

- Portföy ağırlıklı olarak hisse senetlerine yönlendirilmiştir. Hisse senetlerinin büyük bir bölümü A Şirketi ile aynı holding içinde yer alan şirketlere aittir. Sağlanan gelir oranının düşük olmasında bu çok önemli bir faktördür.

-Gayrimenkullerin gelir oranı da düşük düzeydedir. Sebebi teminat olarak gösterilen 27 adet gayrimenkul ipoteğinin sadece 8 tanesinin gelir getirmesidir.

-A Şirketinin yatırımları içinde az gelir getiren hisse senetlerinin ve gayrimenkullerin ağırlıklı bir yere sahip olması, gelir oranı yüksek olan devlet tahvillerinin toplam yatırım içindeki payını azaltmıştır. Oysa sağlanan gelirin %73.86'sı devlet tahvillerinden sağlanmıştır.

B ŞİRKETİ

Yatırım politikası: 31.05.1991 tarihi itibarıyla şirketin gösterdiği teminatlar aşağıdaki gibidir;

Devlet tahvili%65.09

Gayrimenkul%34.91

Toplam yatırım geliri içindeki paylar :

Devlet tahvili%76.79

Gayrimenkul%23.21

Dağıttığı kar pay oranı: %47.27

Durum analizi :

1989 yılında %56.39, 1990 yılında %52.65 olan kar payı dağıtım oranı, 1991 yılında düşmüştür. B şirketinin izlediği yatırım politikasına bakıldığında da aşağıdaki sonuçlarla karşılaşmıştır.

-Blokajlar,devlet tahvilleri ve gayrimenkul olarak yapılmıştır. Devlet tahvili geliri yanısıra gayrimenkul kira gelirleri ve yeniden değerlendirme fonundan gelir elde edilmiştir.

-Bu şirket; kar payı oranını açıklarken tarife bazında verdiği en yüksek oranı halka açıklamaktadır. Tarife bazında vermiş olduğu en düşük oranı açıklamamaktadır. Bu da yanlış bilgilenebilir. Neden olmaktadır. Açıklaması gereken; net gelir/riyazi ihtiyat oranıdır. En yüksek oranda, %47.27 ise bu şirkette yatırım politikalarını yeniden elden geçirmesi , karpayı dağıtımının amacına ulaşması için yatırımlarını getirsi daha yüksek olan alanlara yapması gerekmektedir.

C ŞİRKETİ

Yatırım politikası: 31.05.1991 tarihi itibarıyla şirketin gösterdiği teminatlar aşağıdaki

gibidir;

Hisse senedi	% 02
Devlet tahvili	%64.63
Gayrimenkul	%28
İkrazat	% 05.3

Toplam yatırım geliri içindeki paylar :

Hisse senedi	%148.92
Devlet tahvili	% 75.52
Gayrimenkul	% 04.47
İkrazat	% 16.97

Dağıttığı kar pay oranı: % 52.88

Durum analizi :

1990 yılında %48.63 olan kar payı, 1991 yılında %52.88 e çıkmıştır.C şirketinin izlediği yatırım politikasına bakıldığında da aşağıdaki sonuçlarla karşılaşmıştır.

-Blokajda kullanılan gayrimenkuller alımının ilk yılı olması sebebiyle yeniden değerlemeye tabi tutulamamış, elde edilen tek gelir kira geliri olmuştur. Bu da net gelir oranında etkili olamamıştır. Karşılık olarak gayrimenkul yerine diğer yatırım araçları kullanılsa idi, elde edilen net gelir oranı olumlu yönde etkilenebilirdi.

Riyazi ihtiyattan, ikrazat miktarı düşüldükten sonra işlenen ikrazat faizine kar payı tahakkuk ettirilmesine de bir örnek sistemdir.

D ŞİRKETİ

Dağıtılan kar payı oranı: 1990 yılında, % 40.99, 1991 yılında %54.32 oranında gerçekleşmiştir.

Kar payı dağıtım esasları:

Bu şirketin kar payı dağıtım esası, bir sene önceki riya zi ihtiyat yatırımlarından elde edilen net gelir üzerinden ve cari yıl primleri üzerinden hesaplanan karpayı sistemine örnek olmaktadır.

D Şirketi kar'a iştirak planını uygulamaktadır. Genel kara iştirak uygulamalarından farklılık göstermektedir. Şirket sadece bir önceki yılın riya zi ihtiyatını yatırıma yönlendirmekle kalmayıp , her yıl yeni akdedilen poliçelerin o yıl içinde ödenen primlerinden acente komisyonu düşüldükten sonra kalan kısmını da yatırıma yönlendirmektedir. Aynı yıl içinde bu yatırımlardan elde edilen gelirden şirketin vergi yükümlülükleri düşölerek cari prim faiz geliri bulunmaktadır.

Bu gelirin; prim ödeme şekli, yıllık, altı aylık, üçer aylık, aylık olan poliçelere ait kısmının %40'ı bu tip poliçelere, toplu tek prim ödemeli poliçelere ait kısmının ise, %80'i toplu tek prim ödemeli poliçelere dağıtılacak ilk yıl kar payını oluşturmaktadır. Bu şirketin kar payı dağıtım esası, bir sene önceki riya zi ihtiyat yatırımlarından elde edilen net gelir üzerinden ve cari yıl primleri üzerinden hesaplanan karpayı sistemine örnek olmaktadır.

E ŞİRKETİ

Dağıtılan kar payı oranı: 1990 yılında; % 44.57 , 1991 yılında ise, %52.06 oranında gerçekleşmiştir.

Karpayı dağıtım esasları:

Bu şirketin kar payı dağıtım esası, bir sene önceki riya zi ihtiyat yatırımlarından elde edilen net gelir üzerinden ve cari yıl primleri üzerinden hesaplanan karpayı sistemine örnek olmaktadır. E şirketinde, bir önceki yılın riya zi ihtiyatı ile cari yıl birikimlerinin yatırımından cari yıl zarfında elde edilen net geliri, bir önceki yılın riya zi ihtiyatı ve cari yıl birikimine bölünmek sureti ile net yatırım geliri bulunmaktadır.

Örnek;

OLUŞAN FON

31.12.1993 riya zi ihtiyatı...10.000.000 TL	10.000.000 TL.-
Ocak, 1994 birikimi..... 1.000.000 TL	11.000.000 TL.-
Şubat, 1994 birikimi.....1.500.000 TL	12.500.000 TL.-
Mart, 1994 birikimi1.500.000 TL	14.000.000 TL.-
.	.
.	.
Aralık,1994 birikimi2.000.000 TL.-	26.000.000 TL.-

31.12.1993 tarihinde 10.000.000 TL.- olarak hesaplanan riya zi ihtiyat 01.01.1994 tarihinden itibaren yatırıma dönüştürülmekte ve her ay oluşan birikim, riya zi ihtiyat yatırımına ilave edilmektedir. Yukarıdaki örnekte, ocak,1994 fon; 11.000.000 TL.-, mart,1994'de fon 14.000.000 TL.'ye, aralık 1994 'te ise 26.000.000 TL.-ye ulaştığı varsayılmıştır. Oluşan fon yatırımının riya zi ihtiyat yatırımlarındaki kıstaslara göre olması zorunludur. Yıl içindeki değişimler dahil yıl sonu itibarıyla elde edilen gelir yatırım geliridir ve riya zi ihtiyat ile birikimlere dağıtılmaktadır. Elde edilen gelir brüt gelir olup, vergi, harç ve masraflar düşüldükten sonra net gelir elde edilmektedir.

Yatırım gelirinin hesabı;

RC =Yatırıma yöneltlen riyazi ihtiyat ve birikimlerin toplamı veya ortalama fon meblağı

RCNG = Riyazi ihtiyat ve birikimlerin yatırımdan elde edilen net gelir

$$I = \frac{RCNG}{RC}$$

Kar dağıtım oranı;

I = Net yatırım geliri oranı

i = Teknik faiz yüzdesi

$$\text{Kar dağıtım oranı} = \frac{(I - i) \cdot 0,95}{1,09}$$

F ŞİRKETİ

Dağıtılan kar payı; 1990 yılında %48.15 olan kar payı oranı, 1991 yılında %61.05 'e yükselmiştir.

Yatırım politikası; Riyazi ihtiyat karşılığı olarak, Devlet iç borçlanma tahvili, gelir ortaklığı senedi ve hazine bonoları gösterilmiştir.

Kar payı dağıtım esasları;

F Şirketinin uygulaması karpayı riyazi ihtiyatına karpayı verilmesine örnek teşkil etmektedir.

i = Police teknik faizi

$\dot{I}$ = Yatırım gelirlerinin kar yüzdesi

K_p = Karpayı kapitali

K_{lp} = Karpaylı riyazi ihtiyat

V_t = Riyaзи ihtiyat

P_n = Sigortalılara eklenecek karpayı $(0.95 \dot{I} - i)$.

YIL	KARPAYLI RIYAZI İHTİYAT	RIYAZI İHTİYAT (V_t)	KARPAYLI KAPİTAL (KP)
1.yıl	-----	V_1	-----
2.yıl	$K_{lp_1} =$	V_2	$V_1 \times P_1$
3.yıl	$K_{lp_2} =$	V_3	$K_{p_1}(1+i) + (K_{lp_1} \times p_2)$
4.yıl	$K_{lp_3} =$	$V_4 + K_{p_4} =$	$K_{p_2}(1+i) + (K_{lp_2} \times p_2)$
n.yıl	$K_{lp_n} =$	$V_{n+1} + K_{p_n} =$	$K_{p_{n-1}}(1+i) + (K_{lp_{n-1}} \times p_n)$

SONUÇ

Hayat sigortaları; risk taşıma özelliği yanında, sigortalılar için küçük birikimlerle yapılan zorunlu bir tasarruf aracı iken, ülke ekonomisi içinde; uzun vadeli istikrarlı fonların kaynağıdır.

Amerika, Kanada gibi gelişmiş ülkelerde direkt olarak etkilediği iş hacmi ve yatırım alanlarında ülke ekonomisine büyük katkılarda bulunan hayat sigortacılığının fon yaratma kapasitesindeki artışlar; sağlam bir alt yapı, yüksek prim üretim üretimi, başarıyla sürdürülen tahsilat politikaları ve iyi bir fon yönetimiyle mümkündür.

Prim üretimi için; sigortanın yaygınlaşması ve istikrarlı ekonomik politikaların yürütülmesi gerekmektedir. Sigortanın yaygınlaşması ise, temel eğitim ve güçlü tanıtımlarla yaratılan sigorta bilinci(kültürü), tazminat ödemelerinden satışı satış için değil, problem çözmek için

yapan müşteri temsilcilerine kadar uzanan hizmet kalitesiyle sağlanan güven ve isteklere ihtiyaçlara cevap veren ürünlerle sağlanabilecektir.

Sektörde halen bazı konuların birkaç kişinin tekelinde olduğu görülmektedir. Bunun değişmesi eğitilmiş güçlü personelle olacaktır. Çünkü geleceğin yöneticilerini onlar oluşturacaktır. Sağlam bir alt yapı oluşturmak için, teknik donanımın iyi olması, riskin iyi ölçülmesi, aktüeryal hesaplamalara sadık kalınması gerekmektedir.

Eksikliği hissedilen yasal düzenlemeleri acilen yapılması çalışmaların netlik kazanmasını sağlayacaktır. Bunlar arasında; enflasyonun yıpratıcı etkisine karşı güncellenen kar paylı hayat sigortaları uygulaması yer almaktadır. Hayat sigorta şirketleri yasal olarak kar payı vermek zorunda değildir. Bu, teknik olarak, sigorta şirketlerinin çok rahatlıkla "0" yatırım geliri elde edebilecekleri ve birikime kalan miktarı sadece teknik faiz ile baliğlendirerek gelir oranı olarak kullanabileceklerini göstermektedir. Burada hiçbir yaptırım yoktur. Karpayı yönetmeliğinin çıkarılması uygulamalara netlik getirecektir.

Karpayı sistemindeki diğer önemli konu "riyazi ihtiyat blokajı " ile ilgilidir. Riyazi ihtiyat blokajı için son tarih, bir sonraki yılın 28.02 dönemidir. Şirketler isterlerse bu tarihten önce blokajı gerçekleştirebilmekte fakat genellikle son tarihi tercih etmektedirler. Bu da en iyi olasılıkla 2 ay en kötü olasılıkla 11 aylık bir gecikmeye denk gelmektedir. Sonuç olarak, %70'lerde seyreden enflasyon, 20 yıl boyunca alınan her prime tesir etmekte, böylece değer kaybına uğramakta, bu kaybedilen gelirin geliride otomatikman kaybolmaktadır. Önerimiz; riyazi ihtiyat hesaplamalarının üç aylık periyodlarla yapılması ve blokajın hemen gerçekleşmesi(hesapları takip eden ay sonuna kadar) sonucunda gelirler derhal yatırıma yönlendirilmesi yönündedir.

Diğer taraftan primlerin zamanında tahsil edilememesi hayat sigortaları nda tasarrufların daha geç yatırıma yönlendirilmesine neden olmakta bu durumda verimlilik oranını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle, verimlilik açısından primini zamanında ödeyenlerle ödemeyenlerin aynı şekilde değerlendirilmemesi gerekir. Tahsil edilen primlerin meriyette kalması, gün esası üzerinden değerlendirilmeleri verimliliklerinin de bu yönde aksettirilmesi teşvik edici olacaktır.

İstek ve ihtiyaçlara yönelik yeni ürünlerle hizmet kalitesi yükseltilmelidir. Türev ürünlerle değil yeni ürünlerle , hizmet yarışına devam edilmelidir. Gelişmekte olan ülkelerde mortalite yükseldikçe kişiler birikimli hayat sigortalarına talep göstermektedir. Burada önerimiz, hayat sigorta şirketlerince hizmete sunulacak tasarruf bonoları olacaktır. Tasarruf bonoları, tek primli, vergi ve masraflar düşüldükten sonra vade bitimindeki kapitali vermek için garanti edilen faiz oranı ile kapitalize edilen genelde 10 yıl süreli artan oranlı bir yaşam sözleşmesidir. Ölüm halinde ise, safi prim(masraf ve vergi yoktur) garanti edilen faiz oranından sigorta başlangıcından ölüm tarihine kadar geçen süre için, kapitalize edilerek hesap edilmektedir. Genelde yasal olarak uygulanması gereken kar'a iştirakin dışında da yatırım randıman oranı kullanılmaktadır. Bu oran, yatırımı teşkil eden çeşitli dalgalanmaların peşin değer unsurunu yok eden faiz rakkamıdır. Fransa'da randıman oranı %12'dir. Bu ürünlerde ölüm garantisi, kazanılan tasarrufun doğru miktarı olmasa da mortalite risklerine bağlı olmadan sözleşmenin bir randıman oranı ile hesap edilebilmektedir. Bu tip sözleşmelerde hiçbir şekilde ölüm teminatının kendisi veya ek olarak ölüm teminatı dahi verilmemektedir.

Riyazi ihtiyatların karşılığının hangi değerlere yatırılacağı da önemle üzerinde durulması gereken bir konudur. İhtiyat karşılığının %50'si gayrimenkullere yatırılabilir. Karşılık olarak gayrimenkul göstermek ve sadece kira gelirini gelir olarak aksettirmek, kar payı açısından bir şey ifade etmemektedir. Bu nedenle karşılık olarak gösterilen gayrimenkuller

yeniden değerlemeye tabi tutulmalı ve yeniden değerlemeden elde edilen gelir kar payı geliri olarak dağıtılmalıdır. Aksi takdirde, gayrimenkul yatırımı kısıtlanmalıdır. Menkul kıymetlerde de geliri en yüksek, vergiden muaf değerlere yatırım yapılmalıdır. Şirketlerin bir kısmı yatırımlarını bu yönde yapmalarına rağmen yatırım geliri oranı enflasyon oranının altında kalmaktadır. Bu nedenle hayat sigorta fonlarına karşılık gösterilmek üzere en az enflasyon oranında değişken faizli, vergiden muaf devlet tahvilinin ihrac edilmesi çözüm olabilecektir.

Hayat sigorta şirketlerinde fon yönetimi için ayrı departmanların kurulması ve konusunda uzmanlaşmış yöneticilerin bu departmanlarda çalışmaya başlaması gerekmektedir. Fonun iyi yönetilmesi iyi getiri anlamına gelmektedir. Bu da görevlerinden biri, fon yönetimi olan yöneticilerce değil, uzmanlık dalı fon yönetimi olan kişilerce yapılabilir. Fon yönetiminin bir takım çalışması olduğu uzman kişilerce yapıldığı takdirde başarı sağlanabileceği unutulmamalıdır. Ayrıca, hayat sigorta şirketlerinin yatırım fonu kurmaları ,gerek şirket için gerekse sigortalılar için önemli bir atılım olacaktır.

Bir diğer konu; sektörle ilgili bir çok sorunun yıllardır dile getirildiği halde uygulamaya geçirilememiş olmasıdır.(Kullanılan mortalite tabloları, yönetmeliklerin çıkması, tanıtım için ortak çalışmanın yapılması, Türk eğitim sisteminde sigorta konusuna yer verilmesi vb. konular) Bu sebeple öncelikle çözüm bulunması gereken konu; boşa harcanan zamanın, önerilen çözümleri uygulamaya geçirmek için kullanılmasını sağlamak olmalıdır.

ÖZET

Risk, belirsizlik, sigorta ilişkisiyle başlayan çalışmamızda hayat sigortalarının temel özellikleri ve genel durumu anlatılmış, hayat sigorta şirketlerinde oluşan fonlar, bu fonların yönetimi, getirileri ve kar payı olarak dağıtımı aşama aşama ele alınmıştır.

Sigorta risk ve belirsizliklere karşı alınan tedbirler arasında en ekonomik ve en çağdaş yöntemlerden biridir. Bir dayanışma işlemleri organizasyonudur. Kumar değildir. Sosyo-ekonomik çöküntülerin önleyicisidir. Ekonomik uygunluk, benzer risklere sahip çok sayıda birimin bulunması, risklerin tesadüfi olması, zararın belli olması, katastrofik hasar olmaması sigortalanabilme koşullarını oluşturmaktadır. Kişiler, özellikle yararına inandıkları ve yaşadıkları tecrübelerle bu çağdaş hizmete ihtiyaç duydukları için sigorta yaptırmaktadır. Ölüm, maluliyet gibi kişi hayatıyla ilgili risk ve belirsizlikler hayat sigortalarını ve çeşitlerini gündeme getirmiştir. Hayat sigortalarının temeli hayatta kalma ve ölme olasılığıdır. Bu olasılıklar üzerinden matematiksel(aktüeryal) hesaplar yapılmakta, sigorta şirketine devredilen

risklere karşı ödenecek safi primler, brüt primler, süre sonu birikimler hesaplanmakta, tarifeler hazırlanmaktadır. Bu, hayat sigortalarının teknik alt yapısını oluşturmaktadır.

Ülkemizde hayat sigortalarının gelişimi, sektöre duyulan güven kadar, günün ekonomik koşullarından da etkilenmiştir. Kar paylı hayat sigortalarının gündeme gelme sebebi de bu ekonomik koşullardır.

Birikimli hayat sigortaları ile hayat sigorta şirketleri, kişilerin küçük tasarruflarını, ülke yatırımlarına kaynak olabilecek büyüklükte fonlara çevirebilmektedir. Bu fonlar uzun vadeli(10 yıldan başlayıp 30 yıla kadar ulaşan) istikrarlı fonlardır. Bu yönüyle hayat sigorta şirketleri mali aracı kurumlar arasında yer almaktadır.

Hayat sigorta şirketlerinin fon kaynakları; sermayedarın ortaya koyduğu, kapital, hukuki düzenden, işletme faaliyetlerinden doğan fonlar ile ekonominin kendi oluşturduğu fonlardır. Ülkemizde hayat sigorta şirketleri fon yaratma işlevini tam manasıyla yerine getirememektedir. Oysa, heryıl %2.2 oranında artan nüfusumuz, refah düzeyinin artması, ataerkil aile yapısından çekidek aileye geçiş gibi sosyal, ekonomik ve kültürel değişiklikler sigorta ihtiyacının gelişmesine dolayısıyla potansiyel sigortalı sayısının artmasına imkan sağlamaktadır. Bu olumlu koşulların, güçlü tanıtımlar, eğitim sistemi, istek ve ihtiyaçlara yönelik yeni ürünler(Unit linked, Universal Life, tasarruf bonoları vb..) , mevzuattaki değişiklikler ve güçlü bir fon yönetimiyle desteklenmesi gerekmektedir. Tahsilatın yüksek oranda gerçekleştirilmesi de toplanan fonların büyüklüğüne etki edeceği için ayrı bir öneme sahiptir.

Hayat sigorta şirketlerinde toplanan fonların rasyonel bir şekilde kullanılması ,güçlü bir fon - portföy yönetimiyle mümkündür. Hayat sigortaları aracılığıyla mali piyasalara aktarılan fonların emanet para olması , hayat sigorta şirketlerinde ki fon-portföy yönetiminin daha

dikkatli bir şekilde yapılmasını zorunlu hale getirmektedir. Bu nedenle, emniyet, likidite ve rantabilite temel yatırım prensiplerini oluşturmakta, bu prensiplerin optimum noktada birleştirilmesi fon yönetiminde izlenecek en ideal yol olmaktadır. Ayrıca; sigorta şirketleri, sigorta sözleşmelerinden doğan taahhütlerine karşılık sigortalı primleri ile orantılı olarak teminat göstermek zorundadır. Teminat olarak kabul edilen kıymetler, Sigorta Murakabe Kanunu m.15'te belirtilmiştir. Bunlar, TL.- olarak nakten tevdiat, TC Merkez Bankası'nca alım satım konusu yapılan dövizler, devlet iç ve dış istikraz tahvilleri, hazine bonoları, gelir ortaklığı senetleri ile devletçe ihrac edilecek diğer menkul değerler, sermayesinin en az %51'i devlete ait şirketlerin hisse senetleri, Müsteşarlık'ça kabul edilen diğer sermaye piyasası araçları ile gayrimenkullerdir. Hayat sigorta şirketlerinde; teminatlarla ilgili kısıtlamalar yükümlülük karşılama yeterliliği(solvency) ile devam etmektedir. Bu yaklaşım, yapılan yatırım faaliyetlerinde otomatik bir kontrol mekanizması oluşturmaktadır.

Günümüzde hayat sigorta şirketleri de bankalar gibi yatırım fonu kurabilme hakkına sahip bulunmaktadır. Sigorta şirketlerinin, bu yönde gerekli fizibilite çalışmalarını yaparak yatırım fonu kurmaları, kendilerine yeni müşteriler edinme, piyasada etkinlik ve reklam, yönetim ücreti gibi avantajlar sağlayacaktır.

Bu arada hayat sigortalarının gelişmesi ve kendinden beklenen fonksiyonları yerine getirebilmesi ancak vade sonunda enflasyonun eritemediği bir değer sigortalılara ödenmesiyle mümkün olacaktır. Bu da hemen akla, İtalya, İsrail, Pakistan gibi ülkelerde kullanılan ; hayat sigorta şirketlerinde toplanan hayat fonlarının yatırımlarına tahsis edilmek üzere çıkarılmış , genel devlet tahvil ve borçlanmasının 3-5 puan üzerinde faiz haddine sahip, 5-10 yıl gibi uzun vadeli tahvilleri getirmektedir. Bu tahvillerin çıkarılması sonuçlar üzerinde olumlu etkiler yaratacaktır.

Ayrıca; kar payı, hayat sigorta şirketlerinin enflasyon karşısında sahip oldukları en önemli avantajdır. Kar payı; riya zi ihtiyatı olan birikimli hayat sigortalarında sözkonusu olmaktadır. Bu sigortalar, sigortalıların malı olan riya zi ihtiyatların işletilmesi suretiyle teknik faizin çok üzerinde elde edilen kardan, sigortalılara pay verilmesi esasına dayanmaktadır.

Kar payı; bir sene önceki riya zi ihtiyat yatırımından elde edilen net gelir üzerinden hesaplanabildiği gibi, bir sene önceki riya zi ihtiyat yatırımından elde edilen net gelir ve cari yıl primleri üzerinden de hesaplanabilmektedir. Uygulama için önerimiz, toplanan fonların 28.02 tarihi beklenmeden derhal yatırıma dönüştürülmesi ve riya zi ihtiyat hesaplarının 3 aylık periyodlar halinde yapılması yönündedir. Bu uygulama ile, sigorta şirketleri, şuanki imkanlarla, sigortalılar adına maksimum karlılığı elde etme imkanını sağlamış olacaklardır. Bu nedenle gerek fon yönetimi gerekse kar payı dağıtım esasları üzerinde önemle durulması gereken konulardır.

KAYNAKÇA

AKGÜÇ, Özdemir, " Finansal Yönetim", İ.Ü. İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü, 1989

AKMUT, Özdemir, " Hayat Sigortası Teori ve Türkiye'deki Uygulama", Sevinç Matbaası, Ankara, 1980

AKTUĞCU, M.Ali , "Sigorta İşletmeleri", Ege Üni. Matbaası, 1975

BOLAK, Mehmet, "Sermaye Piyasası-Menkul Kıymetler Ve Portföy Analizi"Beta Yayınları,İstanbul, 1991

DUMAN, G. Şebnem, "Türk Sigorta Sektöründe Boş Kapasiteler ve Ekonomik Kayıplar" , Bilaraş, 1990

ERDOĞAN, İlhan "İsteğe Bağlı Sigorta Hizmetine Karşı Tutum", Beta Basın Yayım, 1993

ERTUNA,İbrahim Özer, "Yatırım ve Portföy Analizi", İstanbul,1991

GREENE, R. Mark, " Risk and Insurance " South Westw-ern Publising C.O., Ohio,1973

GÖLÇÜR, K. Fazıl, "Sigorta Tekniği" İstanbul Ticari İlimler Akademisi Yayınları, 1971

HANSELL, D.S. " Elements of Insurance" MSE Handbooks ,1975

İŞGÖREN, Tülin , "Uygulamalı Temel Sigorta Bilgileri", T. Genel Sigorta A.Ş.,1988

KARABULUT, Muhittin, Kaya İsmail, "Pazarlama Yönetimi ve Stratejileri" Yön Ajans, 1988

KARACAN, Ali İhsan, "Sigortacılık ve Sigorta Şirketleri", Bağlam Yayınevi,1994

KARSLI, Muharrem, "Sermaye Piyasası Borsa Menkul Kıymetler", Saray Tic. A.Ş.,1989

PEKİNER, Kamuran, "Sigorta İşletmeciliği Prensipleri Hesap Bünyesi" Formül Matbaası,1981

TUNCER, Selahattin, "Türkiye'de Sermaye Piyasası Teori-Uygulama", Okan Yayımcılık, 1985

UĞUZ, Murat, "Menkul Kıymet Seçim ve Yatırım Yönetimi", Yön, İstanbul, 1990

ÜNAL, Targan " Sigorta Sektörünün Ekonomik İşlevi ve Fon Yaratma Kapasitesi", İ.T.O
Yayın no:1994-04

YÜKSEL, Ali Sait , "Para Bulma ve Yatırım" İstanbul, 1977

YILDIRIM, Abdurrahman; "Borsanın ABC'si Ayılar, Boğalar ve Paranız , Bilgi Yayınevi, 1990"

BRAESS, Paul, "Sigorta İşletmesinde Mali Planlama", Köln,

THE CHARTERED INSURANCE INSTITUTE "What is life Insurance",1982

DERGİ

Capital, Ekim 1994, " Sigortacıları Üzen Araştırma"sayı:10,s:108

Ekonomist, 19 Aralık 1993."Borsada Analiz Yöntemleri 2"

Ekonomist, 02 Ocak 1994,"1994 Para Yatırım Rehberi"

Finans Dünyası, Temmuz 1994, " Hayat Sigortacılığı Uzun Soluk İster"s:40-44

Finans Dünyası, Mayıs 1993" Birlikten Prim Doğar " s:70-71

The Globe and Mail, Temmuz 1990

İTO BÜLTEN, Ağustos 1994," Yatırım Fonları " s:8-11

Mülkiyeliler Birliği Dergisi, Temmuz 1994," Finansal Reform Aracı Kurumlar ve Aracı Kurumları İflası " sayı:169 s:23

Pazarlama Dünyası, 1993" Finansal Fizmetler Sektöründe Doğrudan Pazarlama" s:18-21

Sektör, "Hayat Sigortalarında Endişeler Yersiz" , sayı:2, s:11-12

Sigorta, Ağustos 1991, Röportaj"Hayat Sigortacıları Gelin Elele Verelim" Hikmet Tanyeli s:4-7

Sigorta, Eylül 1994, Araştırma "Dünya Sıralaması" s: 21

Sigorta, Kasım 1990, Araştırma"1990'lı yıllarda Türk Sigortacılığının Yeniden Yapılanması(2),Tülin, İşgören,s: 3

Sigorta, Mayıs 1993, "Fon Yaratma Gücü Ekonomiye Katkıları Türkiye'de Gelişimi ve Gelişme Potansiyeli" s:17-18

Sigorta, Haziran 1993, "Türkiye'de Hayat Sigortalarının Gelişimi için gerekli şartlar ve Alınabilecek Tedbirler" s:40

Sigorta Dünyası, Mayıs 1994," Türk Sigortacılığında Liberalleşme-1 "s:19-23

Sigorta Dünyası,Nisan 1994, " Ortak Tanıtım Projesi için 100 Milyar ", s:3

SEMİNER / YAYIN

Aktüerya Eğitim Semineri , Anadolu Hayat Sigorta A.Ş.,Müşde Şişmanoğlu, 1994

Banka ve Sigorta Sektörü ile Aracı Kurumların Sermaye Piyasasındaki Etkinlikleri Sempozyumu, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul,1991

Financial Management of a Life Office,Münich Re, 1994

Kurumsal Yatırımcılar ve Türk Sermaye Piyasası, Kurumsal Yatırımlar ve Sigorta Fonlarının Sermaye Piyasasında Değerlendirilmesi Sempozyumu, Dr.Selim Seval, 10 Haziran 1988

Hayat Sigortası Semineri, Başak Sigorta 1991

Menkul Kıymetler, Türkiye İş Bankası Menkul Kıymetler Müdürlüğü,1991

Menkul Kıymetler Yatırım Fonları ve Vergilendirme, Türkiye Bankalar Birliği,Yayın no:158

Sigorta Rehberi, İTO. Yayın no:1991-15

Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, İMKB Yayınları, Haziran 1994

Türkiye'de Hayat Sigortaları Semineri,İktisadi Araştırmalar Vakfı, 1993

Türk Sigortacılığının Geliştirilmesi Seminer ve Paneli, İto Yayın no:1987-4

KANUN

7397 Sayılı Sigorta Murakabe Kanunu

Sermaye Piyasası Kanunu

RAPOR

Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Rapor, Sigorta Denetleme Kurulu,1993 sayı:40

Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Rapor, Sigorta Denetleme Kurulu,1988 sayı:35

Türkiye'de Sigorta Faaliyeti Hakkında Rapor, Sigorta Denetleme Kurulu,1983

sayı 30

Türk Sigorta Ve Reasürans Şirketler Sigorta birliği 1990

Türk Sigorta Ve Reasürans Şirketler Sigorta birliği 1993

TEZ

Grup Sigortaları, Hulusi Dinçer,1990

Mortalite Tabloları, Müjde Şişmanoğlu,1973

7397 Sayılı sigorta Murakabe Kanunu'nun bazı maddelerinde değişiklik yapılmasına ilişkin Kanun hükmünde kararname

Karar Sayısı : KHK/539

Sigorta Murakebe Kanunu'nun bazı maddelerinde değişiklik yapılması;1/6/1994 tarihli ve 3991 sayılı kanunu verdiği yetkiye dayanarak, Bakanlar kurulu'nca 16/6/1994 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Madde 1 - 7397 Sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 1. maddesi aşığıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Amaç Kapsam ve Kavramlar

Madde 1 - Bu kanunun amacı, ülke sigortacılığının değiştirilmesini, güven içinde yürütülmesini, bu sektörde yaratılacak fonların ekonomik kalkınmaya katkısını sağlamak ve sigorta sözleşmelerinde doğan hak ve alacakları teminat altına almak üzere sigorta ve reasürans şirketlerinin kuruluşunu, yönetimini, çalışma esaslarını, tasfiyelerini,murakabeleri ile sigortacılıkla ilgili ihtisas ve komite kuruluşlarının teşkilini, eksperlik, aktüerlik, acentelik, brokerlik ve prodüktörlük faaliyetlerini ve özel sigortacılıkla ilgili diğer hususları düzenlemektir.

Bu kanunda geçen:

a) Bakan ve ya Bakanlık : Hazine Müsteşarlığı'nın bağlı bulunduğu Bakan veya bakanlığı,

b) Müsteşarlık : Hazine Müsteşarlığını,

c) Birlik : Türkiye sigorta ve Reasürans şirketleri Birliğini,

d) Sigorta şirketi : Türkiye'de kurulmuş sigorta şirketleri ile yabaancı ülkelerdeki sigorta şirketlerinin Türkiye' deki şubelerini,

e)Reasürans şirketi : Türkiyede kurulmuş reasürans şirketleri ile yabancı ülkelerdeki reasürans şirketlerinin Türkiye'deki şubelerini, ifade eder.

Sosyak güvenlik kurumları, Türkiye İhracat Kredi Bankası Anonim şirketi ve özel kanunlarına göre sigortacılık faaliyetlerinde bulunan diğer kuruluşlar bu kanuna tabi değildir.

Madde 2 - 7397 Sayılı Sigorta murakabe Kanunu'nun 2. maddesi aşığıdaki şekilde değiştirilmiştir.

KURULUş VE FAALİYET İZNİ

Madde 2 - Türkiye'de bir sigorta ve reasürans sirketinin kurulması, yabancı ülkelerde kurulmuş bir sigorta veya reasürans şirketinin Türkiye'de faaliyette bulunması Bakanlığın iznine tabidir.

Türkiye'de kurulacak sigorta veya reasürans sirketlerinin;

a) Mnhasıran sigortacılıkveya reasürans işleri yapmak üzere anonim ortaklık şeklinde kurulmaları,

b) Kurucularının taksirli suçlar hariç olmak üzere affa uğramış olsalar dahi ağır hapis veya beş yıldan fazla hapis yahut sigortacılık mevzuatına aykırı hareketlerinden dolayı hapis veya birden fazla ağır para cezasına mahkum edilmemiş olmaları; cezası ne olursa olsun zimmet, ihtilas, rüşvet, irtikap, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kıztartıcı suçlar ile resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, istimal ve istihak kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları, Devlet sırlarını açığa vurma, vergi kaçakçılığına teşebbüs suçlarından dolayı hüküm giymemiş; iflas ve konkordato ilan etmemiş olmaları,

c) denmiş sermayelerinin 200 milyar liradan az olmaması,

d) Hisse senetlerinin nakit karşılığı cıkarılması ve nama yazılı olması,

şarttır.

Sigorta şirketleri; ortak sayısı 200'den az olmamak üzere kooperatif şirketlerin tabi olduğu esaslara göre karşılıklı (mütüel) şirket olarak da kurulabilir.

Yabancı sigorta şirketleri Türkiye'de ancak şube açmak suretiyle faaliyet gösterebilir.

Şube açmak suretiyle faaliyet gösterecek yabancı sigorta ve reasürans şirketlerinin Türkiye'de ödenmiş sermayelerinin bu maddenin ikinci fıkrasının üçüncü bündüne göre belirlenen tutardan az olmaması ve faaliyette bulundukları ülkelerde sigortacılık yapmaktan yasaklanmamış olmaları şarttır.

Türkiye'de şube açmak suretiyle faaliyet te bulunan yabancı sigorta şirketleri, ikinci şubelerini açtıkları tarihten itibaren en geç bir ay içinde Müsteşarlığa ayrıca bir beyanname vererek Türkiye'deki şubelerinden birini diğer şubeleri temsile yetkili ve sorumlu yönetim merkezi olarak göstermek zorundadır. Bunların ikinci ve müteakip Şubeleri izne tabi değildir.

Bakanlık bu maddede yazılı asgari sermaye tutarını Devlet İstatistik Enstitüsü Toptan Eşya Fiyatları Endeksi artış oranını aşmamak kaydıyla arttırmaya yetkilidir.

Türkiye'de faaliyette bulunacak yerli ve yabancı sigorta ve reasürans şirketlerinin kurulmalarına, yurtiçinde ve yurtdışında şube açmalarına ve hertürlü faaliyetlerine ilişkin diğer usul ve esaslar yönetmelik ile düzenlenir.

Madde 3 - 7397 Sayılı Sigorta murakabe Kanunu'nun 3. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Ruhsat Verilmesi ve İptali

Madde 3 - Sigorta ve reasürans şirketleri, sigorta ve reasürans faaliyetlerine başlamadan önce Müsteşarlıktan ruhsat almak durumundadır. Bu ruhsat, sigorta şirketlerine faaliyet göstermek istedikleri her branş için ayrı ayrı verilir. Ruhsat, ticaret siciline tescil ve Türkiye çapında basımı ve dağıtımı yapılan günlük anaz iki gazetede ilan ettirilir.

Sigorta ve reasürans şirketlerinin;

a) Aralıksız olarak bir yıldan fazla süre ile yeni sigorta ve reasürans sözleşmesi akdetmeleri,

b) Kuruluş veya ruhsatın verilmesine ilişkin şartların ortadan kalkması,

c) Bu Kanun'un 20. maddesi uyarınca gerekli görülmesi,

d) Bu kanuna göre sözleşme yapma ve pirim tahsil yetkisi verilmesi mümkün olmayan kişilerle yetkileri kapsayan acentelik sözleşmesi yapmaları,

e) Sigortacılık mevzuatına aykırı hareketleriyle, sigorta şirketinin emin bir şekilde çalışmasını veya sigortalının hak ve menfaatlarını tehlikeye düşürdüklerinin tesbiti,

halinde, Müsteşarlıkça sürekli veya bir yıldan fazla olmamak üzere geçici olarak ilgili branşta veya bütün branşlarda ruhsatları iptal edebilir.

İptal keyfiyeti, ticaret siciline tescil ve Türkiye basımı ve dağıtımı yapılan günlük ve an az iki gazetede ilan ettirilir. Gerekli görülen hallerde ruhsat iptali Resmi Gazete'de de ilan olunur.

Madde 4 - 7397 Sayılı Sigorta Murakebe Kanunu'nun 4. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Teşkilat

Madde 4 - Sigorta ve reasürans şirketlerinin yönetim kurulları genel müdür dahil beş kişiden az olmaz. Genel müdür, yönetim kurulunun doğal üyesidir.

Yabancı sigorta ve reasürans şirketlerinin Türkiye'deki merkez şirketlerinde yönetim kurulu yetki ve sorumluluklarını taşıyan ve şube müdürünün de dahil olduğu en az üç kişilik bir müdürler kurulu kurulur.

Yönetim kurulu ve müdürler kurulu üyelerinin yarıdan fazlasının en az dört yıllık yüksek öğrenim görmüş olmaları ve sigortacılık, bankacılık, iktisat, işletmecilik, muhasebe, hukuk, maliye, matematik, istatistik veya mühendislik alanlarının en az birinde bilgi ve deneyim sahibi kimselerden secilmeleri şarttır.

Sigorta ve reasürans şirketlerinin denetçileri ikiden az olamaz. Denetçilerin, en az dört yıllık yüksek öğrenim görmüş olmaları ve sigortacılık, bankacılık, iktisat, hukuk, maliye, işletmecilik veya muhasebe alanlarının birinde bilgi ve deneyin sahibi kişilerden seçilmeleri şarttır.

Sigorta ve reasürans şirketlerinin genel müdür ve yardımcılarının en az dört yıllık yüksek öğrenim görmüş olmaları ve genel müdürlüğe atanacakların en az 10 yıl, genel müdür yardımcılığına atanacakların ise en az 7 yıl sigortacılık, bankacılık, iktisat, işletmecilik, muhasebe, hukuk, maliye, matematik, istatistik veya mühendislik alanlarının en az birinde bilgi ve deneyim sahibi olmaları, yabancı sigorta ve reasürans şirketlerinin Türkiye'deki merkez şube müdürleri ile müdür yardımcılarının genel müdür ile genel müdür yardımcılarında aranan özellikleri taşımaları şarttır.

Sigorta veya reasürans şirketlerinde yönetim veya müdürler kurulu başkanı, üyesi, denetçi, genel müdür, genel müdür yardımcısı ile imza yetkisine haiz görevli olarak çalıştırılacak kişilerin bu Kanun'un 2. maddesinin ikinci fıkrasının (b) bendinde sayılan nitelikleri taşımaları şarttır.

Hayat grubunda faaliyet gösteren sigorta şirketleri aktüer çalıştırmak zorundadır.

Madde 5 - 7397 Sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 5. madesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Anasözleşme Değişikliği

Madde 5 - Türkiye'de kurulmuş sigorta ve reasürans şirketlerinin anasözleşmelerinin değiştirilmesinde Müsteşarlığın uygun görüşü aranır. Müsteşarlıkça uygun görülmediği takdirde değişiklik tasarıları genel kurul gündemine alınmaz ve genel kurulda görüşülemez. Sicil Memuru, Müsteşarlığın uygun görüşü olmaksızın ana sözleşme değişikliğini Ticaret Siciline tescil edemez.

Madde 6 - 7397 Sayılı Sigorta murakabe Kanunu'nun değişik 7. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Sigorta Grupları

Madde 7 - Sigortacılık faaliyetleri, hayat sigortaları dışı sigortalar olmak üzere iki ana gruba ayrılır.

Bakanlık, bu ana gruplara girecek sigorta branşlarını tespiti ve değişen ihtiyaçlara göre yeni sigorta branşlarını tesise yetkilidir. Tesis edilen sigorta branşları Resmi Gazetede ilan edilir.

Sigorta şirketleri, hayat sigortaları ve hayat dışı sigortalar ana gruplarından sadece birinde faaliyet gösterebilirler.

Madde 7 - 7397 Sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun değişik 8. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Hisse, İnfila veya Oy Kullanma Haklarının Edinilmesi

Madde 8 - Bir gerçek veya tüzel kişinin, bir sigorta veya reasürans şirketinin sermayesinin yüzde 10'unu, yüzde 20'sini, yüzde 33'ünü ya da yüzde 50'sini aşması sonucunu doğuran hisse edinmeleri ve bir ortağa ait payların yukarıdaki oranlarının altına düşmesi sonucunu veren hisse devirleri müsteşarlığın iznine tabidir. Bu hükme aykırı olarak pay defterine yapılan kayıtlar hükümsüzdür.

Bu sigorta veya reasürans şirketinin sermayesinin yüzde 10 ve daha fazlasına sahip olacak ortakların kurucularda aranan nitelikleri taşınması şarttır. Bu nitelikleri kaybeden ortaklar temettü hakkı dışında ortaklık haklarından yararlanamazlar. Bu durumda diğer haklar birlik tarafından kullanılır.

İntifa hakkı ile oy hakkının edinilmesinde de bu madde hükümleri uygulanır.

Bu maddenin uygulanmasında:

a) Bir gerçek kişi ile reşit olmayan çocuklarına; bunların yönetim ve denetim kullanmalarında bulundukları ya da sınırsız sorumlu ortağı oldukları şirketlere;

b) Kamu tüzül kişileri hariç olmak üzere bir tüzel kişinin veya yukarıdaki bentte sayılanların doğrudan veya dolaylı olarak sermayelerinin yüzde 25 ve dah fazlasına sahip oldukları ortaklıklara,

ait hisse ve diğer haklar bir kişiye ait sayılır.

Madde 8 - 7397 Sayılı sigorta Murakebe Kanunu'nun 9. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Acenteler

Madde 9 - Her ne ad altında olursa olsun sigorta şirketine tabi bir sıfatı olmaksızın bir sözleşmeye dayanarak, belli bir yer veya bölge içinde, daimi bir surette Türkiye'deki sigorta şirketlerinin sigorta sözleşmesine aracılık eden veya bunları sigorta şirketleri adına yapan gerçek veya tüzel kişilere sigorta acentesi, sigorta acentelerinin acentelik faaliyetleriyle ilgili olarak tayin ettikleri gerçek veya tüzel kişi acentelerine ise tali acente denir. Tali acentelik tesisi için sigorta şirketinin yazılı izni gerekir.

Bu Kanun'nu 2. maddesinin ikinci fıkrasının (b) bendinde sayılan niteliklere sahip olmayan kimseler; acentelik yapamazlar, acentelere ortak olamazlar; tüzel kişi acentelerin yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar.

Sigorta şirketlerinin yönetim kurulu başkanı ve üyeleri ile müdürler kurulu üyeleri ve şirket adına imza atmaya yetkili olanlar, görevli bulundukları sigorta şirketinin acenteliğini veya tali acenteliğini yapamazlar; bu acentelerin yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar; bu acentelere ortak olamazlar ve bunlardan ücret herhangi bir iş kabul edemezler. Bu sınırlandırmalar söz konusu kimselerin eş veya velayeti altındaki çocukları için de geçerlidir.

Sigorta sözleşmeleri yapma ve prim tahsil etme yetkileri sigorta şirketlerine aittir. Bu yetkileri acentelik sözleşmesinde belirtilmek kaydıyla sigorta acentelerine devredilebilir. Tali acentelere sözleşme yapma ve prim tahsil etme yetkileri verilemez.

Sigorta acentelerine verilecek yetkilerin kapsam ve sınırı sigorta şirketlerince, tali acentelere verilecek yetkilerin kapsam ve sınırı ise sigorta acentelerince usulü dairesinde tescil ve ilan olunur. Tescil ve ilandan önce acentelik faaliyetinde bulunulamaz.

Sigorta şirketleri sözleşme yapma ve prim tahsil etme yetkisi verdikleri acentelerin, yetkilerin kapsam ve sınırının ticaret siciline tescil tarihinden itibaren onbeş gün içinde Sicile kaydedilmek üzere Birliğe bildirilmek zorundadırlar.

İzin ve tasitke tabi hususlardaki değişiklikler Müsteşarlığın tasitki ile yürürlüğe girer.

Madde 10 - 7397 Sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 12. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Teminat

Madde 12 - Sigorta şirketleri, sigorta sözleşmesinden doğan taahhütlerine karşılık olmak üzere, sigorta primleri ile orantılı olarak teminat göstermek zorundadırlar.

Hastalık veya ferdi kaza sigortaları ile diğer hayat dışı sigortalarda, her hesap sonu itibarıyla Türkiye'de akademik sigortalardan fesih ve iptaller çıkarıldıktan sonra kalan prim tutarının yüzde 20' sinden çok olmamak üzere Müsteşarlıkça tespit edilen oranda teminat tesis edilir. Müsteşarlık, hesap dönemine bağlı kalınsızın yürürlükte bulunan sözleşme tutarı ile orantılı olarak teminat tesis edilmesini isteyebilir.

Sigorta şirketlerinin hayat branşında göstereceği teminat, hayat sigortalarının safi primleri üzerinden ayrılan matematik karşılıkları toplamından hayat sözleşmeleri üzerine yapılmış ikazların düşülmesinden sonra kalan tutar ile hayat muallak tazminat karşılıkları ve tahakkuk etmiş kar payları ihtiyat toplamıdır. Müsteşarlık, hayat branşında gösterilecek teminatları kısmen veya tamamen kaldırmaya yetkilidir.

Yeni kurulan şirketler, teminat tesis dönemine kadar ödenmiş sermayelerin yüzde 20'si oranında teminat tesis ederler. Sigorta şirketlerinin tesis edecekleri teminatlar herhalikarda ödenmiş sermayelerin yüzde 20'sinden az olamaz.

Teminat olarak kabul edilebilecek değerlerin toplam teminat içerisindeki azami payı,hasap tarzı, miktarı, değerlendirme esasları, değer düşüş marjı, tesis dönem ve süreleri, bu teminatlara ilişkin blokaj, deblokaj ve değiştirme üsülleri ile teminatlara ve hayat grubuna ilişkin diğer hususlar yönetmelikle belirlenir.

Madde 11 - 7397 Sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 13. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Teminat Tesisi

Madde 13 - Teminat olarak gösterilem Türk Lirası ve dövizler ile menkul değerler Müsteşarlıkça uygun görülecek bankalarda Müsteşarlık adına bloke edilir ve Müsteşarlığın izni alınmaksızın hiçbir surette iade olunamaz.Bloke kıymetlerin işlem tarihindeki değerleri esas alınarak aynı değerde başka bir kıymetle değiştirmelerinde izin aranmaz.

Teminat olarak gösterilecek gayri menkuller, teminat gösterilecekleri miktar için, Müsteşarlık lehine birinci derece ve sırada ipotek edilir.

Müsteşarlık teminat olarak gösterilen bütün aktiflerin değer taktirini yeniden yaptırmaya ve teminat eksikliklerini tamamlatmaya veya teminat olarak tesis ettirilen değerlerin değiştirilmesini istemeye yetkilidir. Kıymet taktiri masrafları ilgili şirkete aittir.

Sigorta şirketlerinin tesis ettikleri teminat eksik olduğu taktirde, bloke edilmiş değerlerin faiz,temettü ve benzeri gelirlerden eksik kısma tekabül kısım teminatın tamamlanmasına kadar serbest bırakılmaz. Müsteşarlık bu gelirleri sigorta şirketine ödemeye yetkili ve görevli kişi ve kuruluşlardan teminatın tesis edildiği bankaya bloke etmelerini isteyebilir. Bu kişi ve kuruluşlar blokajla birlikte, hak sahiplerine karşı borçtan kurtulurlar.

Teminat olarak gösterilen değerlerdeki değişimler dolayısıyla veya başka herhangi bir nedenle teminat fazlası olması halinde bu fazlalık Müsteşarlıkça serbest bırakılır.

Bankalar,nezdlerinde tesis edilen teminata ilişkin hususları tesis tarihinden itibaren en geç beş gün içinde Müsteşarlığa bildirmekle yükümlüdürler.

Madde 12 - 7397 Sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 14. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Teminatın Kullanılması

Madde 14 - Teminat, sigortalıların alacaklarına karşılık teşkil eder ve sigorta şirketlerinin tasfiyesi veya iflası halinde öncelikle tesis edildiği sigorta branşlarındaki sigortalıların alacaklarının ödenmesine tahsis edilir, artan kısım, diğer branşlara ait teminata eklenir.

Sigorta şirketinin faaliyetine son verdiği branşlara ait teminatları o branşa ait tüm borçlarının ödenmiş olması şartıyla müsteşarlıkça sebest bırakılır.

Teminatlar,sigortalıların tüm alcakları ödenmeden iflas veya tasfiye masasına dahil ve başka nitelikteki alacaklar için dava edilemez veya icra takibine konu olamaz.

Madde 13 - 7397 Sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 15.maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Teminat Olarak Kabul Edilebilecek Kıymetler

Madde 15 -Aşağıdaki kıymetler teminat olarak kabul edilebilir.

a) Türk Lirası olarak nakden tevdiatve Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nca alım satım konusu yapılan dövizler,

b) Devlet iç ve dış istikraz tahvilleri,Hazine bonoları, gelir ortaklığı senetleri ile devletçe ihraç edilecek diğer menkul değerler,

c) Sermayesinin en az yüzde 51' i devlete ait şirketlerin hisse senetleri,

d) Müsteşarlıkça kabul edilen diğer sermaye piyasası araçları,

e) Sigorta şirketlerinin Türkiye'de sahip olduğu gayrimenkuller.

Bir şirket tarafından ihraç edilmiş menkul kıymetlerin tutarı toplam teminat içinde yüzde 10'u aşamaz.

Gayrimenkuller, toplam teminatın yarısını geçemez ve değerlerinin yüzde 80'i oranında teminat kabul edilir.

Madde 14 - 7397 Sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 20. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Mali Bünyenin Güçlendirilmesi

Madde 20 -Bir sigorta veya reasürans şirketinin tesis etmesi gereken teminatı yada karşılıkları tesis edememesi yahut sözleşmelerden doğan yükümlülüklerini yerine getirmemesi veyahut şirketin mali bünyesinin sigortalıların hak ve menfaatlerini tehlikeye düşürecek şekilde zayıfladığının herhangi bir suretle tesbit edilmesi hallerinde Bakan, uygun bir süre vererek ilgili şirketten;

- a) Sermayenin artırılmasını, varsa ödenmemiş kısmının ödenmesi, sermayeye mahsuben şirkete ödeme yapılmasını veya kar dağıtımının durdurulmasını,
- b) İştiraklerin veya sabit değerlerin kısmen veya tamamen elden çıkarılmasını,
- c) Reasürans anlaşmalarının ve saklama paylarının oran ve miktarının değiştirilmesini,
- d) Tespit edilecek gündemle genel kurulun toplantıya çağrılmasını,
- e) Mali bünyesinin güçlendirilmesine yönelik benzeri diğer tedbirlerin alınmasını isteyebilir.

Yönetim Kurulu veya müdürler bu yönde gerekli tedbirleri almak ve aldığı karar ve tedbirleri aylık raporlar halinde Müsteşarlığa bildirmek zorundadır.

Birinci fıkraya göre talep edilen hususların yerine getirilmemesi veya bu tedbirlerin uygulanmasına rağmen mali bünyedeki zayıflamanın devam etmesi yahut şirketin malibünyesindeki zayıflamanın bu tedbirlerle dahi herhangi bir suretle düzeltilmesine imkan bulunmadığının tespit edilmesi halinde Bakan;

- a) Mali bünyeyi zayıflatan karar ve işlemlerin yönetim veya müdürler kuruluna ait olması halinde, yönetim veya denetim veya müdürler kurulu üyelerinden bir kısmını veya tamamını görevden alarak veya yönetim veya denetim veya müdürler kurulu üye sayısını arttırarak bu kurullara üye atamaya,
- b) Sigorta veya reasürans yeni sigorta veya reasürans sözleşmesi yapma yetkisini kaldırmaya,
- c) şirketin faaliyette bulunduğu sigorta branşlarından birine veya tamamına ait sigorta portföyünün teminat ve karşılıkları ile birlikte başka şirket veya şirketlere devrine karar vermeye,
- d) Şirketin ruhsatını iptal etmeye, yetkilidir.

Madde 15 - 7397 Sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 22. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Faaliyete Son Verilmesi ve Tasfiye

Madde 22 - Sigorta ve reasürans şirketleri, faaliyetlerine son vermek ve işlemlerini tasfiye etmek istedikleri takdirde, Bakanlıktan izin alarak durumu Türkiye çapında basımı ve dağıtımı yapılan günlük en az iki gazete ile ilan ve sigortalılar ile alacaklılarına tebliğ etmek zorundadırlar.

Faaliyetlerine son vermek üzere izin alan şirketlerin ruhsatları, izin tarihinden itibaren kendiliğinden geçersiz olur ve bu husus Ticaret sicili gazetesinde ilan edilir.

Müsteşarlık, lüzumu halinde, iflas idare memurları ile tasfiye memurlarının değiştirilmesini talep edebilir.

Faaliyete son verme ve tasfiye işlemlerinin yürütülmesi sırasında teminatların ve reasürans yolu ile ödenecek tazminatların öncelikle sigortalıların alacaklarına tahsisi için Müsteşarlıkça gerekli tedbirler alınır.

Tasfiye halinde, en son ilan tarihinden itibaren bir yıl geçtikten ve bütün yükümlülükleri yerine getirildiğinin belgelendirilmesinden sonra, teminatlar ilgililere iade olunur.

Sigortalılar, teminatlarla karşılanmamış olan alacakları için aflas masasına üçüncü sırada iştirak ederler.

Madde 16 - 7397 Sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 23. maddesi aşağıdaki şekilde değıştirilmiştir.

İflas Halinde Hayat Portföyünün Devri ve Teminatlarının Tmamlanması

Madde 23 - Bir sigorta şirketinin iflası halinde, hayat sigorta portföyünün bütün hak ve yükümlölükleriyle devrini kabul eden bir veya birkaç şirket bulunduğı taktirde, tasfiye neticesi beklenmeksizin Müsteşarlığın izniile devir yapılır.

İflas eden şirketin portföyü ile birlikte teminatlar da devredilir veya devralan şirket tarafından tesis olunur.

Madde 17 -7397 Sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 24. maddesi aşağıdaki şekilde değıştirilmiştir.

Birleşme, Devir ve portföy Devri

Madde 24 - Bir sigorta şirketinin bir veya birkaç sigorta sigorta şirketi ile birleşmesi, aktif ve pasifleri ile başka bir şirkete devrolunması, sigorta portföyünün kısmen veya tamamen diğer bir sigorta şirketine devretmesi Bakanlığın aznine bağlıdır.

Reasürans şirketleri de bu hükme tabidir.

Portföy devrine ilişkin anlaşma, sigortalıların hak ve menfaatlerine zarar veren hükümler taşıyamaz.

Bu anlaşmalar;devredilecek sigorta sözleşmeleri ve bu sözleşmelerile ilgili tüm hususlar;portföy ile devredilecek varlıklar ve özellikle portföyle ilgili karşılıklar, yatırım gelirleri ve teminatlarının tabi olacağı hükümler ve portföy devrinin geçerli olacağı tarih açıkça belirtilir.

Birleşme, devir ve portföy devri talepleri, Resmi Gazete'de ve Türkiye çapında basımı ve dağıtımını günlük iki gazetede birer hafta ara ile en az ikişer defa yayınlanmak suretiyle duyurulur. İlan tarihinden itibaren üç ay içerisinde gerekçeleri ile itiraz etmeyen sigorta ettirenler devir işlemini uygun görmüş kabul edilirler. Sigortalı veya lehdarın değıştirmeyeceğı sigorta sözleşmelerinde itiraz hakkı sigortalı veya lehbara aittir.

Portföy devrinin sigorta ettiren veya sigortalı ve lehdarlara hangi usul ve eseslara göre tebliğ edileceğı müsteşarlıkça tesbit edilir.

Bu kanuna göre devredilin portföyle ilgili olarak devreden taraftan tesis edilen teminat, devralan taraftan varsa eksiğı de tamamlanarak ayrıca tesis ettirilmesi kaydıyla serbest bırakılır.

Aktif ve pasifleri ile başka bir şirkete devir olunan,portföylerini devreden, başka bir şirketle birleşen, ruhsatları geçersiz oalan sigorta reasürans şirketlerinin bu durumları, Müsteşarlıkça Ticaret Sicili Gazatesi'nden başka Resmi Gazete'de ve Türkiye çapında basımı ve dağıtımını yapılan günlük en az iki gazetede ilan ettirilmek sureti ile duyurulur.

Madde 18 - 7397 Sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 25. maddesi aşağıdaki şekilde değıştirilmiştir.

Karşılıklar

Madde 25 -Sigorta ve reasürans şirketleri yangın ve mühendislik sigorta branşlarında verilen deprem teminatı karşılığında aldıkları ve kendi saklama paylarında kalan primlerle bu primlerin net gelirlerini onbeş yıl süre ile deprem hasar karşılığı olarak ayımak zorundadırlar.Deprem hasar karşılıkları ayrılmasına esas primler ve prim gelirlerinin hesaplanma usulleri ile karşılık oranı Müsteşarlıkça belirlenir.

Sigorta ve reasürans şirketleri, bir yıldan uzun süreli hayat sigortaları ve deprem teminatları dışındaki taahhütleri için cari rizikolar karşılığı; tüm sigorta dallarında mutlak hasarları için mutlak hasar karşılığı ayırmak zorundadırlar.

Cari rizikolar karşılığı, yürürlükte bulunan sözleşmeler için tahakkuk etmiş primlerden komisyonlar düşöldükten sonra kalan tutarın gün esasına göre ertesi yıla sarkan kısmından oluşur,ancak poliçe bazında cari rizikolar karşılığın ayrılmaması halinde hesap dönemi itibariyle tahakkuk eden primlerden iptal ve süresi sona eren sözleşmelere ait primlerin

düşülmesinden sonra kalan tutar üzerinden nakit branşında asgari yüzde 25, diğer branşlarda asgari yüzde 33.5 oranlarında cari rizikolar karşılığı ayrılır.

Muallak hasarlar karşılığı, tahakkuk etmiş ve hesaben tesbit edilmiş tazminat bedellerinden veya bu hesap yapılmamışsa tahmini değerlerinden ibarettir.

Sigorta şirketleri, sigorta acenteleri ve sigortalılar üzerindeki prim alacakları için muhtemel zararlar karşılığı ve hayat branşında faaliyet gösteren sigorta şirketleri Müsteşarlığın uygun göreceği genel kabul görmüş aktüerya hesaplarına göre matematik karşılık ayırmak zorundadır.

Karşılıklar ile bunların kullanımına ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle tesbit edilir.

Madde 19 - 7397 Sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 26. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Pirim ve Tarifeler

Madde 26 -Hayat sigortaları ve süresi bir yılı aşan sağlık sigortaları ile zorunlu sigorlar dışında kalan sigorta sözleşmelerinde uygulanacak tarifeler sigorta şirketi tarafından sebestçe belirlenir.

Bakanlık, sigorta tarife ve aracılık komisyon hadlerini tespit ve ilana, sigorta tarifelerini tasdiğe tabi tutmaya, zorunlu sigortaların tarifelerini serbest bırakmaya ve bu hususlarla ilgili tüm tedbirleri almaya yetkilidir.

Sigorta şirketleri ve sigorta aracılığı yapan gerçek ve tüzel kişiler; tanzim edilecek sözleşme, tecditname, zeyilname vesair işlemler dolayısıyla sigortalılara veya sigorta emrini verenlere tarifeleri dışında doğrudan doğruya veya dolaylı olarak her ne şekilde olursa olsun risturn veya iskonto yapamayacakları gibi, bu nitelikte telakki edilecek terk, tenzil ve ödemelerde bulunamazlar ve bu gibi menfaatler sağlayamazlar.

Bu kanuna ve diğer kanunlara göre yapılması zorunlu kılınan sigortaların primleri ile bunların tarife ve talimatları Bakanlıkça tespit olunur ve Resmi Gazete'de yayınlanır.

Hayat sigortası ile süresi bir yılı aşan sağlık sigortasının tarifeleri ile prim,formül ve cetvellerinin uygulamaya konulabilmesi Müsteşarlığın onayına bağlıdır.

Sigorta şirketleri, özellik arzeden sigorta konuları dışında uygulayacakları tarifelerini tespit etmek ve müşterilerin emrine hazır tutmak zorundadırlar.

Sigorta priminin peşin tahsili esastır. Pirimin taksitle ödenmesi kararlaştırıldığında taksit tutar ve vadeleri poliçe ile birlikte yazılı olarak sigorta ettirene bildirilir veya bu şartlar poliçe üzerine yazılır.

Prim taksit ve ödeme esasları ile sigorta aracılığı hizmeti yapanlara ödenecek komisyon ve diğer ödemelerin azami miktarı; primlerin tahsiline ve intikaline ilişkin diğer usul ve esaslar, birliğin görüşü alınarak Müsteşarlıkça belirlenir.

Madde 20 - 7397 Sayılı sigorta Murakabe Kanunu'nun 27. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Sigorta Acenteleri Tarafından Tahsil Edilen Primler ve Sigorta Acentelerine Sağlanacak Menfaatler

Masdde 27 -Sigorta acenteleri, bir hafta süresince tahsil ettikleri primlerin komisyon ve ilgili vergiler düşüldükten sonra kalan kısmını, en geç ertesi haftanın son iş gününün bitimine kadar sigorta şirketine intikal ettirmek zorundadırlar. Tahsil ettiği sigorta primini sigorta şirketine bu süre içerisinde intikal ettirmek zorundadırlar. tahsil ettiği sigorta primini sigorta şirketine bu süre içerisinde intikal ettirmeyen, ilgili mevzuatın asgari peşin tahsilat ve azami vade şartlarına vade ilişkin hükümlerine aykırı işlem yapan veya sigorta şirketince kendisine verilen yetkilerin dışına çıkarak sözleşme akdeden sigorta acentelerinin acentelik yetkileri sigorta şirketi tarafından kaldırılır ve bu husus sicile işlenmek üzere gerekli bilgi ve belgelerle birliğe bildirilir. Tahsil ettiği primleri sigorta şirketine intikal ettirme yükümlülüğüne uymayan sigorta acenteleri bu yükümlülüklerini yerine getirmedikçe sigorta acentelik faaliyetine devam edemezler.

Bumadde hükmü uyarınca, acentelik yetkisi aynı yıl içinde ikinci defa kaldırılan acentelere, bu kanunun 9'uncu maddesinin ikinci fıkrası hükmü saklı kalmak kaydıyla, birdaha sözleşme yapma ve prim toplama yetkisi verilemez. Bu hükmü aykırı hareket eden sigorta şirketleri hakkında 3'üncü maddenin ikinci fıkrasına göre işlem yapılır.

Madde 21 - 7397 Sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 28. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Genel Şartlar, Tarife ve Talimat ve Sigorta Sözleşmesi

Madde 28- Sigorta sözleşmeleri, müsteşarlıkça onaylanan genel şartlara uygun olarak yapılır.

Sigorta poliçeleri, genel şartları kapsıyacak şekilde düzenlenir.

Sigorta şirketleri, kişi yada kuruluşları sigorta sözleşmesi yapmak için davet veya teşvik amacıyla gerçeğe aykırı, yanıltıcı veya aldatıcı beyan ve tahminde bulunamazlar; her çeşit tarife, broşür, izahname ve diğer belgeler ile reklam ve ilanlarını, taahhütleriyle sigortalıya sağlayacakları hak ve menfaatlerin sınır ve kapsamı dışında bir anlayışa bir anlayışa neden olacak şekil ve surette düzenleyemezler.

Acente, broker ve prodüktörler de yukarıdaki fıkra hükmüne uygun hareket etmek zorundadırlar.

Bir sözleşmenin unsurları içerisinde taraflardan birinin bu sözleşmede yerala herhangi bir hususta sigorta yaptırmaya zorunlu tuttuğu hallerde, sözleşmeye sigortanın belirli bir şirkete yaptırılmasına ilişkin olarak konulmuş şartlar hükümsüzdür.

Hayat sigortalarına ilişkin sözleşmelerin yapılmasına dair teklifnamenin sigorta şirketine ulaştığı tarihten itibaren 30 gün içinde sigorta şirketi tarafından red edilmemesi halinde sigorta sözleşmesi yapılmış olur.

Sigorta şirketleri, ilk defa uygulamaya koyacakları sigorta teminat şart ve esaslarını, uygulamaya başlamadan en geç onbeş gün önce müsteşarlığa göndermek ve mevzuata ve sigortacılık esaslarına aykırı bulunan veya sigortalıların korunması açısından uygulanmalarında sakınca görülen sigorta teminat şart ve esaslarını, müsteşarlığın talebi halinde değiştirmek zorundadırlar.

Madde 22-7397 Sayılı Sigorta Murakebe Kanunu'nun 29.maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Yurtdışında Yaptırılabilir Sigortalar ve Zorunlu Sigortalar

Madde 29-Türkiye'de yerleşik gerçek veya tüzel kişiler, Türkiye'deki sigortaların, münhasıran Türkiye'de faaliyette bulunan ruhsatlı sigorta şirketlerine ve Türkiye'de yaptırmak zorundadırlar.

Ancak,

- a) İhracat ve ithalat konusu olan mallar için nakliyat sigortaları,
- b) Uçak, helikopter ve gemilerin; dış kredi ile satın alındığı takdirde borcu ödeninceye kadar, yurtdışından finansal kiralama yoluyla getirilmesi halinde ise finansal kiralama sözleşme süresi ile sınırlı olmak üzere yaptırılacak tekne sigortaları,
- c) Gemilerin sorumluluk sigortaları,
- d) Hayat sigortaları,
- e) Kişilerin Türkiye haricinde iken seyahatleri sırasında yaptıracakları ferdi kaza, hastalık ve motorlu taşıt sigortaları, yurt dışında da yapılabilir.

Gerektiği takdirde bu sigortalara ilişkin esaslar Müsteşarlıkça belirlenir.

Bakanlar Kurulu, kamu yararı açısından gerekli gördüğü hallerde zorunlu sorumluluk sigortaları ihdas edebilir. Bakanlık, zorunlu sigortaların tarife ve talimatlarını tesbit eder.

Zorunlu sigortalara ilişkin uygulama esasları, Bakanlar Kurulu kararlarında belirtilir.

Sigorta Şirketleri, faaliyet gösterdikleri branşlarla ilgili zorunlu sigortaları yapmakla yükümlüdürler.

Mesleki nitelikte olsun veya olmasın bir faaliyetin icrası ya da bir şeyin kullanılması için izin veya ruhsat vermeye, bunları denetlemeye yetkili merciler, bu işlerle ilgili zorunlu sigortaların yaptırılıp yaptırılmadığını araştırmak ve denetlemekle yükümlü olup, zorunlu sigortaları yaptırmayanların buizin ve ruhsatlarını iptale de yetkilidirler.

Madde 23-7397 Sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 30. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Sigorta Denetleme Kurulu

Madde 30-Sigorta ve reasürans şirketleri ile sigortacılık işlemi yapan veya sigortacılık alanında faaliyet gösteren gerçek ve tüzel kişiler, bu Kanun ve diğer kanunların sigortacılıkla ilgili hükümleri yönünden Sigorta Denetleme Kurulu'nun denetimine tabidir.

Sigorta ve reasürans şirketlerinin faaliyetleri, varlıkları, iştirakleri, alacakları, özkaynakları, borçları ile mali bünyeyi ve idari yapıyı etkileyen diğer tüm unsurların tespit ve tahlili Kurul uzman ve uzman yardımcıları ile aktüer ve aktüer yardımcıları tarafından yapılır.

Kurul Başkanı da, kurul uzmanı sıfat ve yetkisine sahiptir.

Sigorta şirketleri, her yıl Mayıs ayının sonuna kadar Denetleme Kurulu'nun giderlerine karşılık olarak, yıllık prim tahukuklarından, iptaller düşüldükten sonra kalan safi primler tutarının binde üçü oranında denetleme aidatı öderler. Bakanlık gerekli gördüğü takdirde bu oranı azaltabilir.

Denetleme aidatı Bakanlık emrine, bir bankada tesis edilerek fon hesabına yatırılır. Kurul gidelerini aşan fon hesabı bakiyeleri hazineye irad kaydedilir.

Madde 24-7397 Sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 32. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Bilgi Verilmesi ve İbraz Yükümlülüğü

Madde 32-Sigorta denetleme uzman ve uzman yardımcıları ile aktüer ve aktüer yardımcıları; sigorta ve reasürans şirketleri ile bunların iştirakleri sigorta aracıları ve bankalar da dahil olmak üzere diğer gerçek ve tüzel kişilerden bu Kanun hükümleri ile ilgili görecekları bütün bilgileri istemeye; bunların tüm defter, kayıt ve belgelerini incelemeye yetkili olup bunlar da istenilen bilgileri incelemeye hazır bulundurmakla ve ibrazla yükümlüdür.

Devlet daire ve kuruluşları, Birlik, Türkiye Motorlu Taşıtlar Bürosu ve benzeri kuruluşlar, görevleri ile ilgili istenecek her türlü bilgiyi gizli de olsa, sigorta denetleme uzman yardımcıları ile aktüer ve aktüer yardımcılara verirler.

Madde 25-7397 Sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 34. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

İhtisas Komiteleri

Madde 34- Müsteşarlık, Kanunun gerekli kıldığı tarife ve talimatlar ile sigortacılığın geliştirilmesi için araştırma ve inceleme yaptırılması amacıyla sigortacılık konusunda bilgi ve uzmanlık sahibi kişilerden oluşacak ihtisas komiteleri kurabilir.

Komitelerin giderleri, Bakanlıkça onaylanacak esaslar uyarınca Birliğe üye şirketler tarafından karşılanır.

Komitelerin çalışma esasları hazırlanacak yönetmelikle düzenlenir.

Madde 26-7397 Sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 37. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Diğer Sigorta ve Reasürans Aracıları

Madde 37-Sigorta sözleşmelerinde sigortalıyı temsil ederek ve sigorta şirketinin seçiminde tamamen tarafsız ve bağımsız davranarak, tehlikelerin sigorta edilmesi için sigorta sözleşmesi yapmak isteyenlere sigorta şirketlerini bir araya getiren, sigorta sözleşmesinin akdinden önceki gerekli hazırlık çalışmalarını yapan ve gerektiğinde bu anlaşmaların uygulanmasında, özellikle tazminatın ödenmesinde yardımcı olan gerçek veya tüzel kişilere

sigorta brokeri, bu işleri sigorta şirketleri ile reasürans şirketleri arasında yapanlara da reasürans brokeri denir.

Sigorta ve reasürans brokerlerinin Müsteşarlıktan ruhsat almaları zorunludur.

Sigorta ettiren ve sigortacıya bağlı olmaksızın çeşitli dallarda sigorta olmak isteyenlere bilgi vererek sigorta sözleşmesinin şartlarını müzakere ve tehlikenin konusu ve özelliklerine göre sigorta teklifnamesini hazırlamada yardımcı olan ve çalışmalarının karşılığı olarak komisyon alan gerçek veya tüzel kişilere prodüktör denir. Prodüktörlerin faaliyette bulunabilmek için Birlikten Prodüktörlük Belgesi almaları zorunludur.

Broker ve prodüktörler acentelik yapamazlar.

Sigortacılık mevzuatına aykırı hareketlerinden dolayı hapis veya birden fazla ağır para cezası ile cezalandırılanlar ile emniyeti suistimal, dolandırıcılık, karşılıksız çek keşidesi, hırsızlık, ihtilas, rüşvet, irtikap, sahtekarlık gibi yüz kızartıcı suçlardan dolayı mahkûm olanlar, müflisler ve konkordato ilan edenler, brokerlik ve prodüktörlük yapamazlar ve brokerlik ve prodüktörlük yapan tüzel kişilere ortak olamazlar.

Brokerlerin ve Prodüktörlerin işe başlamalarına, kuruluşlarına, faaliyetlerine ve yapamayacakları işlere ilişkin usul ve esaslar ve defter, belge ve kayıt düzeni ile ilişkin diğer hususlar yönetmelikle düzenlenir.

Madde 27-7397 Sayılı Sigorta MURakabe Kanunu'nun 38. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Aktüerler ve sigorta hasar eksperleri ve yeşil kart hasarları

Madde 38- İstatistik ve olasılık hesapları yoluyla sigorta rizikolarını ve primlerini hesaplayan kişilere aktüer, sigorta edilen rizikoların gerçekleşmesi sonucunda ortaya çıkan kayıp ve hasarların miktarını, nedenlerini ve niteliklerini tespit ile mutabakatlı kıymet, ön ekspertiz ve gözetim gibi işlemlerin mutad meslek halinde yapan kişilere hasar eksperleri denir.

Aktüerlik ve hasar eksperliği yapabilecek kişilerin nitelikleri, çalışma usul ve esasları ile aktüerlik ve sigorta hasar eksperlik mesleğinin düzenlenmesine ilişkin diğer hususlar yönetmelikle düzenlenir.

Sigorta hasar eksperleri görevlerine açıklık, doğruluk ve tarafsızlık içinde yapmak ve sigortalılar ve sigorta şirketleri arasında taraf oldukları izlenimini yaratacak fiil ve hareketlerden kaçınmak zorundadırlar.

Sigorta hasar eksperleri , taraflardan birisiyle arasında tarafsızlığını şüpheye düşürecek önemli nedenler veya taraflardan birisiyle Hukuk Usulü Mahkemeleri Kanunu'nun 245.'ci maddesinin 1,2 ve 3 numaralı bentlerinde yazılı derecelerde akrabaları veya bir iş ortaklığı varsa eksperlik görevini kabul edemezler.

Yurtdışında sigortalanmış bulunan ve yerel bürolarca geçerli sigorta sertifikalarını taşıyan motorlu kara taşıt araçları tarafından Türkiye'de neden olunan hasarların tespiti; Türkiye Motorlu Taşıt Bürosu eksperleri tarafından yapılır. Bu hasarların tedvir ve tesfiyesi; Türkiye'de geçerli Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası limitlerine kadar, münhasıran Türkiye Motorlu Taşıt Bürosuna aittir.

Madde 28-7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 39. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Kayıt düzeni, Bilanço ile Kar Zarar Cetvelinin İlgili Mercilere Gönderilmesi ve İlanı ile MALİ Bünyeye ilişkin rasyolar

Madde 39- Sigorta ve reasürans şirketleri, hesaplarını ve yıllık bilançoları ile kar ve zarar cetvellerini Birlik tarafından hazırlanarak Müsteşarlıkça uygun görülecek tek düzen hesap planı, tip bilanço ve kar ve zarar cetvelleri ile bunların uygulanma ve düzenlenme esaslarına ilişkin izahnameye uygun olarak tutmak ve düzenlemek zorundadır. Bu belgelerdeki değişikliklerde aynı usule tabidir.

Müsteşarlık, sigorta ve reasürans şirketleri ile acenteler ve diğer sigorta ve reasürans araçlarının Türk Ticaret Kanunu'nun veya Vergi Kanunu'nun zorunlu kıldığı defterlerden

başka, bazı işlemlerin özel bir deftere kaydetmelerini istemeye ve defterlerin düzenlenmesiyle ilgili usul ve esasları tespiti yetkilidir.

Sigorta sözleşmeleri ve bu sözleşmelere ilişkin primler, primlere ilişkin iptal, tahsilat ve taksitlendirme gibi hususlar, hesaplarda herbir poliçe itibarıyla ayrı ayrı gösterilir.

Sigorta ve Reasürans şirketleri, bilançoları ile, kar ve zarar cetvellerinin denetçilerince onaylanmış birer örneğini, genel kurullarının onatyladığı tarihten itibaren bir ay içinde ve yurt çapında basımı ve dağıtımı yapılan günlük iki gazete ile ilan etmek ve bunlarla birlikte yönetim kurulu ve denetçi raporlarının birer örneğini müsteşarlığa ve birliğe göndermek zorundadırlar.

Türkiye'de şube açma suretiyle faaliyette bulunan yabancı sigorta ve reasürans şirketlerinin faaliyetlerine ait bilançoları ile kar ve zarar hesapları Türkiye'deki yönetim merkezleri tarafından düzenlenir ve müdürler kurulu tarafından onaylı olarak birini fıkradaki mercilere verilir ve aynı fıkraya göre ilan olunur. Bu şirketlerin merkezlerinin bilançoları ile kar ve zarar cetvelleri de kurulu bulundukları ülkede yetkili organlarca onaylandıkları tarihten itibaren aynı mercilere gönderilir.

Hayat sigorta şirketleri tarafından gönderilecek bilanço ile kar ve zarar cetveline , yetkili bir aktüert tarafından onaylanacak matematik karşılıkların sigortalılara dağıtılacak karpayının özetini gösteren bir belge eklenir.

Gerçeğe uygun olmadığı aldatıcı ve yanlış düzenlendiği Müsteşarlıkça tesbit edilen bilanço, kar ve zarar hesaplarının düzeltilmiş şekli, durumun tebliğinden itibaren ilgili şirketçe on gün içinde ilanın yapıldığı gazetelerde yayınlanır.

Sigorta ve reasürans şirketleri, birliğin görüşü alınarak müsteşarlık tarafından belirlenecek esaslara ve örneğe uygun olarak hesap özeti düzenlemek zorundadırlar. Hesap özetleri, genel müdür ile sorumlu muhasebeci tarafından imze edilmiş ve denetçiler tarafında ve hayat sigorta şirketlerinde ayrıca bir aktüer tarafından onaylanmış olarak , Müsteşarlıkça belirlenecek süreler içinde Müsteşarlığa ve Birliğe gönderilir.

Müsteşarlık sigorta ve reasürans şirketlerinin;

1) Mali bünyeleri ve kaynaklarının kullanımı ile ilgili düzenlemeler yapmaya ve oranlar tesisine,

2) Yükümlülük karşılama yeterliliklerinin sağlanması için gerekli özkaynak miktarını belirlemeye,

3) İştiraklerine, menkul değerlere, gayrimenkullere ve diğer kıymetlere yatırabilecekleri kaynaklarının miktar ve ya oranlarını belirlemeye,

4) Belirleyeceği esaslar ve örneklere uygun olarak hertürlü bilgi, cetvel, rapor ve mali tablolar istemeye, gerekli gördüğü takdirde mali tabloları yayınlamaya,

5) Yükümlülük karşılama yeterliliğinin tesis edilemediği durumlarda prim ve hasarlarla orantılı olarak teminat ayırtmaya ve bununla ilgili usul ve esasları tesbite,

6) Konsolide mali tablolar hazırlamaları için gereki düzenlemeleri yapmaya, konsolidasyona tabi olacak doğrudan ve dolaylı iştirakleri ile yönetim ve denetime sahip oldukları ortakları, faaliyet alanları ve iştirak oranları itibarıyla belirlemeye ve konsolide tablolarının ilan edilmesiyle ilgili usul ve esasları tesbite,

7) Bağımsız dış denetim kuruluşlarınca denetlenmelerini düzenlemeye , yetkilidir.

Madde 29- 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 41. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Sigorta Şirketlerinin Faaliyet sahası ve Aktif Azaltıcı İşlemler Yasağı

Madde 41 - Sigorta şirketleri bizzat işgal konuları ile ilgisi olmayan tahüt ve işlemlere girişemezler.

Sigorta şirketinin ortakları ve çalışanları şirket statüsü veya genel kurul veya yönetim kurulu kararıyla saptanan hükümler dahilinde personele yapılan ödemeler, yardım veya

verilen avanslar hariç şirket kaynaklarını dolaylı veya dolaysız olarak kullanamaz, aktifin değerini düşüren işlemlerde bulunamazlar.

Sigorta şirketi kendi borçları veya sigorta işlemlerinden doğanlar hariç olmak üzere personeli, ortakları, iştirakleri veya diğer kişi veya kurumlar lehine mal varlığını teminat olarak gösteremez, kefil olamaz ve kredi sağlayamazlar.

Madde 30- 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 58. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Kovuşturma Usulü

Madde 58- Bu kanunda yazılı suçlara ilişkin soruşturmaya Müsteşarlıkça yapılarak durum ilgili Cumhuriyet Başsavcılığı'na bir müzakere ile bildirilir. Müsteşarlık bu başvuruyla müdahil sıfatını kazanır.

Müsteşarlık, Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından verilentakipsizlik kararına itiraza yetkilidir.

Bu kanuna aykırı fiillerden haberdar olan Cumhuriyet Başsavcısı , gerekli soruşturmanın yapılmasını teminen durumu Müsteşarlığa bildirir. Kovuşturmaya devam edilebilmesi, Müsteşarlığın ilk fıkrada belirtilen usul uyarınca yazılı başvuruda bulunmasına bağlıdır. Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde savcılı gerekli önlemleri almaya yetkilidir.

Şu kadarki; acenteler ve diğer sigorta ve reasürans araçlarının bu kanunda suç sayılan fiileri hakkında yapılan kovuşturmalarda, bu maddede yazılı usulün uygulanmış olması şartı aranmaz.

Geçici madde 1- Bu kanun hükmünde kararnamenini yürürlüğe girdiği tarihten önce kurulmuş sigorta ve reasürans şirketleri, en geç 31.12.1997 tarihine kadar sermayelerini 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 2. maddesinde tesbirt edilmiş olan asgari miktara yükseltmek ve durumlarını aynı kanunun 7. maddesinin üçüncü fıkrasına uygun hale getirmke zorundadır.

Bu sürenin sonunda hayat ve hayat dışı gruplarında birlikte faaliyet gösteren sigorta şirketlerinden hayat portföylerini sadece hayat grubunda faaliyet gösteren bir sigorta şirketine devretmeyenler yeni hayat sigortası sözleşmesi akdedemezler.

Bu sigorta şirketlerinin hayat portföylerini devralmak üzere kurulacak şirketlerde aranacak asgari ödenmiş sermayelerinin bu kanun hükmünde kararnamenin 2. maddesinde öngörülen miktara çıkartılması gerekir.

Geçici madde 2- Bu kanun hükmünde kararnamenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren faaliyette bulunacak sigorta şirketleri ile sigorta aracı ları durumlarını engeç 31.12.1994 tarihine kadar, 7397 sayılı Kanun'un bu Kanun Hükmünde KARarname ile değişik 9. maddesine uygun olmayan acenteler ile yapılan acentelik sözleşmeleri 31.12.1994 tarihinden itibaren geçersiz. olur.

Geçici madde 3- Bu Kanun Hükmünde Kararname'nin 28. maddesindeki düzenlemeler yapıncaya kadar yürürlükteki belge örneklerinin kullanılmasına devam olunur.

Bu kanun Hükmünde Kararname'nin 28. maddesindeki düzenlemeler yapıncaya kadar yürürlükteki belge örneklerinin kullanılmasına devam olunur.

Bu Kanun Hükmünde Kararname'nin öngördüğü yönetmelikler bu Kanun Hükmünde Kararname'nin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içerisinde yürürlüğe konulur. Bu yönetmelikler yürürlüğe girinceye kadar 7397 sayılı Kanun ile ek ve değişiklikler uyarınca yürürlüğe konulan yönetmeliklerin bu Kanun Hükmünde Kararname'ye aykırı olmayan hükümlerinin uygulanmasına devam olunur.

Geçici madde 4- Sigorta Denetleme Kurulu'nun statüsü ve personelinin özlük hakları ile ilgili olarak yeni bir düzenleme yapıncaya kadar, 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 344 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname ile değişik 30. maddesi hükümlerinin uygulanmasına devam olunur.

Geçici madde 5- Bu kanun Hükmünde Kararnamenin yürürlüğe girdiği tarihte sigorta ve reasürans şirketlerinde genel müdür veya genel müdür yardımcısı olanlar hakkında, aynı

görevleri bulundukları şirkette veya diğer şirketlerde yürüttükleri sürece, 4. maddede genel müdür ve genel müdür yardımcıları için öngörülen asgari deneyim şartı aranmaz.

Madde 31- 7397 sayılı Kanun'da yer alan "Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı" ifadeleri "Hazine Müsteşarlığı" şeklinde değiştirilmiştir.

Madde 32- Bu Kanun Hükmünde Kararnamenin 20. maddesinde primlerin sigorta şirketine intikali için öngörülen azami süre 1.1.1995 tarihinden sonra tahsil edilen primler için geçerli olup bu tarihe kadar sigorta acenteleri tarafından tahsil edilen primlerin sigorta şirketine intikalinden azami mehil tahsilatı takip eden ayın son günüdür.

Madde 33- Bu Kanun Hükmünde Kararname yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 34- Bu Kanun Hükmünde Kararname hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

